

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ

**ΤΜΗΜΑΤΑ: ΔΙΕΘΝΩΝ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΒΑΛΚΑΝΙΚΩΝ ΣΛΑΒΙΚΩΝ ΚΑΙ ΑΝΑΤΟΛΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
Α.ΔΙ.Σ.ΠΟ**

ΔΙΑΤΜΗΜΑΤΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

«ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΣΧΕΣΕΙΣ ΚΑΙ ΑΣΦΑΛΕΙΑ»

Δημήτριος Νικολαΐδης ΑΜ:1550

Επιβλέπων Καθηγητής: Σπυρίδων Μακρής

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ ΜΕ ΤΙΤΛΟ:

**«Η Αμερικανική Εξωτερική Πολιτική στον 21ο Αιώνα. Η
Διακυβέρνηση Μπαράκ Ομπάμα μέσα από την Θεωρία των
Διεθνών Σχέσεων»**

2016

ΣΕΛΙΔΑ ΣΚΟΠΙΜΑ ΚΕΝΗ

ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΙΔΙΟΚΤΗΣΙΑ

«Δηλώνω υπευθύνως ότι όλα τα στοιχεία σε αυτήν την εργασία τα απέκτησα, τα επεξεργάστηκα και τα παρουσιάζω σύμφωνα με τους κανόνες και τις αρχές της ακαδημαϊκής δεοντολογίας, καθώς και τους νόμους που διέπουν την έρευνα και την πνευματική ιδιοκτησία. Δηλώνω επίσης υπευθύνως ότι, όπως απαιτείται από αυτούς τους κανόνες, αναφέρομαι και παραπέμπω στις πηγές όλων των στοιχείων που χρησιμοποιώ και τα οποία δεν συνιστούν πρωτότυπη δημιουργία μου»

Δημήτριος Νικολαΐδης

ΣΥΝΟΨΗ

Η εργασία αυτή μελετά τη στρατηγική του πρέδρου των ΗΠΑ Ομπάμα, στο άναρχο διεθνές σύστημα. Η διακυβέρνηση του Ομπάμα από το 2009 που ανέλαβε την προεδρία μέχρι και σήμερα, ένα χρόνο πριν από τη λήξη και της δεύτερης θητείας του, προκαλεί το στοχασμό των μελετητών ως προς τον προσανατολισμό της και τους σκοπούς της. Με εργαλεία τη θεωρία της κυκλικής σχέσης της ιστορίας σε σχέση με το φαινόμενο της ηγεμονίας, όπως αυτή αναλύθηκε από τον Watson και η θεωρία περί ηγεμονικής σταθερότητας του Gilpin και το πλουραλισμό του φιλελευθερισμού και την Βρετανική σχολή σκέψης, επιχειρείται η ανάλυση της διακυβέρνησης του Ομπάμα. Η μελέτη γίνεται μέσω της εθνικής στρατηγικής ασφάλειας, της ανάλυσης των σχέσεων με τη Ρωσία, τη Κίνα, αλλά και τη περίπτωση της Συρίας και την αντι-ηγεμονική προσπάθεια των χωρών BRICS. Οι εσωτερικές δομές των ΗΠΑ που επηρεάζουν και συνδιαμορφώνουν την εξωτερική πολιτική των ΗΠΑ αναλύονται έτσι ώστε να δημιουργηθεί ένα ιστορικό υπόβαθρο για την κατανόηση του πλουραλιστικού πολιτικού συστήματος. Κάθε σύστημα χρειάζεται τον ηγεμόνα του, η νομιμοποίηση του οποίου επιτυγχάνεται με την πολιτική σταθερότητα του ιδίου, την ανάπτυξη θεσμών και καθεστώτων, οικονομικών και νομικών, καθώς και την δημιουργία ισχυρής στρατιωτικής ισχύος. Η ανάπτυξη ενός ηγεμονικού συστήματος με παραπάνω από δύο μεγάλες δυνάμεις, προωθείται από τις ΗΠΑ με σκοπό τη σταθεροποίηση του διεθνούς συστήματος με ηγετική εξισορρόπηση από τις ΗΠΑ. Η κατανομή και η επανακατανομή της ισχύος, ειδικά στη ΝΑ Ασία αποτελεί κλειδί για την επιτυχία της σταθεροποίησης του συστήματος. Η μετάβαση σε αυτό το σύστημα, περνά μέσα από περιφερειακούς πολέμους που ήρθαν ως αποτέλεσμα ενός ιδιότυπου απομονωτισμού ή καλύτερα της στρατηγικής υπομονής των ΗΠΑ. Ο κύκλος της ηγεμονικής σταθεροποίησης έχει ξεκινήσει ανεξάρτητα με το ποιος θα διαδεχθεί τον Ομπάμα στη προεδρία των ΗΠΑ.

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΣΥΝΟΨΗ.....	1
ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	1
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ.....	5
<i>ΘΕΩΡΗΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ ΤΩΝ ΔΙΕΘΝΩΝ ΣΧΕΣΕΩΝ</i>	5
1.1 Τα πολιτικά φαινόμενα.....	5
1.2 Επιστημονική θεώρηση των Πολιτικών φαινομένων.....	6
1.3 Η αναγκαιότητα της θεωρίας.....	8
1.4 Θεωρία και Θεώρηση.....	12
1.5 Κλασικός Ρεαλισμός.....	13
1.6 Δομικός ρεαλισμός ή νεορεαλισμός.....	16
1.7 Πλουραλισμός.....	18
1.8 Η σύγκρουση των πολιτισμών.....	20
1.9 Μαρξισμός και Κονστρουκτιβισμός.....	21
1.10 Επιθετικός Ρεαλισμός- Mearshimer.....	24
1.11 Η έννοια της ισχύος.....	25
1.12 Σύνδεση Πολιτικής με Στρατηγική και Εξωτερική πολιτική.....	31
1.13 Η Βρετανική σχολή σκέψης στις διεθνείς σχέσεις- Adam Watson.....	34
1.14 Η Θεωρία της ηγεμονικής σταθερότητας-Από τον Gramsci στον Giplin.....	39
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ.....	46
<i>ΙΣΤΟΡΙΚΟ ΥΠΟΒΑΘΡΟ ΣΤΙΣ ΔΟΜΕΣ ΤΩΝ ΗΠΑ</i>	46
2.1 Ίδρυση του Αμερικανικού Κράτους.....	46
2.2 Οργάνωση της πολιτικής δομής των ΗΠΑ.....	48
2.3 Συνταγματικό πλαίσιο.....	53
2.4 Η Προεδρία.....	54
2.5 Προεδρικό εκτελεστικό γραφείο.....	57
2.6 Γραφείο Διοίκησης και Προϋπολογισμού.....	60
2.7 Γραφείο εμπορικού αντιπροσώπου των Η.Π.Α.....	61
2.8 Ομοσπονδιακή εκτελεστική εξουσία και εξωτερική πολιτική.....	62
2.9 Κοινότητα πληροφοριών και Ανώτατο Ομοσπονδιακό Δικαστήριο.....	65
2.10 Το Κογκρέσο των Η.Π.Α.....	66
2.11 Κοινή γνώμη και ΜΜΕ.....	71
2.12 Ελίτ και Ομάδες συμφερόντων-Κοινωνικά κινήματα.....	72
2.13 Ιδεολογικά ρεύματα στην αμερικανική εξωτερική πολιτική.....	77
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ.....	85
<i>ΔΙΑΚΥΒΕΡΝΗΣΗ ΟΜΠΑΜΑ</i>	85
3.1 Επιλογή μεθοδολογίας και θεωρίας.....	85
3.2 Εξαγγελία Στρατηγικής του Ομπάμα το Μάιο του 2010.....	86
3.3 Οι σχέσεις με τη Ρωσία.....	98

3.4	Η περίπλοκη Συριακή υπόθεση.....	104
3.5	Η ίδρυση των χωρών BRICS, μια αντι-ηγεμονική προσπάθεια.....	107
3.6	Ο Κινέζικος «Δράκος».....	112
	ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ.....	117
	ΕΠΙΛΟΓΟΣ.....	121
	ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΚΑΙ ΞΕΝΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	122
	ΑΡΘΡΑ- INTERNET SITES.....	125

ΣΕΛΙΔΑ ΣΚΟΠΙΜΑ ΚΕΝΗ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Με το πέρας του ψυχρού πολέμου οι ΗΠΑ πανηγύρισαν τη νίκη της δικής τους ιδεολογίας έναντι της Σοβιετικής Ένωσης. Η διάλυση της ΕΣΣΔ κατέστησε την Αμερική τη μοναδική υπερδύναμη. Δεν υπάρχει αντίπαλη δύναμη ή συνδυασμός δυνάμεων που να μπορεί να αντιμετωπίσει τις ΗΠΑ. Η οικονομία της είναι η ισχυρότερη στο κόσμο, με επάρκεια αγαθών και πλουτοπαραγωγικών πηγών. Σήμερα η Αμερική είναι πρώτη σε παραγωγή πετρελαίου χώρα στο κόσμο. Έχει δημιουργήσει ένα παγκόσμιο δίκτυο εμπορικών συναλλαγών και ένα χρηματοπιστωτικό σύστημα, με τα οποία διαμορφώνει την παγκόσμια οικονομία. Το πολιτικό της σύστημα είναι πολύ σταθερό, με δομές που απορροφούν και αναδεικνύουν με πλουραλιστικό τρόπο την πολιτικοποίηση της κοινωνίας τους. Η στρατιωτική τους ισχύ είναι η ισχυρότερη στο κόσμο, με ικανότητα προβολής ισχύος σε όλα τα σημεία του πλανήτη. Βασίζεται τόσο στην ποσότητα όσο και στη ποιότητα και το βαθμό εκπαίδευσης των δυνάμεων τους. Κατέχοντας πρωτοποριακή τεχνολογική καινοτομία, έχουν την ικανότητα μέσω δικτύων συλλογής πληροφοριών αλλά και συστημάτων διαχείρισης αυτών, να αποφασίζουν το τόπο και το χρόνο προώθησης των συμφερόντων τους. Αναμφισβήτητα η Αμερική προκαλεί το σεβασμό αλλά και τον φόβο του διεθνούς συστήματος. Στο παγκόσμιο σύστημα στο οποίο οι κύριοι δρώντες του είναι τα κράτη, όλοι προσπαθούν να ανακαλύψουν τη στρατηγική και τα σχέδια της υπερδύναμης για το μέλλον.

Η αναζήτηση της ερμηνείας των πολιτικών φαινομένων με σκοπό τη πρόβλεψη της συμπεριφοράς των δρώντων μπροστά στην αλληλεπίδραση της υπερδύναμης με τα υπόλοιπα κράτη, δημιουργεί στους πολιτικούς επιστήμονες και τους ερευνητές, την ανάγκη διεξοδικής μελέτης και ανάλυσης των λεγομένων και των πράξεων της υπερδύναμης. Ο λόγος είναι πολύ απλός, τον έχει αποσαφηνίσει η Ιστορική εμπειρία: η επιβίωση των κρατών σε ένα τέτοιο σύστημα απαιτεί προσεκτικά βήματα και εμπειριστατωμένη συμπεριφορά. Η απαίτηση αυτής της μελέτης της εξωτερικής πολιτικής των ΗΠΑ προκύπτει κυρίως από τις υπόλοιπες μεγάλες δυνάμεις και όχι μόνο, που βλέπουν πάντοτε τις ισχυρές χώρες ως δυνητικούς ηγεμόνες του συστήματος.

Με ποιο τρόπο όμως θα μελετήσουμε τις σχέσεις μεταξύ των κρατών; Η επιστήμη των διεθνών σχέσεων αναπτύχθηκε ιδιαίτερα, μετά το Β' ΠΠ ως προσπάθεια ερμηνείας των γεγονότων που συντάραξαν αλλά και κατέστρεψαν τον κόσμο. Η ανάγκη λοιπόν γέννησε την αναγκαιότητα της μελέτης των διεθνών σχέσεων. Αναπτύχθηκαν διάφορες θεωρήσεις και θεωρίες για την ερμηνεία των διεθνών σχέσεων. Κάθε θεωρία προσπαθεί με κάποια συγκεκριμένη μεθοδολογία να αναλύσει τις στρατηγικές των κρατών, με σκοπό την εξαγωγή συμπερασμάτων, για το ποια ακριβώς είναι η στρατηγική. Η πολιτική φιλοσοφία, η κοινωνιολογία αλλά και η οικονομική επιστήμη συνεισφέρουν στη δημιουργία θεωριών για την καλύτερη κατανόηση των πολιτικών φαινομένων. Λόγω της ανάπτυξης των διεθνών σχέσεων σε πολιτικό, οικονομικό και στρατιωτικό επίπεδο, η κβαντική αύξηση των αλληλεπιδράσεων αλλά και των γεγονότων καθιστούν την οποιαδήποτε μελέτη και ανάλυση πολύπλοκη και ατελή. Οι διαφορετικές θεωρίες δεν αλληλοαναιρούνται αλλά αντίθετα, συμπληρώνονται με σκοπό την ερμηνεία της συμπεριφοράς των δρώντων στο σύστημα. Η επιλογή της προσφορότερης θεωρίας εξαρτάται από το αντικείμενο της μελέτης.

Η πλανητική πολιτική των ΗΠΑ αποτελεί ένα σύνθετο εποικοδόμημα από μια άποψη, από την άλλη δεν υπάρχει καμία δύναμη ή ομάδα δυνάμεων που να βρίσκονται στο ίδιο επίπεδο με τις ΗΠΑ από οικονομική και στρατιωτική ικανότητα. Αναμφισβήτητα γεννιέται μια ηγεμονική συμπεριφορά της Αμερικής όχι απαραίτητα όμως σε ένα πολυπολικό κόσμο. Κι αυτό διότι καμία δύναμη δεν είναι ισότιμη και αυτόνομη όσο οι ΗΠΑ. Αυτό από μόνο του προκαλεί την ανάγκη μελέτης αυτής, για το αν πράγματι έχει ηγεμονική συμπεριφορά και αν αυτή χρειάζεται για τη σταθερότητα του συστήματος όπως απέδειξε ο Βρετανός Watson στη μελέτη για την εξέλιξη της διεθνούς κοινωνίας¹. Με προσεταιρισμό της Βρετανικής σχολής σκέψης, λόγω του πλουραλισμού των απόψεων και των μεθόδων που αναδύονται από την πολιτική φιλοσοφία την εμπειρική ιστοριογραφία, αλλά και την ηθική και το δίκαιο των κοινωνιολογικών εκφάνσεων, θα προσπαθήσω με εργαλείο την μελέτη του Watson για την ηγεμονία και τη σταθερότητα του συστήματος, να αποσπάσω στοιχεία παρόμοια για την εξωτερική πολιτική του Ομπάμα. Ταυτόχρονα, με στοιχεία από την πολιτική οικονομία αλλά και την ηθική και το δίκαιο, με τη βοήθεια της θεωρίας της ηγεμονικής σταθερότητας (Gilpin), θα προσπαθήσω να αναλύσω

¹ Adam Watson, Η εξέλιξη της διεθνούς κοινωνίας, μια συγκριτική ιστορική ανάλυση, Βάρη Αττικής, Εκδόσεις ποιότητα, 2010, 13-15.

αν υπάρχουν στοιχεία τέτοια, που να αποδεικνύουν τη στάση των ΗΠΑ για μια ηγεμονική σταθερότητα στο σύστημα. Η διαδρομή θα περιλαμβάνει την εθνική στρατηγική ασφάλειας του Ομπάμα όπως αυτή δημοσιεύτηκε το Μάιο του 2010 και το Φεβρουάριο του 2015. Επιπρόσθετα η περιπτωσιολογική ανάλυση των σχέσεων με τη Ρωσία και τη Κίνα, προβάλλει απαιτητή, διότι οι δύο χώρες αποτελούν μεγάλες δυνάμεις. Η μέν Ρωσία έχει ισχυρή στρατιωτική πυρηνική ισχύ ενώ η Κίνα ισχυρή οικονομική ισχύ. Επιπλέον η πρώτη αντι-ηγεμονική κίνηση των χωρών BRICS από το αρκτικόλεξο των χωρών Βραζιλία, Ρωσία, Ινδία, Κίνα και Νότια Αφρική, στην προσπάθεια αμφισβήτηση της οικονομικής ηγεμονίας των ΗΠΑ, θορύβησε τους οικονομικούς θεσμούς των ΗΠΑ. Τέλος η κρίση στη Συρία που εμπλέκει τη Ρωσία και τις ΗΠΑ σε ένα μίνι ηγεμονικό «πόλεμο» με μεταφορά των βαρών σε τρίτους αποτελεί μια ένδειξη των αλλαγών που έρχονται. Έτσι συμπερασματικά θα κληθούμε να αποδείξουμε αν οι ΗΠΑ κινούνται στον άξονα της ηγεμονίας και της σταθεροποίησης της ή όχι και γιατί.

Στο 1^ο κεφάλαιο αναλύονται το πολιτικό φαινόμενο, η ανάγκη της θεωρίας στις διεθνείς σχέσεις καθώς και μερικές από τις βασικές θεωρήσεις και θεωρίες, με σκοπό την κατανόηση της μεθοδολογίας της εργαλείων μελέτης. Ο κλασικός ρεαλισμός, ο δομικός και ο επιθετικός αναπτύσσονται προδιαθέτοντας τον αναγνώστη για τη βάση των θεωριών που απασχολεί περίπου το 90% των μελετών παγκοσμίως. Αναλύεται η έννοια της ισχύος που τόσο σημαντικό ρόλο παίζει για την παγκόσμια τάξη αλλά και την δομή του διεθνούς συστήματος. Συνδέεται η εξωτερική πολιτική με τη στρατηγική ως μια ενιαία έννοια, στις σχέσεις των κρατών μεταξύ τους. Στη συνέχεια γίνεται αναφορά στην Αγγλική σχολή σκέψης, που αφορούν στις διεθνείς σχέσεις και αναδεικνύουν αυτή σε κορυφαία πολιτική και φιλοσοφική δεξαμενή σκέψης. Προβάλλεται η θεωρία περί ηγεμονίας του Watson και αναλύεται η θεωρία της ηγεμονικής σταθερότητας του Gilpin.

Στο 2^ο κεφάλαιο αναλύονται οι δομές του εσωτερικού των ΗΠΑ που αποτελούν τους συνδιαμορφωτές της εξωτερικής πολιτικής. Η προεδρία και το κογκρέσο αναλύονται και παρουσιάζεται η συμμετοχή του καθενός στη διαμόρφωση της εξωτερικής πολιτικής. Τα υπουργεία εξωτερικών και άμυνας και ο ρόλος τους στη διοίκηση του κράτους, σε σχέση με τους γραφειοκρατικούς μηχανισμούς, αλλά και τις κυβερνητικές ελίτ αποτελούν έναν ακόμη πυλώνα

ισχύος στο εσωτερικό των ΗΠΑ, για την εξωτερική πολιτική. Τα ιδεολογικά ρεύματα που υπάρχουν στην αμερικανική κοινωνία καθώς και ο ρόλος των ΜΜΕ και των οργανωμένων ομάδων λόμπυ, εθνικών κρατών ή στρατιωτικοβιομηχανικών ομάδων, συμμετέχουν στη διαμόρφωση των διεθνών σχέσεων, σε οικονομικό, πολιτικό-διπλωματικό και στρατιωτικό επίπεδο. Ο επηρεασμός αυτός και η συνδιαμόρφωση της εξωτερικής πολιτικής δεν θα μας απασχολήσουν στην μελέτη. Η αναφορά και η ανάλυση τους αποσκοπεί στην παρουσίαση του πλουραλισμού των επιδράσεων στο εσωτερικό των ΗΠΑ όσον αφορά στα πολιτικά φαινόμενα. Αυτός ο πλουραλισμός παίζει ρόλο στην ισχυρή εξωτερική πολιτική των ΗΠΑ μαζί με τα λάθη της από όπου κι αν προέρχονται αυτά (ηγεσία ή εσωτερική δομή). Η ύπαρξη μόνο δύο κομμάτων στην αμερικανική πολιτική αρένα δεν δημιουργεί πρόβλημα στη συμμετοχική διάδραση των τάσεων της κοινωνίας λόγω ακριβώς του πλουραλισμού των επιλογών.

Στο 3^ο κεφάλαιο επιχειρείται η ανάλυση των περιπτώσεων που αναφ που αναφέρθηκαν καθώς και η εθνική στρατηγική ασφάλειας όπως παρουσιάστηκε από τον Ομπάμα. Αυτή αποτελεί αντανάκλαση του οράματος του για το ρόλο των ΗΠΑ στο μέλλον. Στο τέλος συνοψίζονται τα συμπεράσματα που προκύπτουν, επιβεβαιώνοντας ή όχι την ηγεμονική συμπεριφορά των ΗΠΑ στον άξονα της σταθερότητας. Το εκκρεμές του Watson τείνει προ την αυτοκρατορία ή την ανεξαρτησία των κρατών;

Τέλος θα ήθελα να ευχαριστήσω τον επιβλέπων Καθηγητή της διπλωματικής μου εργασίας Κ. Σπυρίδων Μακρή, Λέκτορα Πολιτικής Επιστήμης στο ΠΑΜΑΚ και Ερευνητή στην Ακαδημία Αθηνών, για την πολύτιμη συμβολή και καθοδήγηση στη συγγραφή αυτής της εργασίας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ

ΘΕΩΡΗΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ ΤΩΝ ΔΙΕΘΝΩΝ ΣΧΕΣΕΩΝ

1.1 Τα πολιτικά φαινόμενα

Η πολιτική επιστήμη δεν δίνει κανέναν ορισμό για την έννοια του πολιτικού φαινομένου. Η διαφοροποίηση των ανθρώπων, η επιβολή της θέλησης μερικών στους πολλούς, η επιρροή καθώς και η διαχείριση της εξουσίας που ασκείται, τόσο στο εσωτερικό των κρατών όσο και στο διεθνές σύστημα, είναι μερικά από τα φαινόμενα που χαρακτηρίζονται πολιτικά και αποτελούν αντικείμενο σπουδής της πολιτικής επιστήμης.

Από τη στιγμή της γέννησης του ο άνθρωπος εντάσσεται σε μια κοινωνική ομάδα, μικρή ή μεγάλη, δημοκρατική ή αυταρχική. Η κοινωνία αυτή μάλιστα είναι συγκεκριμένη, διότι έχει ήδη διαμορφωμένες κάποιες απόψεις για τα πολιτικά φαινόμενα, έχει μερικές ιδέες και πεποιθήσεις που αφορούν στον τρόπο και τις διαδικασίες διαμόρφωσης της. Με αυτόν τον τρόπο δημιουργείται το πολιτικό περιβάλλον το οποίο έχει διαμορφωμένες τις αντιλήψεις για την πολιτική κοινωνικοποίηση που καλείται κάθε άτομο που ανήκει στο περιβάλλον αυτό, να εξασκήσει. Αυτές οι πολιτικές κοινωνίες είναι διαφοροποιημένες, δηλαδή έχουν κυβερνώντες και κυβερνώμενους, έτσι ώστε το άτομο να λαμβάνει μέρος στην διαδικασία λήψης αποφάσεων. Υπάρχει μια μεγάλη διαφορά των δημοκρατικών κοινωνιών από τις αυταρχικές. Οι πρώτες όχι μόνο δεν παρεμποδίζουν την πολιτική κοινωνικοποίηση του ατόμου όπως γίνεται στις αυταρχικές αλλά αντίθετα, ενθαρρύνουν το άτομο να λαμβάνει μέρος στις πολιτικές διαδικασίες με κύρια ευθύνη της πολιτείας για την ανάδειξη της πολιτικής προσωπικότητας του ατόμου. Ενώ στις αυταρχικές κοινωνίες κυριαρχεί η προσπάθεια επιβράδυνσης της κοινωνικοποίησης σε τέτοιο βαθμό ώστε να γίνεται αποπολιτικοποίηση του ατόμου.²

Σε έναν κόσμο σήμερα, όπου συνυπάρχουν πολλές και διαφορετικές κοινωνικές ομάδες όπως τα κράτη αλλά και οι διεθνείς οργανισμοί και ιδιωτικοί φορείς, ποια είναι η σχέση μεταξύ τους σε σχέση με την οικονομική προβολή τους

² Δημήτρης Αποστολόπουλος-Μάχη Παϊζή, Αρχές πολιτικής επιστήμης και στοιχεία δημοκρατικού πολιτεύματος, Αθήνα: ΟΕΔΒ 1998, 17-28.

και την τεχνολογική αλληλεξάρτηση, για την ικανοποίηση των αναγκών τους και τελικά την επιβίωσή τους; Είναι αναγκαία η επιστημονική εξήγηση της συμπεριφοράς και ίσως της πρόβλεψης της συμπεριφορά τους;

1.2 Επιστημονική θεώρηση των Πολιτικών φαινομένων

Το αίτημα για την επιστημονική θεώρηση που αφορά στην μελέτη των πολιτικών φαινομένων διατυπώθηκε αμέσως μετά την Αναγέννηση. Τότε στην Ευρώπη άρχισε να αποκρυσταλλογραφείται ο κόσμος των φυσικών φαινομένων, μέσα από τις θετικές επιστήμες. Ο ορθολογισμός επικράτησε σε κάθε πείραμα και κάθε διατύπωση ιδέας για νέες θεωρίες ερμηνείας των φυσικών φαινομένων. Η επιστροφή στην αναζήτηση του αίτιου και του αιτιατού, επανατοποθέτησε την έρευνα και την ανάλυση στις ορθολογικές απόψεις, που έχουν τις ρίζες τους στην Ελλάδα. Μια άπλετη αισιοδοξία, για την ερμηνεία του φυσικού κόσμου με λογικά στοιχεία παρατήρησης και απόδειξης, δημιούργησε την πεποίθηση ότι αυτή η αισιοδοξία μπορεί να επικρατήσει και στην μελέτη των πολιτικών φαινομένων.

Όμως οι εκφάνσεις των ανθρώπων μέσα από τις ενέργειες τους στις διαδικασίες που οι πολιτικές δομές οικοδομούν, δεν παρατηρούνται για πρώτη φορά κατά την διάρκεια της Αναγέννησης στην Ευρώπη. Η πολιτική κοινωνικοποίηση των ανθρώπων συντελείται από πολύ παλιά. Φαινόμενα όπως η εξουσία και η διαχείριση της, η επιβολή της συμπεριφοράς καθώς και η επιρροή των ατόμων, συνθέτουν την πολιτική η οποία είναι αντικείμενο της πολιτικής επιστήμης. Τα φαινόμενα αυτά υπάρχουν στην Ιστορία και εξελίσσονται συνεχώς, καθώς οι κοινωνίες αναδιαμορφώνονται, είτε προς το καλύτερο είτε προς το χειρότερο, ανάλογα με την εξέλιξη τους στον περιορισμό του χρόνου. Στην Αρχαία Ελλάδα, ο Αριστοτέλης και ο Πλάτωνας παρατηρούν, αναλύουν και στοχάζονται για την πολιτική και τα φαινόμενα της, τα οποία επηρεάζουν όλο το φάσμα των δράσεων του ανθρώπου. Καταγραφή και ανάλυση γεγονότων όπως ο πόλεμος, ένα από τα σημαντικότερα πολιτικά φαινόμενα στην Ιστορία, απασχόλησαν σπουδαίους στοχαστές όπως ο Θουκυδίδης, ο Ηρόδοτος, ο Μακιαβέλι, ο Κλαούζεβιτς, κα.³

Η μεγάλη ανάπτυξη των θετικών επιστημών είναι αυτή που δίνει την ευκαιρία στην πολιτική, να μελετηθούν αναλυτικά και ορθολογικά τα φαινόμενα της

³ Ibid,28-34.

πολιτικής. Αρχικά κατά τον 17^ο αιώνα οι ανερχόμενες φιλελεύθερες κοινωνικές ομάδες, προσπαθούν να ερμηνεύσουν με επιστημονικό τρόπο τα πολιτικά φαινόμενα. Όταν η εξουσία ελέγχονταν από την φιλελεύθερη κοινωνία, η αναζήτηση των αιτιών των σχέσεων που διέπουν την πολιτική τόσο στο εσωτερικό των κρατών όσο και στο εξωτερικό, κατευθύνθηκε προς την οικονομική θεωρία και στους νόμους της αγοράς. Οι νόμοι αυτοί είναι που προσδιορίζουν τη συμπεριφορά των κρατών στο διεθνές σύστημα αλλά και στο εσωτερικό τους, σύμφωνα με την θεωρία των φιλελεύθερων. Στον 18^ο και στις αρχές του 19^{ου} αιώνα γεννιέται και κυριαρχεί ο όρος Πολιτική Οικονομία. Το διεθνές εμπόριο, οι συναλλαγές σε πρώτες ύλες και η εξέλιξη της τεχνολογίας, απορροφούν τους μελετητές επιστήμονες και αποσπούν την προσοχή τους από τα πολιτικά φαινόμενα.

Η βιομηχανική επανάσταση που ταυτόχρονα εξελίσσεται αλλάζει τα δεδομένα. Οι βιομήχανοι, η νέα αστική τάξη και η συγκρουσιακή δυναμική αυτών, διαμορφώνουν νέες θεωρίες για τις οικονομικές διαδικασίες. Ο κύριος εκπρόσωπος είναι ο Καρλ Μαρξ, ο οποίος μελετά την πολιτική οικονομία και ασκεί δριμεία κριτική στο θεωρητικό σύστημα που έχει ήδη δημιουργηθεί. Η διεκδίκηση της εξουσίας και τα αιτήματα για αναδιάρθρωση της κοινωνίας διεξάγονται σε επίπεδο οικονομικών θεωριών. Αυτή η μετατόπιση του κέντρου βάρους στα οικονομικά φαινόμενα, έδωσε την εντύπωση ότι η πολιτική έχασε το ενδιαφέρον των ανθρώπων και μάλιστα σε τέτοιο βαθμό που η πολιτική θα περάσει στην Ιστορία. Όμως στην Ιστορία πρώτα διαδραματίζονται τα γεγονότα και στη συνέχεια έπεται η αναλυτική σπουδή τους. Οι καταστροφικές συνέπειες των δυο παγκοσμίων πολέμων στο πρώτο μισό του 20^{ου} αιώνα, γέννησαν την ανάγκη αλλά και έδωσαν την ώθηση για την επιστημονική ανάλυση των πολιτικών φαινομένων.

Η επιστήμη όμως δεν είναι έργο ενός ανθρώπου αλλά πολλών και η εξέλιξη της συνδέεται με τα ιδεολογικά ρεύματα της κάθε εποχής. Οι τεράστιες και οδυνηρές συνέπειες των παγκοσμίων πολέμων, προκάλεσαν ένα άτυπο προσκλητήριο όχι μόνο στους πολιτικούς επιστήμονες αλλά και σε άλλους, διαφορετικών επιστημών και από διάφορες χώρες. Ο σκοπός του προσκλητηρίου δεν ήταν άλλος από την μελέτη με σύστημα και μέθοδο των πολιτικών φαινομένων, έτσι ώστε στο μέλλον να μπορούμε να προσδιορίζουμε την

συμπεριφορά των δρώντων με αξιόπιστο τρόπο. Η πολυπλοκότητα των πολιτικών φαινομένων και ειδικά αυτών των διεθνών σχέσεων, οδήγησαν στην εξειδίκευση της επιστήμης με αποτέλεσμα να δημιουργηθεί ξεχωριστός κλάδος μελέτης αυτών. Ο ανεξάρτητος πλέον κλάδος των διεθνών σχέσεων, ασχολείται με την μελέτη των πολιτικών κοινωνιών υπό τη μορφή του κράτους-έθνους όπως αυτό αρχικά προσδιορίστηκε με τη συνθήκη της Βεσφαλίας τον Οκτώβριο του 1648, μετά το πέρας του τριακονταετούς πολέμου στην Ευρώπη.⁴

Η εξωτερική πολιτική των κρατών που αυτά εφαρμόζουν για να επιτύχουν τους αντικειμενικούς τους σκοπούς, βάση των εθνικών τους συμφερόντων, αποτελεί σίγουρα αντικείμενο μελέτης της επιστήμης των διεθνών σχέσεων. Η επιστήμη των διεθνών σχέσεων, δεν δημιουργήθηκε για να καθιερώσει ένα δόγμα στο οποίο μια μόνο άποψη είναι η ορθή. Αντιθέτως, η καθιέρωση ενός διαλόγου, στον οποίο κανένας δεν γνωρίζει την αλήθεια από πριν, αποτελεί την μοναδική θεμελίωση της ανάπτυξης θεωρίας, για την κατανόηση των πολιτικών φαινομένων και την επίδραση τους στις κοινωνίες των κρατών.

1.3 Η αναγκαιότητα της θεωρίας

Η επιστήμη προσπαθεί να ερμηνεύσει τα γεγονότα στην πολιτική, επινοώντας κάποια θεωρία, η οποία μέσα από την ανάλυση κατά την εφαρμογή της, ερμηνεύει τα πολιτικά φαινόμενα. Η έννοια της θεωρίας γενικά, μπορεί να περιέχει επιχειρήματα, δόγματα, θέσεις και αντιθέσεις. Πολλοί διαμορφωτές της πολιτικής έχουν διάχυτη την αντίληψη, ότι η θεωρία πρέπει να περιορίζεται στα αμφιθέατρα των πανεπιστημίων και στις θεωρητικές συζητήσεις των ιδρυμάτων μελέτης των διεθνών σχέσεων. Οι διαμορφωτές της πολιτικής είναι υποχρεωμένοι να στηρίζονται στο ένστικτο, στην εμπειρία και στην κοινή λογική. Χαρακτηριστικό είναι το σχόλιο ενός Αμερικανού διαμορφωτή της εξωτερικής πολιτικής των ΗΠΑ του Paul Nitze, ο οποίος ενστερνίζονταν ότι η πλειονότητα των ζητημάτων της πολιτικής επιστήμης γράφτηκαν ή διδάχτηκαν στους Αμερικανούς μετά το πέρας του ψυχρού πολέμου και στη συνέχεια περιορίστηκε η αξία τους.⁵

⁴ Ibid,34-38.

⁵ Σπυρίδων Λίτσας, Πόλεμος και Ορθολογισμός θεωρητικές προεκτάσεις και στρατηγικές εφαρμογές, Εκδόσεις ποιότητα, Βάρη Αττικής,2010,138.

Η προσπάθεια αυτών που διεξάγουν διεθνή πολιτική να κατανοήσουν το περιβάλλον στο οποίο λαμβάνουν αποφάσεις, περνά μέσα από την θεωρητική προσέγγιση των φαινομένων.⁶ Οι κυκλικές σχέσεις της Ιστορίας αλλά και η γραμμικότητα της εξέλιξης, απαιτούν την εισαγωγή θεωρημάτων και νόμων για να ερμηνευτούν και να προσδώσουν συμπεράσματα για τα πολιτικά φαινόμενα.⁷ Όπως ο Mearsheimer αναφέρει: «Στην πραγματικότητα κανείς μας δεν θα μπορούσε να καταλάβει τον κόσμο στον οποίο ζούμε ή δεν θα μπορούσε να πάρει έξυπνες αποφάσεις χωρίς θεωρίες. Πράγματι, όλοι όσοι μελετούν και διεξάγουν διεθνή πολιτική βασίζονται σε θεωρίες, προκειμένου να κατανοήσουν τον περίγυρο τους».

Η θεωρητική προσέγγιση είναι αυτή που μπορεί να ομαδοποιήσει τις περιπτώσεις αλλά και να τις αναλύσει, έτσι ώστε να αποτελέσει ένα χρήσιμο και ευέλικτο εργαλείο μελέτης της διεθνούς πολιτικής, εφόσον αναφερόμαστε στις διεθνείς σχέσεις. Ο Kenneth Waltz είναι διαφωτιστικός για την σημασία της θεωρίας: «Η κατασκευή της θεωρίας είναι πρωτογενές έργο. Χωρίς έστω μια υποτυπώδη θεωρία, δεν μπορούμε να πούμε τι θα πρέπει να εξηγηθεί, πως μπορεί να εξηγηθεί, ποια δεδομένα και με ποιόν τρόπο διατυπωμένα θα θεωρηθούν ως στοιχεία για τη στήριξη ή την κατάρριψη των ερευνητικών υποθέσεων».⁸

Την εποχή αυτή διακηρύσσεται και αρχίζει να εφαρμόζεται με το καταστατικό της Κοινωνίας των Εθνών, η «αρχή των εθνοτήτων», το δικαίωμα κάθε κράτους να αποκτήσει τη δική του κρατική υπόσταση. Τα κράτη είναι οι πλέον ολοκληρωμένες οντότητες σε επίπεδο στρατιωτικό, οικονομικό, πολιτικό και κοινωνικό. Το ίδιο ισχύει και στο διεθνές δίκαιο, τα κράτη είναι τα μοναδικά υποκείμενα δικαίου. Οι διεθνείς σχέσεις είναι αυτές που περιγράφουν τις σχέσεις μεταξύ των κρατών κυρίως. Οι σχέσεις αυτές μπορεί να είναι πολιτικές και στρατιωτικές ή αλλιώς σχέσεις υψηλής πολιτικής. Επίσης μπορεί να είναι οικονομικές ή αλλιώς σχέσεις χαμηλής πολιτικής⁹.

⁶ Ibid, 139.

⁷ John Mearsheimer, Η τραγωδία της πολιτικής των μεγάλων δυνάμεων, Εκδόσεις Ποιότητα, Βάρη Αττικής, 2006, 36-37.

⁸ Kenneth Waltz, θεωρία διεθνούς πολιτικής, Εκδόσεις ποιότητα, Βάρη Αττικής, 2011, 27.

⁹ Ηλίας Κουσκουβέλης, Εισαγωγή στις διεθνείς σχέσεις, Εκδόσεις ποιότητα, Βάρη Αττικής, 2004, 19-22.

Ο Α΄ ΠΠ πόλεμος έθεσε τέλος στην άποψη ότι, ο πόλεμος και οι συγκρούσεις ήταν ένα ζήτημα που επηρέαζε μόνο τους στρατιωτικούς αλλά και ότι οι επαγγελματίες διπλωμάτες ασχολούνταν μόνο με την διεθνή πολιτική. Αυτή η αμφισβήτηση αλλά και η εναντίωση στις μυστικές συμφωνίες μεταξύ των κρατών, δημιούργησε την εκλαΐκευση της διεθνούς πολιτικής, η οποία ξεκίνησε στις αγγλόφωνες χώρες. Η αδιαφορία των λαών γι' αυτές τις συμφωνίες έπαψε να ισχύει. Το αποτέλεσμα ήταν η γέννηση μιας νέας επιστήμης, αυτής της διεθνούς πολιτικής. Μετά τον Β΄ ΠΠ, εμφανίζονται διάφορα διεθνολογικά ρεύματα σκέψη, με σκοπό την ερμηνεία των διεθνών σχέσεων και των αλληλεπιδράσεων στα κράτη. Οι τραγικές συνέπειες του Β΄ ΠΠ καθώς ήταν νωπές, δρουν καταλυτικά στην ανάπτυξη της έρευνας και της γραμματείας αναφορικά με την επιστήμη των διεθνών σχέσεων που δημιουργείται πλέον ως ξεχωριστός κλάδος της πολιτικής επιστήμης¹⁰

Ο Θουκυδίδης είναι ο πρώτος που προσεγγίζει τις διεθνείς σχέσεις με τρόπο επιστημονικό. Μέσα από την εξέταση του Πελοποννησιακού πολέμου, μεταξύ των δύο υπερδυνάμεων της εποχής εκείνης, την Αθήνα και τη Σπάρτη, και την πίστη του για την περιοδικότητα των φαινομένων της ανθρώπινης συμπεριφοράς, επινοεί και υιοθετεί τη θεωρία του ανταγωνισμού και της άνισης ανάπτυξης ισχύος. Με θεωρητικό εργαλείο ανάλυσης την άνιση ανάπτυξη και κατανομή ισχύος, δημιουργεί νέες θεωρίες για τον πόλεμο, τις συμμαχίες, την ηγεμονία, τη λήψη αποφάσεων το πολίτευμα και τις διεθνείς σχέσεις.¹¹ Ο Θουκυδίδης θα επανέλθει όμως στην επικαιρότητα πολλά χρόνια αργότερα, με το έργο του Μακιαβέλι, «Ο Ηγεμόνας»¹², το πρώτο διεθνώς αναγνωρισμένο κείμενο εσωτερικής και διεθνούς πολιτικής που γράφτηκε το 1518, δυο χιλιάδες χρόνια αργότερα. Ο Ηγεμόνας αποτελεί ένα συνοπτικό, λεπτομερές και ρεαλιστικό έργο των πολιτικών δρώντων της εποχής, το οποίο θα μπορούσε να χρησιμοποιήσει κάποιος για να γίνει ηγεμόνας.¹³

¹⁰Edwart Carr, Η εικοσαετής κρίση 1919-1939, Βάρη Αττικής, Εκδόσεις ποιότητα, 2011, 29-39.

¹¹ Ibid, 36-37.

¹² Νικολό Μακιαβέλι, Διπλωμάτης, πολιτικός, στοχαστής και συγγραφέας. Γεννήθηκε στην Φλωρεντία στις 3 Μαΐου 1469.

¹³ Νικολό Μακιαβέλι, Ο Ηγεμόνας η τέχνη της εξουσίας, Εκδόσεις Παπασωτηρίου, Αθήνα, 2008, 8-15.

Μετά τον Μακιαβέλι σημαντικά έργα ασχολούνται κυρίως με την οργάνωση του κράτους. Ο Hobbes με το «Λεβιάθαν», «το δοκίμιο για την πολιτική κυβέρνηση» του Lock, «το κοινωνικό συμβόλαιο του Rousseau, «Το κεφάλαιο» του Marx. Τα συγκεκριμένα κείμενα αποτελούν τη βάση πολιτικών συστημάτων και θέτουν πρωτόλεια τις βάσεις για την θεωρία των διεθνών σχέσεων. Πριν τον Β' παγκόσμιο πόλεμο, στη διάρκεια του μεσοπολέμου, ο Carr με το έργο του «Η Εικοσαετής κρίση 1919-1939», οικοδομεί την ρεαλιστική φιλοσοφία πάνω σε αξιώματα που ανευρίσκονται στον Μακιαβέλι. Ο πολιτικός ρεαλισμός κατά τον Carr, δεν είναι μόνο τα γεγονότα και η ανάλυση τους, αλλά και η αποδοχή της ισχύος ως παράγοντα διαμόρφωσης τόσο της ηθικής όσο και της λογικής.¹⁴ Μαζί με το έργο του Hans Morgenthau, «Politics Among Nations», αποτελούν μια συστηματική μελέτη των διεθνών σχέσεων. Οι αρχές που διατυπώνουν αποτελούν το πλαίσιο του πολιτικού ρεαλισμού, για μια πιο οργανωμένη μελέτη και γνώση των διεθνών φαινομένων. Ο πολιτικός ρεαλισμός θα οργανώσει με επιστημονικό τρόπο την γνώση στις διεθνείς σχέσεις, μέσα από διατυπώσεις προτάσεων, που βοηθούν στην εξήγηση των πολιτικών φαινομένων.¹⁵

1.4 Θεωρία και Θεώρηση

Η έννοια της θεωρίας στις θετικές επιστήμες έχει την έννοια μιας υπόθεσης, η οποία όταν εφαρμοστεί στον πραγματικό κόσμο επιβεβαιώνει την υπόθεση. Για τη σύνθεση της θεωρίας υπάρχουν αρχές και αξιώματα, τα οποία δεν χρειάζεται να αποδειχθούν, αλλά πάνω σε αυτά στηρίζεται η όποια θεωρία. Αντίστοιχα στις διεθνείς σχέσεις υπάρχουν ομαδοποιήσεις αξιωμάτων, που εκφράζουν τις σχέσεις μεταξύ των δρώντων της διεθνούς πολιτικής αλλά και τις απόψεις για την λειτουργία της πολιτικής. Αυτές οι ομαδοποιήσεις ονομάζονται θεωρήσεις της επιστήμης των διεθνών σχέσεων. Οι θεωρήσεις δεν μπορούν ούτε να αποδειχθούν αλλά και ούτε να διαψευστούν από την εμπειρική έρευνα. Οι θεωρίες των διεθνών σχέσεων στηρίζονται ή απορρέουν από τις θεωρήσεις και είναι αυτές που υποβάλλονται σε εμπειρικό έλεγχο για να εξακριβωθεί η εγκυρότητα τους.¹⁶

¹⁴ Edward H. Carr, Η Εικοσαετής κρίση 1919-1939, Εκδόσεις ποιότητα, Βάρη Αττικής, 2011, 16-17

¹⁵ Ibid.

¹⁶ Ibid, 57-58.

Επίσης η θεώρηση αποτελεί και έχει φιλοσοφική έννοια και υπόσταση. Γι' αυτό η επινόηση νέων θεωρήσεων διαπραγματεύεται την ίδια την ύπαρξη της αντικειμενικότητας. Η φιλοσοφική έννοια της ύπαρξης των θεωρήσεων είναι και η προσπάθεια ερμηνείας των φαινομένων στις διεθνείς σχέσεις, η οποία εμπεριέχει τις μεθοδολογικές προσεγγίσεις που προκύπτουν από την διατύπωση των θεωριών, με απώτερο σκοπό την αποτίμηση της πολιτικής πράξης. Η θεωρία των διεθνών σχέσεων παρέχει την φιλοσοφική βάση όχι μόνο στον τρόπο λειτουργίας του κράτους στο διεθνές σύστημα, αλλά και στην λειτουργία της πολιτικής πρακτικής και της στρατηγικής των κρατών για την εφαρμογή της πολιτικής τους.¹⁷

Η ανάπτυξη των διεθνών σχέσεων, ειδικά μετά το πέρας του Β' ΠΠ, έδωσε ώθηση και στη δημιουργία διαφορετικών σχολών σκέψης, όσον αφορά στην διατύπωση θεωριών. Μοναδική και συγκριτική, η ανάλυση του Martin Wight κατατάσσει τους δρώντες της διεθνούς πολιτικής σε τρία πολιτικά ρεύματα: τους ρεαλιστές, τους ρασιοναλιστές και τους επαναστατικούς. Ο Wight καταφέρνει να διερευνήσει τις προγενέστερες ιδέες για τις διεθνείς σχέσεις και γεφυρώνει τον διαχωρισμό της πολιτικής με την διεθνή θεωρία.¹⁸ Υπάρχουν επίσης και άλλοι τρόποι κατηγοριοποίησης των θεωριών. Σύμφωνα με τον Kenneth Waltz, η αναζήτηση των αιτιών του πολέμου σε τρία επίπεδα, αποτελεί μια ακόμη ταξινόμηση θεωριών των διεθνών σχέσεων. Ο άνθρωπος, το κράτος ή το σύστημα των κρατών συνθέτουν τρία αίτια πολέμου. Επίσης μπορεί να δημιουργηθεί η διάκριση των θεωριών, ανάλογα αν είναι αναγωγικές ή συστημικές. Αυτές που επικεντρώνουν τα αίτια από ατομικό ή στο εθνικό επίπεδο είναι αναγωγικές. Συστημικές είναι οι θεωρίες που επιπρόσθετα από τις αναγωγικές, αντιλαμβάνονται και τα αίτια που απορρέουν από το διεθνές σύστημα.¹⁹

1.5 Κλασικός Ρεαλισμός

Μια από τις σημαντικές θεωρήσεις στην ιστορία των διεθνών σχέσεων είναι αυτήν του κλασικού ρεαλισμού. Η απαρχή του ανάγεται στον Θουκυδίδη, τον μεγάλο στρατηγιστή αλλά και μοναδικό ιστορικό, που μέσω του έργου του

¹⁷ Σπυριδων Λίτσας, Πόλεμος και Ορθολογισμός θεωρητικές προεκτάσεις και στρατηγικές εφαρμογές, Βάρη Αττικής, Εκδόσεις ποιότητα, 2010, 133.

¹⁸ Martin Wight, Διεθνής θεωρία: τα τρία ρεύματα σκέψης, Βάρη Αττικής, Εκδόσεις ποιότητα, 2011, xi-xxviii.

¹⁹ Kenneth Waltz, Θεωρία διεθνούς πολιτικής, Βάρη Αττικής, Εκδόσεις ποιότητα, 2011, 65-67.

«Ιστορίαι», περιγράφει αλλά και αναλύει με αξιοσημείωτο τρόπο τον Πελοποννησιακό πόλεμο. Σε αυτό το έργο ο Θουκυδίδης τοποθετεί τις διεθνείς σχέσεις της εποχής του, στην δοκιμή της ανάλυσης μέσω του αιτίου και του αιτιατού. Με βάση τις θεμελιώδεις παραδοχές του πολιτικού ρεαλισμού σύμφωνα με το Θουκυδίδη, τα αίτια του πολέμου είναι συνάρτηση των διλημάτων ασφαλείας των κρατών και των αμοιβαίων φόβων για επιβίωση.²⁰ Ο Θουκυδίδης σύμφωνα με τον καθηγητή Αθανάσιο Πλατιά, θεωρείται ο «πατέρας» του πολιτικού ρεαλισμού, της κυρίαρχης σκέψης στις διεθνείς σχέσεις και τις στρατηγικές σπουδές. Το έργο του παραμένει διαχρονικό και επίκαιρο στη σύγχρονη πολιτική σκηνή, με τρόπο που μας βοηθάει να αποκωδικοποιήσουμε την πολιτική. Η ανάλυση του μας είναι ιδιαίτερα χρήσιμη, διότι μας βοηθά να εξηγήσουμε το παρελθόν, να κατανοήσουμε το παρόν και να διαβλέψουμε τις πιθανές εξελίξεις για το μέλλον.²¹

Την έννοια του ρεαλισμού «επαναφέρει σε τροχιά» μελέτης και ανάλυσης, ο πολιτικός στοχαστής από την Φλωρεντία Νικολό Μακιαβέλι, με το αναγεννησιακό αριστούργημα περί ηγεσίας έργο του, «Ο ηγεμόνας, η τέχνη της εξουσίας». Παρ' ότι μας χωρίζουν πέντε αιώνες από την εποχή του, το όνομα του αντηχεί ακόμη και σήμερα στα αμφιθέατρα των πανεπιστημίων αλλά και στην συλλογική κουλτούρα των διεθνών σχέσεων. Υποστηρικτές της θεώρησης του πολιτικού ρεαλισμού υπήρξαν επίσης τόσο ο Βρετανός Hobbes όσο και Πρώσος στρατιωτικός Clausewitz. Στη σύγχρονη εποχή υποστηρικτές του κλασικού ρεαλισμού είναι οι Carr, Spykman, Hans Morgenthau, Aron, Kissinger, Brzezinski, Huntington, καθώς και αρχικά οι Robert Gilpin, Hoffmann και Krasner.²² Οι ρεαλιστές πολλές φορές κατονομάζονται και κυνικοί, για την ωμότητα των απόψεων τους, απαλλαγμένων από κάθε έννοια ηθικής.

Η ομαδοποίηση των αξιωμάτων και των δογματικών απόψεων του κλασικού ρεαλισμού, στη βάση των οποίων στηρίζονται διάφορες θεωρίες είναι:²³

²⁰ Σπύρος Μακρής, Ισχύς και Ελευθερία φιλοσοφικές, πολιτικές και διεθνολογικές προσεγγίσεις, Αθήνα, Εκδόσεις, Σιδέρης, 2008, 419.

²¹ Αθανάσιος Πλατιάς, Η συνεισφορά του Θουκυδίδα στις διεθνείς σχέσεις και στις στρατηγικές σπουδές, Κέντρο Διεθνούς πολιτικής Θεσσαλονίκης.

²² Ηλίας Κουσκουβέλης, Εισαγωγή στις διεθνείς σχέσεις, Βάρη Αττικής, Εκδόσεις ποιότητα, 2004, 58-59.

²³ Ibid, 59-64.

➤ Τα κράτη είναι οι βασικοί και πιο σημαντικοί δρώντες στο διεθνές σύστημα. Στο σημερινό διεθνές σύστημα υπάρχουν και άλλοι δρώντες εκτός από τα κράτη όπως οι διεθνείς οργανισμοί και οι μεγάλες πολυεθνικές εταιρείες.²⁴

➤ Το διεθνές σύστημα είναι άναρχο και γι' αυτό είναι ανταγωνιστικό. Η έλλειψη ρυθμιστικής εξουσίας παίζει καθοριστικό ρόλο στην συμπεριφορά των κρατών και κατά συνέπεια, στην σταθερότητα ή στην αστάθεια του συστήματος.²⁵ Τα κράτη δεν μπορούν να είναι ποτέ σίγουρα για τις προθέσεις των υπόλοιπων κρατών.

➤ Τα κράτη αποτελούν ορθολογικές οντότητες, οι οποίες λειτουργούν σε μια κατάσταση αβεβαιότητας, υπολογίζοντας το κόστος και το όφελος των επιλογών τους. Επιλέγουν και αποφασίζουν με γνώμονα το εθνικό τους συμφέρον και την μεγιστοποίηση των κερδών τους.²⁶

➤ Υπέρτατο εθνικό συμφέρον του κράτους είναι η ασφάλεια του κράτους, η επιβίωση του.

➤ Η ασφάλεια επιτυγχάνεται μέσω της στρατιωτικής ισχύος πρώτιστα.

➤ Τα κράτη επιδιώκουν την ισχύ και αποτιμούν τα συμφέροντα τους με βάση αποκλειστικά την ισχύ.

➤ Τα κράτη καταφεύγουν στον πόλεμο για να εξυπηρετήσουν τα συμφέροντα τους και κατά συνέπεια τους πολιτικούς τους σκοπούς.

➤ Οι κανόνες του διεθνούς δικαίου δεν παίζουν κανένα ρόλο παρά μόνο εξυπηρετούν τα συμφέροντα των ισχυρών του συστήματος.

➤ Οι διεθνείς οργανισμοί είναι δημιουργήματα και εργαλεία στα χέρια των ισχυρών.

²⁴ Κων/νος Κολιόπουλος, Η υψηλή στρατηγική της αρχαίας Σπάρτης, Βάρη Αττικής, Εκδόσεις ποιότητα, 2011,19.

²⁵ Kenneth Waltz, Θεωρία διεθνούς πολιτικής, Βάρη Αττικής, Εκδόσεις ποιότητα, 2011, 10-25.

²⁶ Κων/νος Κολιόπουλος, Η υψηλή στρατηγική της αρχαίας Σπάρτης, Βάρη Αττικής, Εκδόσεις ποιότητα, 2011,25.

➤ Αν απαιτούνταν μια εικόνα για να προσδιορίσει τον κόσμο των ρεαλιστών, αυτήν θα ήταν ζούγκλα.

Η θεώρηση του πολιτικού ρεαλισμού είναι ένα εργαλείο μελέτης των σχέσεων μεταξύ των κρατών, που μπορεί να ερμηνεύει τον ρόλο των κρατών και την συμπεριφορά τους με βάση τα εθνικά τους συμφέροντα. Το πρώτιστο εθνικό συμφέρον των κρατών είναι η ασφάλεια τους, η επιβίωση. Ο ρεαλισμός θέτει την ημερήσια διάταξη της συζήτησης. Πάνω από το 90% των αναλύσεων που δοκιμάζονται στον ακαδημαϊκό χώρο, έχουν ως βάση την ρεαλιστική θεώρηση.²⁷

Ο συσχετισμός δυνάμεων είναι το πρώτο στοιχείο της ανάλυσης του ρεαλισμού. Η κατανομή της ισχύος και οι αλλαγές της είναι το αναλυτικό εργαλείο που μας βοηθά να εξηγήσουμε τους πολέμους μεταξύ των μεγάλων δυνάμεων για την πρωτοκαθεδρία στο διεθνές σύστημα. Επίσης σημαντικό στοιχείο στην θεώρηση αποτελεί η ανθρώπινη φύση του ανθρώπου. Οι αδυναμίες του ανθρώπου και η εξέλιξη τους σε πάθη, προσδιορίζουν και την φύση του ανθρώπου. Στο διάλογο μεταξύ Αθηναίων και Μηλίων ο Θουκυδίδης παρατάσσει αντιμέτωπες δύο φιλοσοφικές και πολιτικές έννοιες: την ισχύ εναντίων της ηθικής. Το συμφέρον έναντι του δικαίου. Συμπλέκοντας τις έννοιες αυτές με το φιλοσοφικό του πνεύμα ο Θουκυδίδης διατύπωσε την σημαντικότερη ρήση στην Ιστορία από της γεννήσεως της. «Ο ισχυρός επιβάλλει ότι του επιτρέπει η δύναμη του και ο αδύνατος υποχωρεί όσο του το επιβάλλει η αδυναμία του».²⁸

Στην θεώρηση του κλασικού ρεαλισμού στηρίζονται και οι θεωρίες της ισορροπίας ισχύος, θεωρία περί σταθερότητας, αποτροπής συμβατικής και πυρηνικής, του κύκλου της ισχύος, θεωρίες παιγνίων, διεξαγωγής πολέμου, κούρσας εξοπλισμών και θεωρία περί ηγεμονίας.

1.6 Δομικός ρεαλισμός ή νεορεαλισμός

Μπορεί ο Θουκυδίδης να έθεσε τις βάσεις του κλασικού ρεαλισμού, αλλά ο πραγματικά κυρίαρχος διαμορφωτής της σκέψης στις διεθνείς σχέσεις είναι τα γεγονότα και η εξελικτική πορεία της σκέψης του ανθρώπου, λόγω ακριβώς των γεγονότων αυτών. Ο δομικός ρεαλισμός, γνωστός και ως νεορεαλισμός,

²⁷ Ibid, 9-31.

²⁸ Σπύρος Μακρής, Ισχύς και Ελευθερία φιλοσοφικές, πολιτικές και διεθνολογικές προσεγγίσεις, Αθήνα, Εκδόσεις, Σιδέρης, 2008,423.

διαμορφώθηκε από μια σημαντική προσωπικότητα στην θεωρία των διεθνών σχέσεων, τον αμερικανό πολιτικό επιστήμονα Kenneth Waltz(1924-2013). Σύμφωνα με τον Waltz, ο νεορεαλισμός αποδέχεται όλα τα αξιώματα του κλασικού ρεαλισμού, προσθέτοντας όμως και την διάσταση της δομής του διεθνούς συστήματος. Η ύπαρξη ενός διεθνούς συστήματος υπάρχει όταν πρώτον, υπάρχουν διασυνδέσεις μεταξύ των μονάδων του συστήματος που οι αλλαγές σε ένα μέρος του δημιουργούν αλλαγές και σε άλλα μέρη του και δεύτερον, η συνολική συμπεριφορά του συστήματος διαφέρει από την μεμονωμένη συμπεριφορά και προσδοκίες του ενός μέλους του συστήματος. Η συμπεριφορά ή οι αλλαγές της συμπεριφοράς των κρατών δεν αιτιολογούνται από τις εσωτερικές διεργασίες και τα όποια συμφέροντα στο εσωτερικό του κράτους, όπως πολιτικές διαμάχες και εξελίξεις. Η συμπεριφορά των κρατών στο διεθνές σύστημα είναι καθαρά μια δομική διεργασία που υφαίνεται μέσα από τις διεργασίες και τις πιέσεις της δομής του μέσω της κατανομής ισχύος. Με άλλα λόγια τα κράτη είναι κουτιά του συστήματος στα οποία δεν μας ενδιαφέρει τι γίνεται μέσα σε αυτά αλλά πως τα απρόσωπα κουτιά αλληλεπιδρούν μεταξύ τους στη δομή του παγκόσμιου συστήματος.²⁹

Οι Διεθνείς θεσμοί αποτελούν για τις μεγάλες δυνάμεις του συστήματος, εργαλεία εφαρμογής της πολιτικής τους. Οι όποιες αλλαγές στο εσωτερικό του κράτους δεν επαρκούν για να αλλάξουν τις δομικές σχέσεις των κρατών του ίδιου συστήματος. Όπως και ο κλασικός ρεαλισμός, ο δομικός αγνοεί παντελώς την ύπαρξη των διεθνών οργανισμών και πώς αυτοί δεν μπορούν να επηρεάσουν το διεθνές περιβάλλον λόγω των νομικών και οικονομικών δεσμών που δημιουργούν. Κατά τους νεορεαλιστές οι μεγάλες αλλαγές σε ένα σύστημα έρχονται μόνο με την ανατροπή του συστήματος, και κατά συνέπεια με συστημικούς πολέμους, ενώ οι μικρότερες με αλλαγές της κατανομής ισχύος. Η κατάρρευση της ΕΣΣΔ και η αλλαγή στο διεθνές σύστημα δεν επήλθε από κάποιον πόλεμο ή από την άνιση κατανομή ισχύος μεταξύ των Η.Π.Α και της ΕΣΣΔ, των δυο μεγάλων υπερδυνάμεων.³⁰

²⁹ Ηλίας Κουσκουβέλης, Εισαγωγή στις διεθνείς σχέσεις, Βάρη Αττικής, Εκδόσεις ποιότητα, 2004,64-70.

³⁰ Ibid.

Η επιδίωξη της συγκέντρωσης ισχύος για τα κράτη είναι και αυτοσκοπός σύμφωνα με τους κλασικούς ρεαλιστές. Ο Morgenthau αναφέρει ότι η επιθυμία να συγκεντρώνει κανείς το μέγιστο της ισχύος, είναι γενικευμένη μεταξύ των κρατών και αποτελεί αντικειμενικό νόμο ριζωμένο στην ανθρώπινη φύση.³¹ Ο Waltz σε αντίθεση, υποστηρίζει ότι η απόκτηση ισχύος είναι ένα μέσο επιβίωσης, ένα εργαλείο άσκησης πολιτικής και όχι αυτοσκοπός. Τα κράτη αυξάνουν την ισχύ τους για να διατηρήσουν την θέση τους στο σύστημα. Ο ίδιος επιμένει ότι τα κράτη θα πρέπει να διαθέτουν τη σωστή δόση ισχύος, τέτοια που να επιτυγχάνεται η ισορροπία.³² Ο Waltz απαντώντας στο ερώτημα, τι μορφή καταμερισμού ισχύος ευνοεί την σταθερότητα-δηλαδή την ειρήνη μεταξύ των μεγάλων δυνάμεων- υποστήριξε ότι ένα διπολικό σύστημα είναι πιο σταθερό από ένα πολυπολικό. Ο αριθμός των ανταγωνισμών είναι μικρότερος, με αποτέλεσμα να μειώνεται η πιθανότητα πολέμου. Οι πιθανές κεντρικές συγκρούσεις είναι περισσότερες στο πολυπολικό σύστημα. Σε ένα τετραπολικό σύστημα ο αριθμός των πιθανών συγκρούσεων δίνεται από τον τύπο: $(n-1)*n/2$. Αυτό δίνει ένα αποτέλεσμα έξι πιθανών συγκρούσεων όπου n ο αριθμός των πόλων του συστήματος.³³

Οι νεορεαλιστές παρακάμπτουν την θεώρηση της ανθρώπινης φύσης και εστιάζουν στην ανάλυση της δομής του διεθνούς συστήματος. Στον δομικό ρεαλισμό στηρίζονται κυρίως θεωρίες περί κατηγοροποίησης των διεθνών συστημάτων και θεωρίες περί σταθερότητας του συστήματος, θεωρίες συμμαχιών και διεθνών οργανισμών και τέλος συστημικές θεωρίες περί πολέμου.

1.7 Πλουραλισμός

Η πλουραλιστική θεώρηση ή αλλιώς και ιδεαλισμός ή φιλελεύθερη ή διεθνική, ή διακυβερνητική, είναι μια σύνθεση συμπερασμάτων από διαφορετικές οπτικές γωνίες της επιστήμης των διεθνών σχέσεων αλλά και της αδυναμίας του ρεαλισμού να εξηγήσει πολλά φαινόμενα στις σχέσεις των κρατών μεταξύ τους. Ο πλουραλισμός επηρεασμένος από πολλά ρεύματα των διεθνών σχέσεων, όπως εκφράζεται και από τα πολλά ονόματα που του αποδίδονται, δεν διαθέτει κάποια συνοχή, οργάνωση ή πειθαρχία αξιωμάτων, γι' αυτό και μπορεί να χαρακτηριστεί

³¹ Hans Morgenthau, *Politics among Nations*, New York, Alfred Knopf, 1972, 71.

³² Kenneth Waltz, *Θεωρία διεθνούς πολιτικής*, Βάρη Αττικής, Εκδόσεις ποιότητα, 2011, 28-30.

³³ *Ibid*, 22

και οιονεί θεώρηση. Η πρώτη μορφή του πλουραλισμού εμφανίζεται με τον ιδεαλισμό στις αρχές του 20^{ου} αιώνα, και κύριο εκφραστή του τον πρόεδρο των ΗΠΑ Wilson, του οποίου οι ιδέες αποτυπώθηκαν στο καταστατικό της κοινωνίας των εθνών(ΚΤΕ) το 1919 στο Παρίσι. Ο Wilson κατέληξε σε ένα διάγγελμα δεκατεσσάρων σημείων, συγκαλώντας μια ιδιαίτερα πολυμελή εξεταστική επιτροπή, γνωστή ως "Επιτροπή Έντουαρντ Χάουζ", που συγκροτούνταν από περίπου 150 μέλη(ιστορικούς, εθνολόγους, νομικούς, αλλά και άλλους διακεκριμένους επιστήμονες). Ο πρόεδρος ζήτησε από την επιτροπή να του υποβάλει μια εμπειριστατωμένη μελέτη με σχετικές προτάσεις επί ηθικών αξιών, ικανών να εδραιώνουν την ειρήνη μεταξύ των χωρών, αποδεσμεύοντας εθνικιστικές διαφορές, πάθη ή φιλοδοξίες. Ο Wilson, προτείνει την ανάγκη σεβασμού του δικαίου, με στόχο την επίτευξη της ειρήνης, την παράκαμψη του εθνοκεντρικού συστήματος οργάνωσης του διεθνούς περιβάλλοντος με την δημιουργία διεθνών οργανισμών και κάποιας μορφής υπερεθνικών δομών.

Στο σημερινό κόσμο η πλουραλιστική θεώρηση αποδέχεται το κράτος ως παράγων του διεθνούς συστήματος, αλλά επιπρόσθετα δέχεται την ύπαρξη των διεθνών κυβερνητικών και μη οργανισμών, καθώς και τις περιφερειακές δομές οργάνωσης και ολοκλήρωσης. Παράλληλα, αμφισβητεί τις καθαρά ανταγωνιστικές σχέσεις μεταξύ των κρατών λόγω της αυξανόμενης συνεργασίας κυρίως οικονομικής, η οποία αυξάνει την αλληλεξάρτηση.

Εν κατακλείδι η πλουραλιστική θεώρηση προσφέρει στον ερευνητή μια γκάμα ευέλικτων θεωριών και μεθόδων, για την ερμηνεία των φαινομένων των διεθνών σχέσεων. Σε αυτήν στηρίζονται οι θεωρίες για τους διεθνείς οργανισμούς, οι θεωρίες των διεθνών καθεστώτων, ελέγχου των εξοπλισμών, περί αφοπλισμού. Επίσης έχουν λόγο ύπαρξης οι θεωρίες περί γραφειοκρατίας, λήψης αποφάσεων, διαχείρισης κρίσεων και συγκρούσεων, σχέσεις μεταξύ κυβερνητικών ελίτ, αλληλεξάρτησης και οικονομικής ολοκλήρωσης.³⁴

³⁴ Ηλίας Κουσκουβέλης, Εισαγωγή στις διεθνείς σχέσεις, Βάρη Αττικής, Εκδόσεις ποιότητα, 2004,73-76.

1.8 Η σύγκρουση των πολιτισμών

Στη δεκαετία του 1990 ο αμερικανός διακεκριμένος πολιτικός επιστήμων Samuel Huntington, υιοθετώντας μια έκφραση του Bernard Lewis³⁵, ανακήρυξε τη «σύγκρουση των πολιτισμών» ως το αποφασιστικότερο φαινόμενο της κοσμοϊστορικής εποχής στην οποία ζούμε. Ο Huntington αμφέβαλλε για το τέλος της Ιστορίας που ισχυριζόταν ότι επήλθε σύμφωνα με τον Φουκουγιάμα, ο οποίος το 1992 στο βιβλίο «Το τέλος της ιστορίας», υποστήριξε ότι η πτώση των καθεστώτων του υπαρκτού σοσιαλισμού έκρινε οριστικά την εξέλιξη της ανθρωπότητας. Οι δυτικές καπιταλιστικές κοινωνίες και η ελεύθερη αγορά του φιλελευθερισμού, απέμειναν οι κυρίαρχες δυνάμεις, με συνέπεια το τέρμα των ανταγωνισμών και των μεγάλων συγκρούσεων.³⁶

Ο Huntington υποστήριξε ότι οι συγκρούσεις του μέλλοντος θα είναι μεταξύ των πολιτισμών. Η θεώρηση αυτή απέκτησε έντονο ενδιαφέρον, μετά το τρομοκρατικό χτύπημα στη Νέα Υόρκη το Σεπτέμβριο του 2001 κατά των Η.Π.Α, από παράγοντες με έντονα τα στοιχεία της θρησκευτικής και πολιτικής τους ετερότητας. Μια σύγκρουση τέτοιας μορφής, δηλαδή μεταξύ διαφορετικών φυλών και ράτσας, είναι σκληρότερη και ωμότερη από άλλες συγκρούσεις λόγω οικονομικού ή πολιτικού ανταγωνισμού. Με την τοποθέτηση της έννοιας του πολιτισμού στο επίκεντρο των σκέψεων, ο Huntington μας υπογραμμίζει το γεγονός ότι τα όρια του εθνικού κράτους έχουν πλέον διαρραγεί. Η κριτική που δέχθηκε η θεώρηση της σύγκρουσης των πολιτισμών, χαρακτηρίστηκε σφοδρότατη, με πλείστα επιχειρήματα εναντίων της. Ο Έλληνας Φιλόσοφος και Στοχαστής Παναγιώτης Κονδύλης, με έναν μοναδικό και αποτελεσματικό τρόπο αποκρούει και θέτει την θεώρηση του Huntington σε εποικοδομητική κριτική, αναγνωρίζοντας την ως ιδεολογικό πόλο έλξεως της Δύσης (υπό Αμερικανική ηγεσία), σε τυχόν σφοδρή σύγκρουση με μη Δυτικές δυνάμεις, για οικονομικούς και στρατιωτικούς λόγους. Ο τρόπος με τον οποίο ένας πολιτισμός μέσω των σημαινόντων εκπροσώπων του κατανοεί έναν άλλο αποτελεί συνάρτηση των πραγματικών σχέσεων ανάμεσα στους πολιτισμούς και αντίστοιχα μεταβάλλεται.³⁷

³⁵Βρετανό-αμερικανός Ιστορικός Εβραϊκής καταγωγής, εξειδικευμένος στις ανατολικές σπουδές

³⁶Νίκος Μουζέλης, «Τα Τρία Σενάρια για το Μέλλον της Ανθρωπότητας», Το Βήμα, 21/10/2001, <http://www.tovima.gr/opinions/article/?aid=137679>, (10 Νοε 2015).

³⁷Παναγιώτης Κονδύλης, «Η Σύγκρουση των Πολιτισμών και οι Απόψεις του Samuel Huntington», Το Βήμα, 26 Ιαν 1997.

Επιπλέον ο Huntington εφόσον θεωρεί τις πολιτισμικές διαφορές ως βαθύτερες αιτίες συγκρούσεων, οφείλει να καταδείξει ποια χαρακτηριστικά στοιχεία του εκάστοτε πολιτισμού ωθούν σε σύγκρουση και γιατί αυτά δρουν σήμερα με τέτοια ένταση. Αν αυτό δεν καταδειχτεί τότε η αιτία της σύγκρουσης δεν είναι πολιτισμική ακόμα και αν οι συγκρούόμενοι εκπροσωπούν διαφορετικούς πολιτισμούς.³⁸

Συνολικά η θεώρηση της σύγκρουσης των πολιτισμών, έχει το πλεονέκτημα της υπενθύμισης των πολιτισμικών διαφοροποιήσεων καθώς και των ιδεολογικών πεποιθήσεων στη διεθνή πολιτική.

1.9 Μαρξισμός και Κονστρουκτιβισμός

Η θεώρηση που θεμελιώνει ο Μαρξ, προκύπτει ως αποτέλεσμα των συνεπειών της έντονης βιομηχανοποίησης των κοινωνιών. Στο έργο του ο Μαρξ προσπαθεί να προσδιορίσει την επιρροή της οικονομίας στην πολιτική και νομική τάξη, καθώς και στις έννοιες του δικαίου και την ηθική. Θεμελιακή θέση του Μαρξ είναι ότι κάθε κοινωνία μέσα στα ιστορικά πλαίσια προσδιορίζεται και διακρίνεται με βάση τις παραγωγικές δυνάμεις, την τεχνολογία, τον τρόπο και τις σχέσεις παραγωγής. Τα βασικά στοιχεία της οικονομίας συνιστούν τη δομή κάθε κοινωνίας. Οι παραγωγικές δυνάμεις απαρτίζονται από τις επιστημονικές γνώσεις και τεχνολογία, τα μέσα παραγωγής όπως τεχνικός εξοπλισμός και ανθρώπινο δυναμικό, καθώς και την οργάνωση της εργασίας. Οι σχέσεις διακρίνονται σε σχέσεις ιδιοκτησίας και στην κατανομή των εσόδων. Η οικονομία αποτελεί τη βάση πάνω στην οποία δομείται όλο το εποικοδόμημα (πολιτική, θρησκεία, κράτος, ιδεολογία, δίκαιο). Δομή και εποικοδόμημα βρίσκονται σε μια συνεχή διαδικασία αμφίπλευρης θέσης, αντίθεσης και επηρεασμού.³⁹

Ο Μαρξ αναλύοντας κριτικά την ιστορία εντοπίζει διάφορα στάδια στην πορεία εξέλιξης του κόσμου. Τα στάδια αυτά τα ονομάζει κοινωνικά και εν συντομία είναι: ο πρωτόγονος κομμουνισμός, η δουλοκτησία, η φεουδαρχία, ο Καπιταλισμός, ο σοσιαλισμός και ο κομμουνισμός. Η παραγωγική διαδικασία γεννά ένα πλεόνασμα αγαθών, το οποίο θα πρέπει να διατεθεί. Η πάλη για την διάθεση αυτού του

³⁸ Ibid

³⁹ Ηλίας Κουσκουβέλης, Εισαγωγή στις διεθνείς σχέσεις, Βάρη Αττικής, Εκδόσεις ποιότητα, 2004,86-94.

πλεονάσματος γεννά και τις τάξεις. Έτσι στην ιστορία και στα κοινωνικά της στάδια λαμβάνει χώρα μια πάλη μεταξύ των τάξεων. Η εξέλιξη της τεχνολογίας δημιουργεί νέες παραγωγικές δυνάμεις και τρόπους παραγωγής, με αποτέλεσμα την μεταβολή και την διαπάλη των τάξεων στη διάθεση του πλεονάζοντος προϊόντος. Πάνω σε αυτήν την βάση στηρίζεται και η θεώρηση του Μαρξ για τις διεθνείς σχέσεις. Τα κράτη που υπάρχουν στο διεθνές σύστημα είναι δημιουργήματα της εκάστοτε άρχουσας τάξης και κατά συνέπεια δεν είναι οι κυριότεροι δρώντες στο σύστημα. Οι δρώντες είναι οι τάξεις, η καπιταλιστική και η εργατική. Το διεθνές σύστημα διαιρείται σε δυο μέρη. Στο ένα μέρος δεσπόζει η καπιταλιστική τάξη και στο άλλο κυριαρχεί η εργατική. Το τρίτο αξίωμα προσδιορίζει τον πόλεμο ως αναπόφευκτο μεταξύ των δυο μερών ή στρατοπέδων. Δεν υπάρχει θέμα ορθολογισμού διότι τα κράτη τελούν υπό τον έλεγχο της άρχουσας τάξης, και κατά συνέπεια υπάρχει ορθολογισμός στις τάξεις. Επίσης δεν υπάρχει η έννοια του εθνικού συμφέροντος. Υπέρτατο εθνικό συμφέρον είναι η ασφάλεια του κράτους αλλά και της τάξης. Το δίκαιο είναι μέρος του εποικοδομήματος και οι διεθνείς οργανισμοί είναι δημιουργήματα και εργαλεία της άρχουσας τάξης. Τέλος η ισχύς και η επαναστατική βία παίζουν ρόλο στις διεθνείς σχέσεις. Η βία είναι η μαμή της ιστορίας. Τελικά η οικονομία είναι αυτήν που γεννά τις διεθνείς σχέσεις και η εξέλιξη της καθορίζει την τη δομή του συστήματος καθώς και τον τρόπο της κυριαρχίας σε αυτό.⁴⁰

Οι θεωρίες που στηρίζονται σε αυτήν τη θεώρηση είναι, η μαρξιστική-λενινιστική περί ιμπεριαλισμού, καθώς και η θεωρία της εξάρτησης με την αναθεωρητική της φύση. Συνολικά η θεώρηση αυτή μετά την κατάρρευση της ΕΣΣΔ, βρίσκεται σε υποχώρηση. Μερικά κράτη όμως, μεταξύ αυτών και η Κίνα, την διατηρούν ως την επίσημη ιδεολογία τους. Παρά την υποχώρηση της, η θεώρηση παραμένει ένα αναλυτικό εργαλείο, όσον αφορά στην κριτική του καπιταλισμού. Γι' αυτόν ακριβώς το λόγο θα συνεχίσει να υπάρχει διορθώνοντας τις ατέλειες του καπιταλιστικού συστήματος.⁴¹

Υπάρχει άλλη μια έννοια, η οποία δεν εκλαμβάνεται ως θεώρηση: ο κονστρουκτιβισμός. Ως έννοια προέρχεται από την αγγλική λέξη «construction», που σημαίνει κατασκευή. Υποστηρίζει ότι η πραγματικότητα της διεθνούς

⁴⁰ Ibid,86-94

⁴¹ Ibid,86-94

πολιτικής έχει μια συγκεκριμένη κατασκευασμένη μορφή. Υποστηρίζουν ότι οι ανθρώπινες δομές καθορίζονται από κοινές ιδέες παρά από υλικές δυνάμεις. Ο κονστρουκτιβισμός είναι η πιο σημαντική μεταμοντέρνα προσέγγιση στις διεθνείς σχέσεις. Ο σημαντικότερος εκπρόσωπος του κονστρουκτιβισμού είναι ο αμερικανός καθηγητής του πανεπιστημίου Yale, Alexander Wendt. Έγραψε το 1999 ένα βιβλίο με τίτλο «Social Theory of International Relations», με το οποίο οριοθέτησε το νέο επιστημολογικό και θεωρητικό πλαίσιο στις διεθνείς σχέσεις στον 21^ο αιώνα. Ο Wendt επιχείρησε να δημιουργήσει μια ενδιάμεση θεωρία μεταξύ του νεορεαλισμού και του νεοφιλελευθερισμού. Η κριτική του δομικού ρεαλισμού που επιχειρεί, αντικαθιστά τις έννοιες του εθνικού συμφέροντος και της κατανομής των δυνατοτήτων, με τις έννοιες της ταυτότητας και την κοινωνικής σημασίας. Ο κοινωνιολογικός κονστρουκτιβισμός του Wendt, αναζητά το νόημα των υλικών παραγόντων με γνώμονα τις εκάστοτε κοινωνικές δομές.⁴²

Θα μπορούσε να ισχυριστεί κάποιος ότι η Βρετανική σχολή σκέψης είναι άμεσα σχετιζόμενη με τον κοινωνικό κονστρουκτιβισμό, παρά το γεγονός των μεγάλων επιστημολογικών διαφορών μεταξύ τους. Η Βρετανική σχολή έχει μια φιλοσοφική και ηθική διάσταση και προσέγγιση, ενώ οι οπαδοί του κονστρουκτιβισμού βρίσκονται πιο κοντά στους ρεαλιστές και φιλελεύθερους, με την διαφορά ότι τα κρατικά συμφέροντα δεν είναι σταθερά αλλά διαμορφώνονται μέσα από την κρατική διάδραση.⁴³ Σύμφωνα με τον επιφανέστερο σύγχρονο εκπρόσωπο της Βρετανικής σχολής Hendley Bull, η έννοια της άναρχης κοινωνίας όπως την προσδιορίζει, είναι η θεωρητική βάση του κονστρουκτιβισμού που διαμορφώνει ο αμερικανός Wendt, στην κοινωνική θεωρία του.⁴⁴

1.10 Επιθετικός Ρεαλισμός- Mearshimer

Ο ρεαλισμός έχει διάφορες μορφές σε μια προσπάθεια αναζήτησης καλύτερων εργαλείων κατανόησης και εξήγησης των διεθνών γεγονότων. Μια τέτοια προσπάθεια είναι και του σύγχρονου αναλυτή των διεθνών σχέσεων John Mearshimer. Ο Mearshimer διατύπωσε μια νέα θεωρία βαθιά επηρεασμένος από

⁴² Σπύρος Μακρής, Η θεωρία των διεθνών σχέσεων στην εποχή της παγκοσμιοποίησης κονστρουκτιβισμός vs ρασιοναλισμός, Αθήνα, Εκδόσεις Παπαζήση, 2002, 89-112.

⁴³ Ibid, 117-120.

⁴⁴ Ibid, 103 .

τους Hans Morgenthau και Kenneth Waltz, δυο σημαντικούς διανοούμενους της σχολής του ρεαλισμού.

Ουσιαστικά, ο Mearshimer επαναδιατύπωσε το θεώρημα του ρεαλισμού ότι η ισχύς, που απαρτίζεται από τη στρατιωτική, οικονομική, πληθυσμιακό μέγεθος και τη γεωγραφική έκταση, είναι το κλειδί για την ερμηνεία των διεθνών σχέσεων και την κατανόηση της φύσης της διεθνούς πολιτικής. Η προσπάθεια που κάνει ο Mearshimer, δεν αποσκοπεί στην κατάργηση κάποιου είδους του ρεαλισμού, αν και είναι ενάντιος στον αμυντικό ρεαλισμό του Waltz. Ο Mearshimer βάζει τα θεμέλια για το πάντρεμα του αμυντικού και επιθετικού ρεαλισμού σε μια ενιαία και συνεκτική θεωρία. Η θεωρία του αφορά ειδικά στις μεγάλες δυνάμεις του συστήματος. Υποστηρίζει ότι στις διεθνείς σχέσεις οι μεγάλες δυνάμεις δεν είναι ικανοποιημένες με το status quo, διότι το σύστημα προσφέρει ευκαιρίες και κίνητρα στα κράτη να αποκτήσουν ισχύ σε βάρος των αντιπάλων τους. Ο τελικός στόχος μιας μεγάλης δύναμης είναι να αναδειχθεί σε ηγεμονική δύναμη. Εδώ έρχεται σε αντίθεση με τον Waltz, ο οποίος πιστεύει ότι πρωταρχικός σκοπός των μεγάλων δυνάμεων δεν είναι η μεγιστοποίηση της ισχύος τους αλλά η διατήρηση τους στο σύστημα.. Το ίδιο πιστεύει και ο Gilpin, ότι οι μεγάλες δυνάμεις επεκτείνονται βάσει ενός ορθολογικού σχεδίου εκτίμησης κόστους και οφέλους, στην προσπάθεια απόκτησης ισχύος.⁴⁵

Η καινοτομία του επιθετικού ρεαλισμού έγκειται στο γεγονός ότι συνθέτει κλασικό και δομικό ρεαλισμό, προσθέτοντας ορισμένα νέα στοιχεία. Τα κράτη έχουν μια ακόρεστη όρεξη για απόκτηση ισχύος. Αυτό σημαίνει ότι αναζητούν συνεχώς ευκαιρίες για να επιτεθούν και να κυριαρχήσουν πάνω σε άλλα κράτη. Η μεγιστοποίηση της ισχύος που επιδιώκουν να αποκτήσουν τα κράτη δεν προέρχεται μια εσωτερική τους ώθηση για απόκτηση κυριαρχίας όπως ισχυρίζεται ο Hans Morgenthau, αλλά είναι αποτέλεσμα των πιέσεων που δέχονται τα κράτη εξαιτίας της δομής του συστήματος. Η στρατιωτική ισχύς είναι αυτή που καθορίζει τον προσδιορισμό ενός κράτους σε μεγάλη δύναμη. Η μοίρα και οι πράξεις όλων των κρατών στο διεθνές σύστημα καθορίζονται από τη δράση των μεγάλων δυνάμεων και δεν καθορίζεται από την εσωτερική ιδεολογία των κρατών. Τα κράτη και ειδικά οι μεγάλες δυνάμεις είναι ορθολογικοί δρώντες που σκέφτονται

⁴⁵John Mearsheimer, Η τραγωδία της πολιτικής των μεγάλων δυνάμεων, Βάρη Αττικής, Εκδόσεις Ποιότητα, , 2006,xiv.

στρατηγικά για τον τρόπο επιβίωσης τους στο διεθνές σύστημα και υπολογίζουν τις άμεσες αλλά και μακροχρόνιες συνέπειες των αναπτυσσόμενων αλληλεπιδράσεων μεταξύ των δρώντων στο σύστημα αυτό.⁴⁶

1.11 Η έννοια της ισχύος

Αναφέρθηκε πολλές φορές ο όρος και η έννοια της ισχύος, την οποία επιζητούν τα κράτη, για να εξυπηρετήσουν τα συμφέροντα τους με κύριο αντικειμενικό σκοπό την επιβίωση τους. Η έννοια της ισχύος μπορεί να ερμηνευτεί με πολλούς και διαφορετικούς τρόπους. Αρκετές φορές η πολιτική τόσο η εσωτερική όσο και η εξωτερική ταυτίζεται με την ισχύ, υπό το πρίσμα της προσπάθειας για το ποιος κατέχει, αποφασίζει και διανέμει τον πλούτο. Για την ισχύ μπορούν να δοθούν αρκετοί ορισμοί με διαφορετική χροιά ο καθένας. Ισχύς μπορεί να είναι η δυνατότητα πρόκλησης αποτελεσμάτων, τα οποία δεν θα συνέβαιναν διαφορετικά. Κατά τον Robert Dahl, ισχύς είναι η δυνατότητα αλλαγής των πιθανολογούμενων αποτελεσμάτων. Οι πολλοί ορισμοί υπογραμμίζουν τη δυναμική μορφή της ισχύος. Εκφάνσεις της ισχύος αποτελούν η δύναμη αλλά και η εξουσία. Οι μορφές εξουσίας συνιστούν ισχύ ηθική ή πολιτική. Η κρατική εξουσία ή η νομοθετική είναι παραδείγματα ισχύος. Άλλη έκφανση της ισχύος αποτελεί και η επιρροή, η οποία αφορά τον τομέα της άυλης απόστασης, όπως του πνεύματος αλλά και της ιδεολογίας. Στην πράξη δεν υπάρχουν σαφή διαχωριστικά μεταξύ των τριών εκφάνσεων της ισχύος. Η επιρροή μπορεί να είναι δύναμη και η δύναμη μπορεί να είναι ισχύς, δηλαδή η επιρροή είναι κι αυτήν ισχύς. Τα χαρακτηριστικά της ισχύος μπορεί να είναι: ο κάτοχος της ισχύος, το μέγεθος της, ο τομέας πάνω στον οποίο μπορεί να εφαρμοστεί, η αποτελεσματικότητα της, το σημείο ισορροπίας και το κόστος χρήσης της.⁴⁷

Σύμφωνα με τον Joseph Nye⁴⁸, η στρατιωτική και οικονομική δύναμη, υποχρεώνει τους άλλους να υποκύψουν στην θέληση μας. Η σκληρή ισχύς μπορεί να βασιστεί σε παρακινήσεις ή σε απειλές. Ο έμμεσος τρόπος για να αποκτήσεις αυτό που θέλεις έχει μερικές φορές αποκληθεί, το δεύτερο πρόσωπο της ισχύος.

⁴⁶Ibid,19-76.

⁴⁷ Ηλίας Κουσκουβέλης, Εισαγωγή στις διεθνείς σχέσεις, Βάρη Αττικής, Εκδόσεις ποιότητα, 2004,139-143.

⁴⁸Καθηγητής πολιτικών επιστημών στο Harvard, Διετέλεσε υφυπουργός άμυνας επί προεδρίας Clinton.

Μπορεί μια χώρα να επιτύχει τα αποτελέσματα που θέλει σε διεθνές πολιτικό επίπεδο, επειδή άλλες χώρες θαυμάζουν τις αξίες της, την ιδεολογία της και προσπαθούν να φτάσουν την ευημερία της με την μίμηση. Αυτή η ήπια ισχύς προσελκύει τον κόσμο παρά τον εξαναγκάζει. Για να εφαρμοστεί μια πολιτική ήπιας ισχύος απαιτούνται και κάποιες πηγές ισχύος. Αυτές μπορεί να είναι η κουλτούρα, οι πολιτικές αξίες και η εξωτερική πολιτική. Ειδικά όσον αφορά στην εξωτερική πολιτική, η χρησιμοποίηση πανανθρώπινων αξιών, όπως τα ανθρώπινα δικαιώματα, η δημοκρατία και η ελευθερία στο εσωτερικό των χωρών αλλά και η ανησυχία για την καταστροφή του περιβάλλοντος, αποτελούν φορείς επιρροής της θέλησης ενός κράτους στο διεθνές σύστημα. Οι διεθνείς οργανισμοί και οι συλλογικοί μη θεσμοθετημένοι φορείς, συνδράμουν στην εφαρμογή της ήπιας ισχύος.⁴⁹

Από πού όμως απορρέουν η ισχύς και τα χαρακτηριστικά της; Οι συντελεστές ισχύος είναι αυτοί που αποφέρουν την ισχύ. Ο γεωγράφος Spykman αναφέρει δέκα συντελεστές, ενώ ο Raymond Aron διακρίνει την ισχύ σε αμυντική και επιθετική. Επίσης ο ίδιος υπογραμμίζει τρία διαχρονικά και θεμελιώδη στοιχεία εθνικής ισχύος: το στοιχείο του χώρου τον οποίο καταλαμβάνει μια χώρα, τα διαθέσιμα μέσα και τις τεχνικές μέσω των οποίων θα κατασκευαστούν οπλικά συστήματα και τη συνολική ικανότητα δράσης της χώρας.⁵⁰

Στις διεθνείς σχέσεις η πιο συνηθισμένη κατηγοριοποίηση αναφέρει τρεις ομάδες συντελεστών ισχύος: τους υλικούς ή αντικειμενικούς, τους λειτουργικούς και τους υποκειμενικούς συντελεστές. Υλικοί συντελεστές που επηρεάζουν την ισχύ ενός κράτους είναι η γεωγραφία, ο πληθυσμός, οι πηγές πλούτου και οι ένοπλες δυνάμεις.⁵¹ Σύμφωνα με τον Παναγιώτη Κονδύλη, οι τρεις πρώτοι συντελεστές ορίζουν το γεωπολιτικό δυναμικό ενός κράτους. Αυτό το δυναμικό δεν ταυτίζεται με την πολιτική αλλά ούτε και η πολιτική ταυτίζεται με το γεωπολιτικό δυναμικό, όπως αντιλαμβάνονταν η αγγλοσαξονική και η γερμανική γεωπολιτική σκέψη. Ο Morgenthau με σημείο αναφοράς τις μεγάλες δυνάμεις προσδιορίζει την

⁴⁹ Joseph Nye, 'Ηπια Ισχύς το μέσο επιτυχίας στην παγκόσμια πολιτική, Αθήνα, Εκδόσεις παπαζήση, 2005, 27-79.

⁵⁰ Γεώργιος Βοσκόπουλος, Ευρωπαϊκή Ένωση και Η.Π.Α, εκφάνσεις ισχύος αλληλόδραση και το ζήτημα της παγκόσμιας ηγεμονίας, Βάρη Αττικής, Εκδόσεις ποιότητα, 2012, 263-278.

⁵¹ Ηλίας Κουσκουβέλης, Εισαγωγή στις διεθνείς σχέσεις, Βάρη Αττικής, Εκδόσεις ποιότητα, 2004, 148-149.

ισχύ, ως τη μεγαλύτερη απειλή για την ειρήνη και την ασφάλεια στον κόσμο.⁵² Επίσης ο Θουκυδίδης προσδιόρισε ως ένα από τα αίτια του πελοποννησιακού πολέμου, την επιζήτηση της ηγεμονίας, εκφραζόμενη με την άνιση κατανομή ισχύος μεταξύ Αθηνών και Σπάρτης.⁵³ Ωστόσο, οι Θ. Κουλουμπής και Δ. Κώνστας επισημαίνουν ότι το μεγαλύτερο ακαθόριστο μέγεθος, είναι η θέληση κάποιου να χρησιμοποιήσει την ισχύ του.

Η γεωγραφία ως συντελεστής ισχύος συντίθεται από την έκταση, την μορφολογία, το κλίμα και την γειννίαση. Κάθε παράγοντας μπορεί να προσφέρει εξίσου πλεονεκτήματα και μειονεκτήματα. Η μεγάλη έκταση μιας χώρας όπως η Ρωσία με στρατηγικό βάθος μπορεί να είναι πλεονέκτημα για την Ρωσία στην άμυνα της αλλά ταυτόχρονα μπορεί να είναι και μειονέκτημα διότι απαιτεί μεγάλες δυνάμεις για την εξασφάλιση της άμυνας της. Το νερό καλύπτοντας τα 3/5 της έκτασης του πλανήτη, αποτελεί το σημαντικότερο ανασταλτικό παράγοντα για την πλανητική ηγεμονία των μεγάλων δυνάμεων ή υπερδυνάμεων.⁵⁴

Ο δεύτερος συντελεστής ισχύος, ο πληθυσμός, είναι αυτός που επηρεάζει την αμυντική και εξωτερική πολιτική μιας χώρας. Το μέγεθος και η σύνθεση του πληθυσμού, επηρεάζει την ικανότητα ενός κράτους να οργανώσει σε καιρό ειρήνης ή πολέμου έναν αντίστοιχο σε μέγεθος στρατό, που η αριθμητική του υπεροχή θα κρίνει και το αποτέλεσμα πιθανόν μιας σύγκρουσης. Επιπλέον, η ηλικία του πληθυσμού μπορεί να διαδραματίσει σημαντικό ρόλο στην ποιότητα. Δεν υπάρχει καμία σχέση μεταξύ της αύξησης του πληθυσμού και της επέκτασης ενός κράτους όπως παρατηρεί ο Παναγιώτης Κονδύλης. Συμπληρώνει όμως ότι οι ιδέες ικανές να κινητοποιήσουν μάζες, γεννιούνται εκεί όπου «κοχλάζει» νεανικό αίμα. Οι συσχετισμοί των πληθυσμών αριθμητικά, δεν αφορούν μόνο την αμυντική ικανότητα, αλλά και την οικονομική ανάπτυξη. Μετά τις παλαιότερες αναλύσεις του Colin Clark και τις νεότερες για τη σχέση της βιομηχανικής επανάστασης και των δημογραφικών εξελίξεων στον 18^ο και 19^ο αιώνα, σύμφωνα με τις οποίες η πληθυσμιακή αύξηση έφερε και την οικονομική ανάπτυξη. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η Τουρκία. Ανάμεσα στο 1980 και στο 1993 ο μέσος ετήσιος

⁵² Παναγιώτης Κονδύλης, Η θεωρία του πολέμου, Αθήνα, Εκδόσεις Θεμέλιο, 1999, 384.

⁵³ Σαράντος Καργάκος, Ιστορία των Αρχαίων Αθηνών, τόμος Β, Αθήνα, Εκδόσεις Gutenberg, 2004, 19.

⁵⁴ Ηλίας Κουσκουβέλης, Εισαγωγή στις διεθνείς σχέσεις, Βάρη Αττικής, Εκδόσεις ποιότητα, 2004, 149-158.

ρυθμός του ΑΕΠ ήταν 4,6%, υπερδιπλάσιος από τον μέσο ετήσιο όρο αύξησης του πληθυσμού.⁵⁵

Ο τρίτος συντελεστής ισχύος, οι πηγές πλούτου, απαρτίζονται από το σύνολο των υποδομών, των πηγών ενέργειας, των μέσων παραγωγής καθώς και τα προϊόντα και τις υπηρεσίες που παράγονται σε μια χώρα. Οι πηγές πλούτου σε ένα κράτος αποτελούν σημαντικό βραχίονα άσκησης πολιτικής. Στη σημερινή εποχή, οι ενεργειακές απαιτήσεις όλων των χωρών αυξάνονται με γεωμετρική πρόοδο. Δεν έχουν όμως όλες οι χώρες τις ίδιες δυνατότητες παραγωγής ενέργειας, καθώς δεν διαθέτουν τις ίδιες πηγές. Στην εποχή της αλληλεξάρτησης αλλά και της ελεύθερης διακίνησης εργατικού δυναμικού, κεφαλαίων και προϊόντων αλλά και υπηρεσιών, η πολυπλοκότητα των οικονομικών σχέσεων περιπλέκεται με αποτέλεσμα να περιπλέκεται και η άσκηση πολιτικής στο διεθνή στίβο.⁵⁶

Ο τελευταίος και σημαντικός υλικός συντελεστής ισχύος είναι οι ένοπλες δυνάμεις μιας χώρας. Η υπέρτατη σημασία του στρατιωτικού οργάνου έγκειται στο γεγονός ότι το μέγιστο φαινόμενο στην πολιτική είναι ο πόλεμος. Συνολικά οι σχέσεις των κρατών μεταξύ τους είναι συγκρουσιακές και μπορεί να οδηγηθούν στην εφαρμογή οργανωμένης βίας, έτσι ώστε να υποτάξουν την θέληση των άλλων στη δική τους. Όπως αναφέρει και ο Clausewitz « ο πόλεμος δεν είναι τίποτα άλλο παρά η συνέχιση των πολιτικών σχέσεων με άλλα μέσα». Το ενδεχόμενο του πολέμου είναι ένας από τους κυριότερους παράγοντες στη διεθνή άσκηση πολιτικής των κρατών. Γι' αυτό το λόγο η στρατιωτική δύναμη αποτελεί ένα αναγνωρισμένο κριτήριο των πολιτικών αξιών. Κάθε μεγάλος πολιτισμός από την αρχαιότητα μέχρι σήμερα απολάμβανε μια ανωτερότητα ως προς την στρατιωτική του ισχύ.

Σε διεθνείς κρίσεις όπως στη Συρία σήμερα, τα πολεμικά πλοία και αεροπλανοφόρα, οι αεροπορικές δυνάμεις, οι στρατιωτικοί δορυφόροι και τα στρατεύματα ειδικών δυνάμεων, εμφανίζονται στο συγκεκριμένο γεωγραφικό χώρο για να αναλάβουν στρατιωτική δράση, για τον ίδιο λόγο: την υποστήριξη των πολιτικών αντικειμενικών σκοπών των κρατών τους. Για τον λόγο αυτό η εξωτερική

⁵⁵ Παναγιώτης Κονδύλης, Η θεωρία του πολέμου, Αθήνα, Εκδόσεις Θεμέλιο, 1999,388.

⁵⁶ Ηλίας Κουσκουβέλης, Εισαγωγή στις διεθνείς σχέσεις, Βάρη Αττικής, Εκδόσεις ποιότητα, 2004,162-166.

πολιτική δεν μπορεί και δεν θα έπρεπε ποτέ, να διαχωρίζεται από την υψηλή στρατηγική των κρατών.⁵⁷ Το μέγεθος των ενόπλων δυνάμεων και ο εξοπλισμός του είναι αποτέλεσμα της οικονομικής και τεχνολογικής ανάπτυξης του κράτους. Όπως αναφέρει και ο Θουκυδίδης « ο πόλεμος γίνεται λιγότερο με όπλα και περισσότερο με χρήματα, τα οποία κάνουν τα όπλα αποτελεσματικά».

Εκτός από τους υλικούς συντελεστές υπάρχουν και παράγοντες που επηρεάζουν την λειτουργία ενός κράτους τόσο στο εσωτερικό, όσο και στο εξωτερικό. Αυτοί είναι, το πολιτικό σύστημα του κράτους, η διοίκηση του, η ικανότητα στρατιωτικής κινητοποίησης και η θέση του στο διεθνές σύστημα. Οι παράγοντες αυτοί χαρακτηρίζονται ως λειτουργικοί συντελεστές. Το πολιτικό σύστημα σ' ένα κράτος μπορεί να είναι δημοκρατικό ή αυταρχικό ολοκληρωτικό, σε διάφορες εκφάνσεις της διαδικασίας λήψης αποφάσεων. Έτσι υπάρχουν διακριτές διαδικασίες που επηρεάζουν τη συνοχή της κοινωνίας του κράτους. Τέλος η ταχύτητα εφαρμογής αποτελεσματικών στρατηγικών στην πολιτική σκηνή των διεθνών σχέσεων, επηρεάζεται και από την αδράνεια της γραφειοκρατικής μηχανής του κράτους.⁵⁸ Επίσης η ικανότητα της στρατιωτικής κινητοποίησης ενός κράτους αποτελεί συντελεστής ισχύος και αφορά στην οργάνωση και το μηχανισμό διοίκησης του κράτους.

Η θέση του κράτους στο διεθνές σύστημα μπορεί να αποφέρει πλεονεκτήματα και ευκαιρίες, για την επιβίωση και την εξέλιξη του. Η εισδοχή σε συμμαχίες στρατιωτικές αλλά και οικονομικές αποτελούν την επιδίωξη του σημερινού και ειδικά μικρού κράτους. Οι μεγάλες δυνάμεις έχουν και άλλους λόγους να επιχειρούν τη σύναψη συμμαχιών στο διεθνές σύστημα. Θέλουν να ηγεμονεύσουν έστω και τοπικά για να αυξήσουν τις πιθανότητες επιβίωσης τους αλλά και εξισορρόπησης των αντιπάλων. Τέλος στους συντελεστές ισχύος ανήκουν το πρόσωπο ή ο ηγέτης και το διεθνές κύρος του κράτους. Η φήμη του κράτους αναφέρεται στην αξία του, στις ικανότητες του, την ισχύ και τον τρόπο συμπεριφοράς στο διεθνές σύστημα. Υπάρχει η διεθνής διπλωματία η οποία είναι ανάλογη της ισχύος του κράτους και μετριέται η αποτελεσματικότητά της. Στο συμβούλιο ασφαλείας του ΟΗΕ υπάρχουν τα πέντε μόνιμα μέλη(ΗΠΑ, Ρωσία,

⁵⁷ Edward Carr, Η εικοσαετής κρίση 1919-1939, Βάρη Αττικής, Εκδόσεις ποιότητα, 2011, 158-159.

⁵⁸ Ηλίας Κουσκουβέλης, Εισαγωγή στις διεθνείς σχέσεις, Βάρη Αττικής, Εκδόσεις ποιότητα, 2004, 169-174.

Κίνα, Γαλλία, Μ. Βρετανία), τα οποία έχουν δικαίωμα ψήφου αντίστοιχο της ισχύος που διαθέτουν. Το κύρος ενός κράτους έχει συσσωρευτεί από την συμμετοχή του κράτους σε διεθνή φόρα, οργανισμούς και διασκέψεις.⁵⁹

1.12 Σύνδεση Πολιτικής με Στρατηγική και Εξωτερική πολιτική

Πολλές φορές ακούμε τον όρο στρατηγική να χρησιμοποιείται σε πολλές ανθρώπινες δραστηριότητες. Στο σκάκι για παράδειγμα, ακούμε ότι οι παίκτες ακολουθήσαν διαφορετικές στρατηγικές για να κερδίσουν ο ένας τον άλλο. Παρατηρούμε ότι υπάρχει ένας ανταγωνισμός μεταξύ των παικτών, στοιχείο απαραίτητο για την ύπαρξη της στρατηγικής. Αρχικά ο Zomini, όρισε τη στρατηγική ως την τέχνη να κάνεις πόλεμο πάνω στο χάρτη, ενώ ο Liddell Hart την προσδιόρισε ως την τέχνη της κατανομής και εφαρμογής στρατιωτικών μέσων για την πραγματοποίηση των σκοπών της πολιτικής.

Μεταφέροντας τα παραπάνω στο πεδίο των διεθνών σχέσεων, η στρατηγική είναι η «σύζευξη μέσων και σκοπών ενός κράτους υπό την επίδραση του διεθνούς ανταγωνισμού τόσο στην ειρήνη όσο και στον πόλεμο». Δηλαδή αποτελείται από τρία συστατικά: τους σκοπούς, τα μέσα και τον αντίπαλο. Η ύπαρξη του αντιπάλου είναι καθοριστικής σημασίας για να υπάρχει στρατηγική. Ανάλογα με τα μέσα που χρησιμοποιούνται η στρατηγική χωρίζεται σε τρεις κατηγορίες: την υψηλή στρατηγική, τη στρατιωτική στρατηγική και την τακτική. Στην υψηλή στρατηγική, στην οποία χρησιμοποιούνται όλα τα μέσα –στρατιωτικά, διπλωματικά, οικονομικά - για την επίτευξη των πολιτικών σκοπών ενόψει πραγματικής ή ενδεχόμενης σύγκρουσης. Η υψηλή στρατηγική που εφαρμόζεται σε μακρό χρονικό ορίζοντα βρίσκεται κοντύτερα στις διεθνείς σχέσεις. Η στρατιωτική στρατηγική είναι αυτή που χρησιμοποιεί τα στρατιωτικά μέσα για να επιτύχει τους πολιτικούς σκοπούς, ενώ η τακτική είναι η χρήση των στρατιωτικών μονάδων για την επίτευξη των σκοπών στα πλαίσια μιας μάχης. Στο πεδίο των διεθνών σχέσεων μας ενδιαφέρει η υψηλή στρατηγική που σχεδιάζουν τα κράτη στο άναρχο πολιτικό σύστημα με σκοπό την επιβίωση τους.⁶⁰

⁵⁹ Ibid, 177-186.

⁶⁰ Κων/νος Κολιόπουλος, Η υψηλή στρατηγική της αρχαίας Σπάρτης 750-192π.χ, Βάρη Αττικής, Εκδόσεις ποιότητα, 2011,27-29.

Συνολικά η στρατηγική είναι μια διαδικασία με διαρκή προσαρμογή σε μεταβαλλόμενες συνθήκες και περιστάσεις, με ταυτόχρονη κυριαρχία της τύχης, της αβεβαιότητας και της αμφιβολίας. Στο ρου της ιστορίας σπουδαίοι στρατηγιστές όπως ο Θουκυδίδης, ο Σούν Τζού, ο Κλαούζεβιτς αλλά και πιο σύγχρονοι όπως ο Λίντελ Χάρτ, ο Κορμπέτ και ο Μάχαν, έθεσαν τους όρους της στρατηγικής και της αξίας της ειδικά στις διεθνείς σχέσεις μέσα από το φαινόμενο του πολέμου. Οι βασικές γραμμές της στρατηγικής ενός κράτους συχνά είναι εύκολο να προσδιοριστούν, αλλά η διαδικασία μέσα από την οποία εξελίχθηκε η κάθε στρατηγική είναι τις περισσότερες φορές αρκετά σύνθετη. Η πολιτική, η ιδεολογία και η γεωγραφία διαμορφώνουν τις εθνικές στρατηγικές νοοτροπίες.⁶¹

Η στρατηγική των κρατών στο διεθνές σύστημα υφαίνεται με ποικίλους τρόπους. Κάθε κράτος διαθέτει εκείνο τον γραφειοκρατικό μηχανισμό με τον οποίο συλλέγει πληροφορίες για τα υπόλοιπα κράτη, τις αναλύει και τις χρησιμοποιεί για την επίτευξη των τεθέντων πολιτικών του στόχων. Η στρατηγική που θα αποφασιστεί όσον αφορά το διεθνές σύστημα, αποτυπώνεται στην εξωτερική πολιτική του κράτους. Ο Βρετανός Edward Carr, αποκρυσταλλώνει στο βιβλίο του «Η εικοσαετής κρίση 1919-1939» το ηθικό δίδαγμα ότι η εξωτερική πολιτική δεν μπορεί ποτέ και δεν θα έπρεπε ποτέ να διαχωρίζεται από την στρατηγική. Η εξωτερική πολιτική μιας χώρας δεν περιορίζεται μόνο από τους στόχους της αλλά και από τη σχετική στρατιωτική της ισχύ, με εκείνη των άλλων χωρών.⁶²

Η κατανομή της ισχύος μεταξύ των κρατών, είναι αυτή που καθορίζει και τον τρόπο εφαρμογής της στρατηγικής των κρατών. Η στρατηγική αυτή ασκείται σε ένα έντονα ανταγωνιστικό και συγκρουσιακό περιβάλλον, με απώτερη μορφή σύγκρουσης τον πόλεμο. Εάν τα κράτη επιλέξουν την επιβίωση τους έναντι των υπολοίπων κρατών έχουν τρεις επιλογές: (α) την πλήρη ουδετερότητα, η οποία συνδυάζεται με απομονωτισμό και εσωτερική ενδυνάμωση και αμυντικό χαρακτήρα του δόγματος, (β) τον πλήρη ή μερικό απομονωτισμό που ταυτίζεται με ουδετερότητα, όπως οι ΗΠΑ στην περίοδο του μεσοπολέμου και (γ) την ενεργό συμμετοχή λαμβάνοντας υπόψη την κατανομή ισχύος. Στην Τρίτη περίπτωση τα κράτη έχουν άλλες τρεις επιλογές : (α) την ηγεμονία (β) την εξισορρόπηση και (γ)

⁶¹ Williamson Murray-McGregor Knox-Alvin Bernstein, Η ιστορία της στρατηγικής κυβερνήτες κράτη και πόλεμος, Γέρακας Αττικής, Εκδόσεις Τουρική, 2007, 17-28.

⁶² Edward Carr, Η εικοσαετής κρίση 1919-1939, Βάρη Αττικής, Εκδόσεις ποιότητα, 2011, 156.

την υποχωρητικότητα. Στην περίπτωση της ηγεμονίας οι νέες επιλογές είναι: (α) την αύξηση της ισχύος με την εσωτερική ενδυνάμωση (αύξηση συντελεστών ισχύος), (β) αύξηση της ισχύος με δημιουργία συμμαχιών ηγεμονικού χαρακτήρα ή με την στρατηγική «διαίρει και βασίλευε», και (γ) την επιθετική χρήση ισχύος απροκάλυπτα με καταστροφή των αντιπάλων ή μέσω της στρατηγικής του πειθαναγκασμού. Στην εξισορρόπηση υπάρχουν τρεις επιλογές: (α) την εσωτερική ενδυνάμωση (β) την εξωτερική ενδυνάμωση σε μια κατάσταση ισότητας ή αποτροπής μέσω συμμαχιών ή με το «διαίρει και βασίλευε» και (γ) την επιθετική χρήση της ισχύος με πόλεμο ή με πειθαναγκασμό. Στην υποχωρητικότητα υπάρχουν δύο επιλογές: (α) η σύμπλευση και (β) ο κατευνασμός.⁶³

Μια άλλη στρατηγική είναι ο πειθαναγκασμός, δηλαδή η αλλαγή του status quo (υφιστάμενη κατάσταση πραγμάτων) με απειλή χρήσης βίας. Παρεμφερής έννοια του πειθαναγκασμού είναι και η αποτροπή, δηλαδή η διατήρηση του status quo με απειλή χρήσης βίας. Και οι δύο έννοιες χαρακτηρίζονται από την απειλή χρήσης βίας. Ο αντίπαλος θα βρίσκεται σε χειρότερη κατάσταση αν δεν συμμορφωθεί με την απειλή. Στην αποτροπή, ο αντίπαλος θα υποστεί μεγαλύτερο κόστος αν προσπαθήσει να αλλάξει την κατάσταση, ενώ στον πειθαναγκασμό ο αντίπαλος έχει σίγουρα κάποιο κόστος, οπότε αν δεν συμμορφωθεί του επιφυλάσσεται μεγαλύτερο κόστος από το αν συμμορφωθεί.⁶⁴

Στην περίπτωση της ηγεμονίας ένα κράτος μπορεί να εφαρμόσει το «διαίρει και βασίλευε». Η στρατηγική αυτή επιτρέπει την έμμεση αντιμετώπιση του αντιπάλου. Δεν στοχεύει απευθείας στα ισχυρά σημεία ή κέντρα βάρους του αντιπάλου. Στην επιθετική έκφανση της έμμεσης αυτής προσέγγισης των αντιπάλων μέσω της αύξησης των αντιθέσεων τους και αύξηση της αντιπαλότητας τους, η οποία προκαλεί και πόλεμο στην καλύτερη περίπτωση. Η στρατηγική αυτή είναι χαμηλού κόστους αλλά και υψηλής αβεβαιότητας. Εφόσον αυτή πετύχει το κράτος που την προκαλεί αυξάνει την ισχύ του, διότι δεν επιβαρύνεται στρατιωτικά. Επίσης απαιτείται υψηλή διπλωματική δεξιοτεχνία σε περιβάλλον υψηλής ρευστότητας, όπως το πολυπολικό.

⁶³ Ηλίας Κουσκουβέλης, Εισαγωγή στις διεθνείς σχέσεις, Βάρη Αττικής, Εκδόσεις ποιότητα, 2004, 187-197.

⁶⁴ Κων/νος Κολιόπουλος, Η στρατηγική σκέψη, Βάρη Αττικής, Εκδόσεις ποιότητα, 2008, 21-23.

Στην αμυντική της μορφή η επιλογή του «διαίρει και βασίλευε», το κόστος μεταβιβάζεται σε τρίτους, οι οποίοι μπορεί να είναι και σύμμαχοι. Στόχος είναι η αποτροπή αναβάθμισης της ισχύος του αντιπάλου, με την αναζήτηση ενός άλλου κράτους, το οποίο θα αναλάβει το κόστος, με αποτέλεσμα η ισχύς του κράτους που την προκάλεσε να μην μειωθεί. Αυτό επιτυγχάνεται με : (α) τη διατήρηση διπλωματικών επαφών με τον αντίπαλο για να μην υπάρξει ανάφλεξη, (β) την αποστασιοποίηση από τη χώρα θύμα, ώστε αν υπάρξει πόλεμος να μην παρασυρθεί σε αυτόν και (γ) η ενσυνείδητη επιλογή θύματος που έχει επιθετικές δυνατότητες τέτοιες ώστε να προκαλεί απειλή για τον αντίπαλο. Μπορεί το κράτος θύμα να του επιτραπεί να αυξήσει την ισχύ του χωρίς προσπάθεια εξισορρόπησης. Η αποτυχία της στρατηγικής αυτής μπορεί να είναι καταστροφική, διότι σε περίπτωση νίκης του αντιπάλου αυτός θα ενισχυθεί περισσότερο. Επίσης τέλος υπάρχει και η επιλογή της αποτροπής συμμαχίας, ώστε να μην επιτραπεί η εξωτερική ενδυνάμωση του αντιπάλου. Σε περίπτωση που αυτό δεν γίνει είναι πιθανόν να αυξηθεί η ισχύς του αντιπάλου και να αλλάξει η ισορροπία ισχύος. Εάν χρησιμοποιηθούν μόνο διπλωματικά μέσα, τότε το κόστος είναι μικρό σε περίπτωση αποτυχίας. Σε περίπτωση χρήσης άλλων μέσων, η επιδείνωση της αντιπαλότητας και πλήγμα στο κράτος που απέτυχε, είναι πιθανά.⁶⁵

1.13 Η Βρετανική σχολή σκέψης στις διεθνείς σχέσεις- Adam Watson

Η Βρετανική σχολή σκέψης σύμφωνα με την αναφορά του καθηγητή Σπύρου Μακρή, είναι η μόνη θεωρητική κατεύθυνση, που κατάφερε να ενσωματώσει όλα τα θετικά στοιχεία του επιστημονικού πεδίου της θεωρητικής προσέγγισης των διεθνών σχέσεων, υπό τη σκέπη μιας έντονα φιλοσοφικής και ιστορικής αποτύπωσης. Η Βρετανική σχολή μελετά τις ιδέες σε ένα φιλοσοφικό και ηθικό επίπεδο, δηλαδή μέσα από μια σειρά ζητημάτων όπως η δικαιοσύνη και η ανθρωπιστική επέμβαση. Η ακαδημαϊκή ανάλυση στη Βρετανική σχολή αποτελεί τμήμα της πολιτικής και διπλωματικής πρακτικής.⁶⁶

Η Βρετανική ή Αγγλική σχολή σκέψης στη θεωρία των διεθνών σχέσεων αναδείχθηκε μέσα από τα γεγονότα. Ο Α' ΠΠ αποτελεί κινητήριο δύναμη της βρετανικής σκέψης πάνω στα θέματα της εξωτερικής πολιτικής των κρατών μεταξύ

⁶⁵ Ibid, 119-221.

⁶⁶ Σπύρος Μακρής, Η θεωρία των διεθνών σχέσεων στην εποχή της παγκοσμιοποίησης κοστροκτιβισμός vs ρασιοναλισμός, Αθήνα, Εκδόσεις Παπαζήση, 2002, 90.

τους. Στην προσπάθεια των Βρετανών θεωρητικών αλλά και ιστορικών και φιλοσόφων, να αποτρέψουν έναν πόλεμο τόσο καταστροφικό όσο ο Α΄ ΠΠ, δημιούργησαν και προκάλεσαν συζητήσεις, με θέματα και ερωτήματα για το πώς θα πρέπει να μελετηθεί η συμπεριφορά των κρατών μεταξύ τους. Στη διάρκεια του μεσοπολέμου ένας από τους ιδρυτές της αγγλικής σχολής σκέψης ο Edward Carr, σηματοδότησε την έναρξη της στοχαστικής και φιλοσοφικής σκέψης με ένα μοναδικό έργο, την «εικοσαετή κρίση 1919-1939». Ο Carr ο οποίος θεωρείται και ένας από τους πατέρες της αγγλικής σχολής, επαναπροσδιόρισε τις διεθνείς σχέσεις με την επαναφορά του πολιτικού ρεαλισμού με την μορφή της Ευρωπαϊκής κουλτούρας σε αυτές. Ο εκλεκτικός αυτός ρεαλισμός, θέτει τα θεμέλια της διεθνούς πλέον κοινωνίας. Ανακαλέστηκε από την αρχαιότητα η πολιτική και στρατηγική αντίληψη του Θουκυδίδη για τις σχέσεις μεταξύ των κρατών και τοποθετήθηκε σε ένα ευρωπαϊκό πλαίσιο. Σίγουρα η κληρονομιά της Βρετανικής αυτοκρατορίας έχει βοηθήσει την διανομή της Βρετανίας, για την περαιτέρω μελέτη των διεθνών σχέσεων, ειδικά με την πλούσια Βρετανική διπλωματία.

Μετά το πέρας του Β΄ ΠΠ, ενισχύθηκε ο αμερικανικός συμπεριφορισμός στη μελέτη των διεθνών σχέσεων. Ως μια από τις δύο υπερδυνάμεις του διπολικού συστήματος που ακολούθησε, ήταν επόμενο να δημιουργηθεί ανάπτυξη της πολιτικής επιστήμης και εξέλιξης των διεθνών σχέσεων. Η πρόοδος των θετικών επιστημών αποτυπώθηκε με την προσπάθεια θετικισμού σε όλες τις επιστήμες. Έτσι αναπτύχθηκε μια θετικιστική τάση, να προσπαθεί να εξηγήσει μέσω της παρατήρησης τη συμπεριφορά των κρατών στις σχέσεις μεταξύ τους. Στην αντίπερα πλευρά του Ατλαντικού, η Βρετανική κληρονομιά αλλά και η φιλοσοφική οξυδέρκεια αρκετών στοχαστών, δημιούργησαν την αγγλική σχολή σκέψης στις διεθνείς σχέσεις. Η θεμελίωση της σχολής, τόσο στο θεωρητικό όσο και στο επιστημολογικό πεδίο, βρίσκεται μέσα στα έργα των Carr, Wight και Bull. Ο Wight κινούμενος μεταξύ του πολιτικού ρεαλισμού και του φιλελεύθερου ιδεαλισμού δημιούργησε τα τρία πολιτικά ρεύματα που κυριαρχούν στις διεθνείς σχέσεις. Η φιλοσοφική επαναφορά των εννοιών στη διαμόρφωση των σχέσεων μεταξύ των κρατών, έδωσε την σκυτάλη στην άναρχη κοινωνία του Bull. Η έννοια της άναρχης κοινωνίας στην οποία δεν υπάρχει καμία ανώτερη εξουσία από αυτή των ανεξάρτητων κρατών, έτσι ώστε να επιβάλλει την τάξη και την αρμονία στις σχέσεις και τις συμπεριφορές των κρατών μεταξύ τους. Ο Bull οδηγεί το σύστημα των

ανεξάρτητων κρατών στην διεθνή κοινωνία, στην οποία η δικαιοσύνη, η ηθική και οι θεσμοί καταλαμβάνουν ξεχωριστή θέση στην προσπάθεια ανάλυσης της συμπεριφοράς των κυριότερων δρώντων στο παγκόσμιο σύστημα εξουσίας.

Η Βρετανική σχολή εισήγαγε την Ιστορία, τη διπλωματία, το δημόσιο διεθνές δίκαιο όπως την πολιτική φιλοσοφία και την κοινωνική ανθρωπολογία, στον διεθνολογικό στοχασμό, κάτω από τη σκέπη της αγγλικής σχολής. Ο πολιτικός ρεαλισμός, χρονοκλειδώνεται προσωρινά, για την επαναδιατύπωση των εννοιών κάτω από το φιλοσοφικό στοχασμό περί ανθρωπισμού και δικαίου. Οι θεσμοί και η συμπεριφορά των κρατών μέσω αυτών, αποτελεί κυρίαρχη αναφορά της βρετανικής σχολής. Η θεμελίωση της βρετανικής σκέψης περνά μέσα από την επιτροπή για τη θεωρία της διεθνούς πολιτικής. Η πρώτη φάση ξεκινά το 1959 με την έναρξη των συζητήσεων για τις διεθνείς σχέσεις και το πώς θα πρέπει να μελετηθούν για να εξαχθούν συμπεράσματα που θα είναι χρήσιμα για τη σημερινή πραγματικότητα. Τέσσερις τέτοιες συζητήσεις έλαβαν χώρα από το 1959 μέχρι και σήμερα. Σε αυτές αναγνωρίστηκε, φυσικά μέσα από διαμάχες όπως ήταν φυσικό, η ιστορική επισκόπηση και μελέτη των αρχαίων συστημάτων αλλά και των σύγχρονων για την εξαγωγή συμπερασμάτων. Εξετάστηκαν οι θεσμοί και το διεθνές δίκαιο στην ιστορία για το πώς επηρεάζουν την συμπεριφορά των κρατών ή των βασιλείων. Η ηθική προσδιορίστηκε με την έννοια του ρεαλισμού σε ένα νέο ρόλο για την εξυπηρέτηση των συμφερόντων. Συνολικά μια πλούσια σε αντικείμενα μελέτη ανασκόπησης, αποτελεί και το σημαντικό εγγενές χαρακτηριστικό της αγγλικής σχολής. Αυτή η πλουραλιστική μεθοδολογία της Βρετανικής σχολής αποτελεί και το ατού της για την επιλογή της ως αναφορικό και μεθοδολογικό εργαλείο για την μελέτη των διεθνών σχέσεων, δηλαδή της εξωτερικής πολιτικής των κρατών στο σημερινό διαμορφούμενο σύστημα. Ο Carr στο έργο του γίνεται προφήτης της σημερινής πραγματικότητας, φωτογραφίζοντας την επιβίωση του έθνους-κράτους ως το πρωτεύον στοιχείο ισχύος. Επίσης, προβλέπει την ηγεμονική συμπεριφορά της Αμερικής με ακρίβεια, ως μια μορφή της αγγλοσαξονικής πρακτικής και νοοτροπίας και τέλος δίνει την προοπτική της περιφερειακής ολοκλήρωσης με βασική αναφορά στο μέλλον της Ευρώπης.⁶⁷

⁶⁷Σπύρος Μακρής, Η αγγλική σχολή των διεθνών σχέσεων, Αθήνα-Κομοτηνή, Εκδόσεις Σάκκουλα, 2008.

Η ιστορική μελέτη συστημάτων ανεξάρτητων κρατών ή βασιλείων, αποτελεί μια σημαντική συνεισφορά στην πολιτική επιστήμη. Το έργο του Watson, θεωρείται ένα βιβλίο σταθμός στην ιστορία της αγγλικής σχολής, διότι εδραίωσε κατά κάποιον τρόπο την «αντι-ηγεμονική στάση» της Βρετανικής σχολής στο συμπεριφορισμό των ΗΠΑ. Ο ιστορικός ρεαλισμός του Watson, μέσα από το έργο του, έθεσε ένα σημαντικό ζήτημα, το ζήτημα της ηγεμονίας. Το θέμα είχε θέσει ο Wight, έτσι ώστε να εξεταστεί ιστορικά και θεωρητικά το φαινόμενο της ιεραρχίας και του ηγεμονισμού στις διεθνείς σχέσεις. Τα αποτελέσματα της έρευνας και μελέτης είναι εξίσου εντυπωσιακά. Η ύπαρξη μιας ή και περισσότερων ηγεμονικών δυνάμεων είναι κάτι πολύ συνηθισμένο. Από τους Σουμέριους, τους Ασσύριους μέχρι και την Αρχαία Ελληνική και Ρωμαϊκή ή Βυζαντινή Αυτοκρατορία, ο ρόλος του ηγεμόνα ή των ηγεμόνων σταθεροποιεί το σύστημα, με αποτέλεσμα λιγότερες συγκρούσεις και διαμάχες. Διαδοχές της ηγεμονίας μεταξύ των συστημάτων στην πάροδο του χρόνου ήταν επόμενες, μπροστά στην υπέρμετρη ανάπτυξη ενός κράτους σε σχέση με τα υπόλοιπα.

Ο Watson αναπτύσσει με δεξιοτεχνία ένα νοητό εκκρεμές που εκτείνεται ανάμεσα σε δύο σημεία, τα οποία αποτελούν και τα άκρα του συστήματος αυτού. Αυτά τα άκρα είναι: η απόλυτη ανεξαρτησία από τη μια πλευρά και η απόλυτη αυτοκρατορία από την άλλη. Για ιστορικούς αλλά και θεωρητικούς λόγους, με σκοπό την καλύτερη κατανόηση των εννοιών ο Watson, διακρίνει τέσσερις καταστάσεις διακρατικών σχέσεων: την ανεξαρτησία των κρατών, την ηγεμονία, την κυριαρχία και την αυτοκρατορία. Οι κατηγορίες αυτές στη πράξη επικαλύπτονται συνεχώς και με διάφορους τρόπους. Όταν το εκκρεμές τείνει προς την ανεξαρτησία των κρατών οι συγκρούσεις αυξάνονται στο σύστημα, με αποτέλεσμα να επιζητείται ο ένας ηγεμόνας για να επιφέρει τη τάξη και την ειρήνη. Επίσης όταν ο ηγεμόνας περνά στον εσωτερικό έλεγχο των κρατών, επιφέρει τη κυριαρχία και οδηγούμαστε στην αυτοκρατορία, με αποτέλεσμα να αυξάνεται η τάση για ανεξαρτητοποίηση των κρατών. Η ύπαρξη κανόνων για τη συμπεριφορά του συστήματος με τη χρήση βίας ή απειλής της χρήσης βίας δεν εξηγεί όλες τις περιπτώσεις. Σημαντικός παράγοντας για τη λειτουργία ενός συστήματος κρατών είναι η έννοια της νομιμότητας, δηλαδή την εξουσία ή το δικαίωμα του ηγεμόνα του

καθεστώτος να ασκεί εξουσία ή να γίνεται αποδεκτό από τα άλλα κράτη μέσω της υπακοής.⁶⁸

Η αγγλική σχολή σκέψης εξελίσσεται διαρκώς και επηρεάζει ή επηρεάζεται από τα δρώμενα στην επιστήμη των διεθνών σχέσεων αλλά και από άλλους τομείς των επιστημών. Μετά το 1992, όπου διανύουμε την λεγόμενη τέταρτη φάση της σχολής σκέψης, το θεωρητικό μοντέλο και το γνωσιολογικό υπόβαθρο εμπλουτίζεται με τον δομικό ρεαλισμό. Η νέα αποστροφή της έρευνας δεν αποσκοπεί στην αποδόμηση του αμυντικού ρεαλισμού του Kenneth Waltz, σύμφωνα με τον οποίο η δομή του συστήματος ασκεί δυνάμεις στα κράτη με αποτέλεσμα να μεταλλάσσεται η συμπεριφορά τους στο διεθνές πεδίο της εξωτερικής πολιτικής. Η νέα θεώρηση προσπαθεί να αναπτύξει τα πιο ασαφή σημεία του δομικού ρεαλισμού του Waltz, εμπλουτίζοντας τη θεωρία με στοιχεία από την αγγλική σχολή αλλά και τις νέες αναλύσεις, με σκοπό μια νέα συνθετική μέθοδο διερεύνησης της διεθνούς πολιτικής.⁶⁹

Η Βρετανική σχολή των διεθνών σχέσεων δημιουργήθηκε στον αντίποδα του αμερικανισμού πάνω στη θεωρία των διεθνών σχέσεων. Ως προσέγγιση η οποία είναι έξω από το κύριο ρεύμα της θεωρίας των αμερικανών στις διεθνείς σχέσεις, τοποθετείται μεταξύ τριών εννοιών:

(α) του διεθνούς συστήματος στο οποίο υπάρχει αναρχία μεταξύ των κρατών και η πολιτική της ισχύος και του ρεαλισμού κυριαρχούν, (β) της διεθνούς κοινωνίας των θεσμών που μοιράζονται τις νόρμες και το κανονιστικό πλαίσιο ανάπτυξης των διεθνών θεσμών, σε μια Γκροτιανή λογική του δικαίου και της ισοτιμίας και (γ) της παγκόσμιας κοινωνίας στην οποία οι μη κυβερνητικοί οργανισμοί και ο παγκόσμιος πληθυσμός ως ολότητα των κοινωνικών οντοτήτων σε ένα κανονιστικό και επαναστατικό πλαίσιο, υπερβαίνει το κρατικοκεντρικό σύστημα.⁷⁰

Συνολικά η αγγλική σχολή σκέψης στη θεωρία των διεθνών σχέσεων, επιτελεί σημαντική ερμηνευτική ικανότητα των διεθνών πολιτικών φαινομένων. Σε

⁶⁸ Ibid, 116-126.

⁶⁹ Ibid, 127-138.

⁷⁰ Spiros Makris, *Hegemonism American foreign policy and international theory alternative perspectives*, Athens, Sakkoulas Publications, 2010, 73-75.

αντίθεση και έντονη αντιπαράθεση με τον αμερικανικό μπιχεβιορισμό, προσδίδει στον μελετητή και ερευνητή μια πλουραλιστική μεθοδολογία για την ανάλυση των φαινομένων στο διεθνές σύστημα. Η αγγλική σχολή με τη συνεχόμενη εξέλιξη της χάρη στην επιστημολογική προσέγγιση του θεωρητικού υπόβαθρου, αρθρώνει την φιλοσοφική και ταυτόχρονα ερμηνευτική αντιμετώπιση των πολιτικών γεγονότων στο διεθνές σύστημα. Η σχολή αποτυπώνει το δικό της μονοπάτι μεταξύ δύο άκρων, του ρεαλισμού και του επαναστατισμού του Wight. Η πολυπλοκότητα και ιστορική συνέχεια της πραγματικότητας, αποδίδονται με τη θεωρία της αγγλικής σχολής στον 21^ο αιώνα με αναλυτική ευχέρεια και με οντολογικούς όρους.⁷¹

1.14 Η Θεωρία της ηγεμονικής σταθερότητας-Από τον Gramsci στον Giplin

Η έννοια του Μαρξισμού στις διεθνείς σχέσεις, λαμβάνει υπόσταση μέσω της φιλοσοφικής και αναλυτικής σκέψης του Ιταλού μαρξιστή, κοινωνικού φιλόσοφου Antonio Gramsci(1891-1937). Ο Gramsci, φυλακισμένος από το καθεστώς Μουσολίνι, σε τετράδια παρά σε μια ολοκληρωμένη πραγματεία, αποσπασματικά, αναφέρεται στην έννοια της ηγεμονίας, η οποία προσδιόρισε το περιεχόμενο του δυτικού Μαρξισμού μέσω των εννοιών της εξουσίας και της ισχύος. Επίσης μια άλλη θεωρία, της Σχολής της εξάρτησης, ή της θεωρίας του παγκόσμιου συστήματος, αντλεί στοιχεία από το βιβλίο του Lenin για τον Ιμπεριαλισμό (1917). Η θεωρία του Gramsci ή αλλιώς ο Γκραμσκιανισμός, επηρέασε τη σχολή της εξάρτησης, όσο και τους Νέους Μαρξιστές. Η κριτική θεωρία του Gramsci, επηρέασε σε μεγάλο βαθμό και τον Καναδό διεθνολόγο Robert Cox, ο οποίος συνέβαλε αποφασιστικά στην ανάπτυξη της θεωρίας της παγκοσμιοποίησης. Ειδικότερα μετά το τέλος του ψυχρού πολέμου, ο Cox συνέβαλε καθοριστικά στην ανάπτυξη του κλάδου της Πολιτικής Οικονομίας ή αλλιώς του διεθνολογικού Μαρξισμού. Έτσι η θεωρία του Μαρξισμού όχι μόνο δεν έχει απαξιωθεί αλλά μαζί με τον κλασικό φιλελευθερισμό αποτελεί ένα σύστημα του σύγχρονου κόσμου, ικανό να δώσει λύσεις στα προβλήματα που δημιούργησε ο άκρατος νεοφιλελευθερισμός(δομική φτώχεια) και ο αγγλοσαξονικός ηγεμονισμός(ανθρωπιστικές επεμβάσεις κα).⁷²

⁷¹ Σπύρος Μακρής, Η αγγλική σχολή των διεθνών σχέσεων, Αθήνα-Κομοτηνή, Εκδόσεις Σάκκουλα, 2008, 142-143.

⁷²Σπύρος Μακρής, Ισχύς και Ελευθερία φιλοσοφικές, πολιτικές και διεθνολογικές προσεγγίσεις, Αθήνα, Εκδόσεις, Σιδέρης, 2008,429-431.

Στις δυτικές χώρες, η αστική τάξη έχει εδραιώσει τη διανοητική και ηθική της κυριαρχία στην κοινωνία. Οι αξίες, η ηθική, η θρησκεία, η ιδεολογία έγιναν αποδεκτές από αυτούς πάνω στους οποίους κυριαρχεί, συμπεριλαμβανομένου και του προλεταριάτου. Η ιδεολογία που επικράτησε είναι η ιδεολογία της κυρίαρχης τάξης. Έτσι προκύπτει μια κατάσταση ηγεμονίας, στην οποία η αστική τάξη προσδιορίζεται ως μια αναγκαία για το σύνολο της κοινωνίας. Οι θεσμοί μπορούν και μεταδίδουν τις αξίες της κυρίαρχης τάξης σε όλη την κοινωνία. Από την πλευρά της η κοινωνία εσωτερικοποιεί τις αξίες αυτές ώστε να γίνονται παγκόσμιες και να μην υπάρχει αμφισβήτηση από άλλες τάξεις και μάλιστα να υιοθετούνται από τις τάξεις αυτές. Με αυτόν τον τρόπο η εξουσία της κυρίαρχης τάξης θεωρείται νόμιμη και δεν απαιτείται η υπεράσπιση της με τη βία. Αυτό λέγεται ηγεμονία. Σύμφωνα με τον Ιταλό Gramsci ⁷³, ένα από τα ιστορικότερα παραδείγματα ηγεμονίας, είναι το παράδειγμα της Γαλλικής αστικής τάξης κατά τον 18^ο αιώνα. Οι αξίες και το όραμα της αστικής τάξης είχαν γίνει αποδεκτά από τον κόσμο και την κοινωνία, πριν ακόμα γίνει η επανάσταση, με αποτέλεσμα η κατάληψη της εξουσίας να φαίνεται απολύτως φυσιολογική και νόμιμη. Η ελευθερία, η ισότητα και η ιδιοκτησία αποτελούσαν συνθήματα ολόκληρου του έθνους. Η λειτουργία της ηγεμονίας βασίζεται στη διάδοση της κυρίαρχης ιδεολογίας μέσω των διανοούμενων ή αλλιώς οργανικοί διανοούμενοι. ⁷⁴

Στο επίκεντρο της σκέψης του Gramsci εδράζει η θεωρία της ηγεμονίας. Αντιλαμβάνεται με εξαιρετικό τρόπο το φαινόμενο της εξουσίας ή κυριαρχίας ως ένα ηγεμονικό σχέδιο στο οποίο συμμετέχουν ενεργά οι λαϊκές μάζες και η εργατική τάξη. Η έννοια της ηγεμονίας με τη μορφή που της δίνει ο Gramsci, αποτελεί ένα εργαλείο ιστορικής και πολιτικής ανάλυσης. Δεν είναι ένα νέο ιδεολογικό δόγμα. Είναι μια διευρυμένη θεώρηση της πολιτικής ηγεσίας σε συνθήκες καπιταλιστικής ανάπτυξης. Η ηγεμονική αντίληψη της πολιτικής και κοινωνικής κυριαρχίας από τον Gramsci, οριοθέτησαν μια νέα έννοια της επανάστασης, που θα έρθει από ένα πόλεμο θέσεων στηριζόμενος στην ριζοσπαστικό εκδημοκρατισμό των κοινωνικών και πολιτικών θεσμών. Αυτή η προσέγγιση στις διεθνείς σχέσεις, όρισε και την νέο-γκραμσιανή σχολή, η οποία

⁷³Ηγέτης κομμουνιστικού κόμματος Ιταλίας(1891-1937), φυλακίστηκε από το φασιστικό καθεστώς από το 1926 μέχρι και το θάνατο του.

⁷⁴R.G.Schwartzenberg, Πολιτική Κοινωνιολογία, τόμος Ι, Αθήνα, Εκδόσεις παρατηρητής, 1984, 134.

κατέχει μια περίοπτη θέση στην διεθνή πολιτική. Η θεωρία της ηγεμονίας είναι ορατή στον πολιτικό ρεαλισμό ιδίως με την έννοια της θεωρίας της ηγεμονικής σταθερότητας, που αναπτύχθηκε στις δεκαετίες του 1970 και 1980 στις ΗΠΑ από ρεαλιστές. Η θεωρία αυτή χρησιμοποιήθηκε από τους θεωρητικούς του ρεαλισμού για να δείξουν πως μέσα από την κατανομή ισχύος και του πλούτου στο διεθνές σύστημα, υπό την καθοδήγηση ενός ηγεμόνα ή μιας υπερδύναμης μπορεί να προκύψει ένα καθεστώς ειρήνης και τάξης.⁷⁵

Ο Βρετανός μαρξιστής Perry Anderson, προσδιορίζει με εξαιρετική αναλυτική ικανότητα την θεωρία της ηγεμονίας του Gramsci, όπου αναφέρει: ο Gramsci μας φανέρωσε την ασύγκριτα μεγαλύτερη δύναμη και πολυπλοκότητα της αστικής εξουσίας στη δυτική Ευρώπη. Αυτή η ηγεμονική εξουσία χαρακτηρίζεται από το βαθμό συγκατάθεσης των λαϊκών μαζών και από τη μείωση των μέτρων εξαναγκασμού που απαιτούνται για την καταπίεση τους. Η συγκατάθεση εξασφαλίζεται με μηχανισμούς ελέγχου που βασίζονται, πρώτον σε ένα πλέγμα πολιτισμικών θεσμών, όπως σχολεία, εκκλησίες, εφημερίδες, κόμματα, σύλλογοι και δεύτερον σε συνδυασμό ιδεολογιών που έχουν αφετηρία το ίδιο ιστορικό παρελθόν και μεταδίδονται από ομάδες προσκολλημένες στην άρχουσα τάξη.⁷⁶

Ο άνθρωπος που εισήγαγε τη θεωρία της ηγεμονίας του Gramsci, στη θεώρηση της διεθνούς οικονομίας και της πολιτικής είναι ο канаδός Robert Cox. Τη δεκαετία του 1990 συνετέλεσε να δημιουργηθεί μια μετά-μαρξιστική κριτική θεωρία των διεθνών σχέσεων. Επίσης το ίδιο χρονικό διάστημα έγραψε πολλά άρθρα για το φαινόμενο της παγκοσμιοποίησης. Ο Cox εκτός από την ακαδημαϊκή του καριέρα είχε και μια πολύτιμη εμπειρία 25 ετών υπηρεσία στον Ο.Η.Ε, η οποία τον επηρέασε σε μεγάλο βαθμό στην αντιληπτική ικανότητα της διεθνολογικής του σκέψης. Δίκαια ο Cox θεωρείται ο ιδρυτής της νέας γκραμισιανής προσέγγισης στις διεθνείς σχέσεις. Ανέπτυξε την έννοια των ιστορικών δομών - υλικές δυνάμεις, ιδέες, θεσμοί- με σκοπό να δείξει ότι οι ηγεμονίες στις διεθνείς σχέσεις είναι περίοδοι μακράς διάρκειας, στις οποίες η οικονομική ανάπτυξη και η πολιτική ισχύς αλληλορυθμίζονται για να δημιουργήσουν ένα κατάλληλο ηγεμονικό σύστημα ελέγχου των κρατών. Σε αυτό το σύστημα κυρίαρχο ρόλο παίζουν οι ιδέες των

⁷⁵Σπύρος Μακρής, *Ισχύς και Ελευθερία φιλοσοφικές, πολιτικές και διεθνολογικές προσεγγίσεις*, Αθήνα, Εκδόσεις, Σιδέρης, 2008, 438-442.

⁷⁶ Ibid, 441.

ισχυρών, οι οποίες διαμορφώνονται μέσα από τους διεθνείς θεσμούς, τους διεθνείς οργανισμούς και τα διεθνή καθεστώτα, με σκοπό το κοινό καλό, το κοινό συμφέρον. Ως αποτέλεσμα οι μικροί και ανίσχυροι του ηγεμονικού συστήματος εκλαμβάνουν όλες τις δράσεις νομοτελειακά από ιστορικής πλευράς.⁷⁷

Η παγκοσμιοποίηση της οικονομίας και η σύνθετη αλληλεξάρτηση των οικονομιών των κρατών, κατά τον διεθνολόγο Robert Gilpin, δημιούργησε μια τάση περιφερισμών. Δηλαδή, ομάδες κρατών ανά περιφέρεια –όπως η Ευρώπη– συνασπίζονται οικονομικά για να εξυπηρετήσουν καλύτερα τα ζωτικά εθνικά συμφέροντα τους. Η είσοδος της Πολιτικής οικονομίας στις διεθνείς σχέσεις με τη μελέτη της σχέσης πολιτικής και οικονομίας, ισχύος και πλούτου, δίνει ένα αναλυτικό εργαλείο ερμηνείας των διεθνών φαινομένων. Ο Gilpin συνεχίζει και λέγει ότι τα συμφέροντα ασφάλειας, τα πολιτικά συμφέροντα και οι εθνικές βλέψεις των κυρίαρχων οικονομικών δυνάμεων όπως των ΗΠΑ, της Δυτικής Ευρώπης, της Ιαπωνίας, της Κίνας και της Ρωσίας θα αποτελέσουν τον κινητήριο μοχλό για τις παγκόσμιες διεθνείς σχέσεις.⁷⁸

Ο αμερικανός διεθνολόγος Robert Gilpin, ανησυχεί για το μέλλον, την ασφάλεια και την ειρήνη του παγκόσμιου συστήματος, ειδικά μετά το τέλος του ψυχρού πολέμου. Θέτει ανοιχτά το ζήτημα της ηγεμονικής σταθερότητας και ειδικότερα την αμερικανική ηγεσία στο περιβάλλον που διαμορφώθηκε και συνεχίζει να διαμορφώνεται με μετασχηματισμούς ισχύος, κατανομής πλούτου. Η θεωρία της ηγεμονικής σταθερότητας εμπεριέχει ουσιαστικά όλα τα προβλήματα πολιτικής και οικονομίας του 21^{ου} αιώνα. Η κεντρική ιδέα είναι ότι, ο κόσμος χρειάζεται ένα κράτος-ηγεμόνα ή ένα κράτος-ηγέτη, το οποίο θα δημιουργεί ή θα επιβάλλει όποτε χρειάζεται του κανόνες ελεύθερου εμπορίου, στα πιο σημαντικά μέλη του διεθνούς συστήματος. Αυτή η δράση προϋποθέτει από το κράτος ηγεμόνα να έχει πρώτον τη δυνατότητα να επιβάλλει τους κανόνες οικονομικού και πολιτικού παιχνιδιού και δεύτερον τη θέληση για δέσμευση στη λογική μιας διεθνούς συνεργασίας, η οποία θα είναι αμοιβαία επωφελής και για τους άλλους δρώντες του συστήματος. Η δυνατότητα εμπεριέχει τρεις παράγοντες: (α) την κυριαρχία σε έναν κομβικό τεχνολογικό ή οικονομικό κλάδο(Η/Υ, επικοινωνίες,

⁷⁷ Ibid, 444-449.

⁷⁸ Ibid, 458-460.

μεταφορές), (β) μια αναπτυσσόμενη οικονομία και (γ) την πολιτική δύναμη που να στηρίζεται σε μια ισχυρή ή την ισχυρότερη στρατιωτική ισχύ.⁷⁹

Η συνεργασία στο διεθνές σύστημα είναι εφικτή κάτω από μια συγκεκριμένη κατανομή ισχύος, την οποία οι νεορεαλιστές του Kenneth Waltz ονομάζουν ηγεμονικό μονοπολισμό. Οι νεορεαλιστές ισχυρίζονται ότι ο ηγεμονισμός θα πρέπει να είναι βραχύς και όταν καταρρεύσει η συνεργασία, να οδηγούμαστε σε μια πολυπολική ανακατανομή ισχύος μεταξύ των μεγάλων δυνάμεων. Η θεωρία της ηγεμονικής σταθερότητας αναπτύχθηκε στα πλαίσια της διεθνούς πολιτικής οικονομίας από εξέχοντες αμερικανούς ακαδημαϊκούς και πανεπιστημιακούς στα μέσα της δεκαετίας του 1970 (Kindleberger, 1973, Gilpin 1975, Krasner 1976, Keohane 1977), με σκοπό τη διατύπωση ότι τα σταθερά καθεστώτα στο πεδίο των οικονομικών σχέσεων εξαρτώνται από την ύπαρξη ενός κράτους-ηγεμόνα, το οποίο θα δημιουργεί και θα εγκαθιστά τις νόρμες και τους κανόνες ενός διεθνούς οικονομικού και εμπορικού συστήματος, το οποίο θα είναι αμοιβαία επωφελές και για τους άλλους δρώντες του συστήματος. Η θεωρία από ένα σημείο και μετά ταυτίστηκε με τις απόψεις του πολιτικού ρεαλισμού, περί πολιτικής και οικονομικής ισχύος στις διεθνείς σχέσεις και γι' αυτό επικρίθηκε έντονα από τους μαρξιστές και τους νοεγκραμισιανούς, ως απολιτική. Στην πράξη η θεωρία της ηγεμονικής σταθερότητας θεμελιώθηκε σε τρία παραδείγματα. Πρώτον στο παράδειγμα της Ολλανδίας τον 17^ο αιώνα, δεύτερον της Μ. Βρετανίας κατά τον 19^ο αιώνα και τρίτον των Η.Π.Α μετά το 1945. Παρόλο που η κριτική της θεωρίας τόσο από φιλελεύθερες όσο και από μαρξιστικές σκοπιές ήταν έντονη, σταδιακά η θεωρία απέκτησε την στοχαστική και μεθοδολογική αξιοπιστία, έτσι ώστε σήμερα να χαρακτηρίζεται ως μια από τις βασικές ρεαλιστικές θεωρίες για την ερμηνεία των μεταβολών, των εξελίξεων και των αλλαγών που συντελούνται στο διεθνές σύστημα.⁸⁰

Η αντίληψη ότι χωρίς ηγεμόνα σε ένα σύστημα η συνεργασία σε εμπορικό και νομισματικό επίπεδο όπως και στα ζητήματα της διεθνούς πολιτικής είναι αδύνατο να επιτευχθούν χωρίς έναν ηγεμόνα. Ο ηγεμόνας θα καθορίσει το πλαίσιο μέσα στο οποίο θα οικοδομηθούν οι συνεργασίες μεταξύ των κρατών και θα αστυνομεύει την εφαρμογή, όπως αυτός κρίνει, σύμφωνα με τα συμφέροντα του.

⁷⁹ Ibid, 463-465.

⁸⁰ Ibid, 468.

Ένα τέτοιο σύστημα στο δυτικό κόσμο δημιούργησαν οι ΗΠΑ μετά το Β' ΠΠ. Η στρατηγική ομπρέλα ασφάλειας που έφτιαξαν οι ΗΠΑ επέτρεψε τις οικονομικές συναλλαγές, την ενδυνάμωση αδύναμων κρατών αλλά και την πολιτική τους στερέωση στο παγκόσμιο σύστημα. Αποφεύχθηκε ο οικονομικός εθνικισμός μέσα από ένα σύστημα αλληλεπίδρασης των οικονομιών και ωρίμασαν οι συνθήκες για την οικονομική και πολιτική ενοποίηση της Ευρώπης που βλέπουμε σήμερα. Οι ΗΠΑ ως αλτρουιστές ηγεμόνας θυσίασαν ένα μέρος των κερδών τους προς όφελος των τρίτων χωρών. Η νομιμοποίηση αυτή της ηγεμονίας των ΗΠΑ αμφισβητήθηκε μετά την κρίση του 1973, τόσο από την Δυτική Ευρώπη όσο και από την Ιαπωνία, οι οποίοι είχαν τόσο ωφεληθεί τα μέγιστα από τον οικονομικό ηγεμονισμό των ΗΠΑ.⁸¹

⁸¹ Ibid, 472.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ

ΙΣΤΟΡΙΚΟ ΥΠΟΒΑΘΡΟ ΣΤΙΣ ΔΟΜΕΣ ΤΩΝ ΗΠΑ

2.1 *Ίδρυση του Αμερικανικού Κράτους*

Η σημερινή μορφή των Ηνωμένων Πολιτειών της Αμερικής ή αλλιώς ΗΠΑ ή Αμερική, ως ανεξάρτητο κράτος, πέρασε από διάφορα στάδια εξέλιξης, από την ημέρα της διακήρυξης της Ανεξαρτησίας της, τον Ιούλιο του 1776. Πριν την ανεξαρτησία τους από τους Βρετανούς, οι ΗΠΑ αποτελούνταν από μια ομάδα επαναστατών αποίκων, που αγωνίζονταν για την ανεξαρτησία τους από τη Βρετανική Αυτοκρατορία. Πολλές μάχες δόθηκαν για τον σκοπό αυτό. Αρκετές φορές οι επαναστάτες συμμαχισαν με τους Γάλλους, τους Ισπανούς αλλά και τους Ιθαγενείς, έτσι ώστε να πραγματοποιήσουν το όνειρο της ανεξαρτησίας.

Η σημαντικότερη όμως μάχη, που ήταν το αποκορύφωμα της Αμερικανικής Επανάστασης, αποτέλεσε η μάχη στο Γιόρκταουν. Η μάχη αυτή οδήγησε στην ανεξαρτησία της Αμερικής. Ενώ πολλές άλλες μάχες υπήρξαν μεγαλύτερες και δραματικότερες, καμιά άλλη μάχη δεν είχε παρόμοιες συνέπειες. Η αναστάτωση και η ταραχή για την ήττα του Βρετανικού στρατού στο Γιόρκταουν, προκάλεσε την πτώση της Βρετανικής Κυβέρνησης και το νέο κοινοβούλιο αποδέχτηκε τη συνθήκη της 3^{ης} Σεπτεμβρίου 1783, η οποία αναγνώριζε την ανεξαρτησία των ΗΠΑ. Οι πρώτες πολιτείες αποτελούνταν από δεκατρείς (13) Βρετανικές αποικίες κατά μήκος του Ατλαντικού Ωκεανού στις ανατολικές περιοχές. Η νεαρή αμερικανική δημοκρατία χρειάστηκε να πολεμήσει και το 1812 εναντίον των Βρετανών για να σταθεροποιήσει την ανεξαρτησία της.⁸²

Κατά τον 19^ο αιώνα οι ΗΠΑ εκτόπισαν τους Ιθαγενείς και προσέθεταν νέες πολιτείες στο νεοϊδρυθέν κράτος τους. Απέκτησαν την Λουϊζιάνα από τους Γάλλους και την Φλόριντα από τους Ισπανούς. Επίσης αγόρασαν την Αλάσκα από την Ρωσία και προσάρτησαν το Τέξας και την δημοκρατία της Χαβάης. Οι διαμάχες μεταξύ του αγροτικού νότου και του βιομηχανικού Βορρά, για τα δικαιώματα των πολιτειών αλλά και την επέκταση του θεσμού της δουλείας, οδήγησαν στον αμερικανικό εμφύλιο πόλεμο στη δεκαετία του 1860. Η νίκη του Βορρά έναντι του

⁸² Michael Lee Lanning, *Οι 100 μεγαλύτερες μάχες όλων των εποχών*, (Αθήνα: Ενάλιος, 2004), 17-21.

Νότου οδήγησε στη κατάργηση της νόμιμης δουλείας και απέτρεψε την μόνιμη διαίρεση της χώρας.

Κατά την δεκαετία του 1870 η οικονομία των ΗΠΑ ήταν η ισχυρότερη στον κόσμο. Η τεράστια έκταση της χώρας(3^η ή 4^η στον κόσμο) και οι πλούσιες πλουτοπαραγωγικές πηγές της Βόρειας Αμερικής, σε συνδυασμό με την βιομηχανοποίηση της παραγωγής, συνέβαλαν στην αύξηση του ΑΕΠ.⁸³ Ταυτόχρονα στον υπόλοιπο κόσμο διαδίδονταν η ευημερία των πολιτών της Αμερικής, με αποτέλεσμα ένα μεγάλο ρεύμα μετανάστευσης προς τις Η.Π.Α από όλες τις περιοχές του Πλανήτη.

Ακολούθησε ο Α' ΠΠ, στον οποίο οι ΗΠΑ αναδείχθηκαν σε μεγάλη στρατιωτική δύναμη. Στη συνέχεια κατά τη διάρκεια του μεσοπολέμου, το οικονομικό κραχ του 1929 σηματοδότησε την ανάγκη μεγάλων αλλαγών στην πολιτική της χώρας. Με το ξέσπασμα του Β' ΠΠ οι ΗΠΑ αρχικά δεν εμπλέκονται ανοικτά στον πόλεμο, μέχρι τον βομβαρδισμό του Περλ Χάρμπορ από τους Γιαπωνέζους. Μετά το τέλος του πολέμου αναδεικνύεται στην πρώτη πυρηνική δύναμη. Μετά το 1945 ο έντονος ανταγωνισμός σε όλα τα επίπεδα και τους τομείς με την Ε.Σ.Σ.Δ(Ένωση Σοβιετικών και Σοσιαλιστικών Δημοκρατιών), οριοθετεί την αρχή του λεγόμενου ψυχρού πολέμου. Στη διάρκεια του κυριάρχησε ένας αγώνας δρόμου για τις δύο Υπερδυνάμεις σε όλους τους πυλώνες που απαρτίζουν την ισχύ ενός κράτους.

Το τέλος του ψυχρού πολέμου το 1989 με νικητή τις ΗΠΑ, σηματοδοτεί την ύπαρξη μιας μόνο υπερδύναμης στον πλανήτη. Η Αμερική έχει την ευκαιρία να εδραιώσει την παγκόσμια κυριαρχία της και να την διατηρήσει για μεγάλο χρονικό διάστημα. Η πρωτοκαθεδρία που απέκτησε τόσο στην τεχνολογία όσο και στην εξασφάλιση των πρώτων υλών για ενέργεια, της εξασφάλισε την στρατιωτική υπεροχή. Στην ανατολή της επόμενης χιλιετίας, οι ΗΠΑ προδιαθέτουν τον κόσμο για αυτό που θα επακολουθήσει. Η προσπάθεια της Αμερικής για ηγεμονία στον πλανήτη, είναι αυτή που καθορίζει και τις αντιδράσεις του υπόλοιπου κόσμου.

⁸³ Ακαθάριστο Εθνικό Προϊόν: είναι το σύνολο όλων των προϊόντων και αγαθών που παράγει μια οικονομία, εκφρασμένο σε χρηματικές μονάδες.

2.2 Οργάνωση της πολιτικής δομής των ΗΠΑ

Για την κατανόηση της εξωτερικής πολιτικής των ΗΠΑ, είναι απαραίτητη η ανάλυση της εσωτερικής πολιτικής δομής. Οι σχολές σκέψης και οι θεωρίες των διεθνών σχέσεων, επιβάλλουν την μελέτη του εσωτερικού συστήματος μιας χώρας. Η μελέτη αυτή είναι απαραίτητη για την καλύτερη κατανόηση του διεθνούς συστήματος, αλλά και της πολιτικής που ασκεί κάθε χώρα. Το αμερικανικό εσωτερικό σύστημα παρουσιάζει κάποιες ιδιομορφίες ως προς την χάραξη της εξωτερικής πολιτικής, οι οποίες είναι απόρροια της συμπεριφοράς της αμερικανικής κοινωνίας και του τρόπου διακυβέρνησης της.⁸⁴

Κάθε οργανωμένο κράτος αποτελείται από παράγοντες και δραστηριότητες, που συνθέτουν την πολιτική και προσδιορίζουν το σύστημα. Το πολιτικό σύστημα μιας χώρας μπορούμε να το παρομοιάσουμε με τα εξαρτήματα μιας μηχανής. Κάθε μηχανή αποτελείται από εξαρτήματα μοναδικά ως προς τα υπόλοιπα και με συγκεκριμένο ρόλο στο καθένα. Όλα τα εξαρτήματα συνδέονται μεταξύ τους με μια μοναδική σχέση, με αντικειμενικό σκοπό την άψογη λειτουργία της μηχανής. Ο συγχρονισμός των διακριτών εξαρτημάτων, παράγει το έργο της μηχανής, το προϊόν δηλαδή. Έτσι και στο πολιτικό σύστημα μιας χώρας, υπάρχουν διακριτά και εξαρτώμενα μέρη, που συνθέτουν και αλληλεπιδρούν κατά μοναδικό τρόπο μεταξύ τους.

Κάθε κοινωνία έχει τους δικούς της κανόνες και αξίες, παγιωμένες νοοτροπίες και διαφορετικό χαρακτήρα των μελών της. Ουσιαστικά θα λέγαμε ότι έχει τον δικό της πολιτισμό και τις συνήθειες, τα οποία αντανακλώνται στην δομή της. Η πολιτική ταυτότητα των ΗΠΑ, αποτελεί ένα συμπαγές σύστημα αξιών και ιδεών, το οποίο ανάγεται στις πολιτισμικές και εμπειρικές προσλήψεις των πρώτων ευρωπαϊκών αποίκων στην περίοδο πριν την ανεξαρτησία. Αποτελείται από τρία κύρια στοιχεία. Το πρώτο στοιχείο, αφορά την προσήλωση στην φιλελεύθερη ερμηνεία της ατομικής ελευθερίας, σύμφωνα με τον Άγγλο φιλόσοφο, John Locke. Ο φιλελευθερισμός του διαφωτιστή Locke, έπαιξε σημαντικό ρόλο στην διαμόρφωση του συντάγματος των ΗΠΑ. Κυριαρχεί η απουσία κρατικών περιορισμών στην οικονομική δραστηριότητα και ταυτόχρονα προτάσσεται η

⁸⁴ Κωνσταντίνος Αρβανιτόπουλος, *Το θεσμικό πλαίσιο διαμόρφωσης της εξωτερικής πολιτικής των Η.Π.Α.*, (Αθήνα:Ποιότητα, 2009), 13-24.

ατομική κτητικότητα για τα αγαθά στα οποία ο άνθρωπος ξόδεψε μόχθο για να αποκτήσει.⁸⁵

Το δεύτερο στοιχείο αφορά στην στην αμερικανική λαϊκή κουλτούρα, για την θεώρηση της φύσης της πολιτείας την οποία κληροδότησαν οι πουριτανοί. Αυτή προσδίδει στην αμερικανική κοινωνία τον ηθικιστικό χαρακτήρα και την πίστη στα ιδανικά της αλληλεγγύης και της επιβίωσης, τα οποία μοιράζονται οι πολίτες της ίδιας κοινότητας.⁸⁶ Το τρίτο στοιχείο αφορά στην αποστροφή των αμερικανών για την ιστορία των ιδεών που άκμαζαν στον παλαιό κόσμο. Οι φιλοσοφικές αναζητήσεις και οι στοχασμοί του παλαιού κόσμου, δεν επηρεάζουν καθόλου την αμερικανική αντίληψη και κουλτούρα. Όλα τα στοιχεία και οι αντιλήψεις των αμερικανών αντανακλώνται στην μορφή που επιθυμούν για την διακυβέρνηση του κράτους τους.

Αυτή η ανθρωπολογική προσέγγιση όσον αφορά στην αμερικανική αντίληψη για θέματα εξουσίας και άσκησης πολιτικής δεν είναι αντικείμενο μελέτης της εργασίας αυτής. Γι' αυτό θα περιοριστούμε στην απόληξη των ανθρωπολογικών μελετών. Έτσι, παρατηρήθηκε ότι η αμερικανική πολιτική κουλτούρα εμφανίζει αντιθετικά δυϊστικά σχήματα σε σχέση με πολιτικές έννοιες. Το σχήμα διακυβέρνησης είναι ένα αποκεντρωμένο σύστημα. Καλή κυβέρνηση είναι αυτή που κυβερνά λιγότερο. Έτσι το σημερινό σύστημα με την ομοσπονδιακή κυβέρνηση, χαρακτηρίζεται ως «αδύναμο» με ισχυρή παρουσία στην κοινωνία. Αυτό συμβαίνει διότι υπάρχει διασπορά των κέντρων εξουσίας στις διάφορες Πολιτείες που απαρτίζουν την ένωση.⁸⁷

Σύμφωνα με την κλασσική πολιτική επιστήμη ο χώρος της εξωτερικής πολιτικής διακρίνεται από αυτόν της εσωτερικής οργάνωσης διότι αφορά θέματα ασφάλειας, εθνικών συμφερόντων και επιβίωσης. Έτσι και στις ΗΠΑ, η προτεραιότητα της εξωτερικής πολιτικής έναντι της εσωτερικής συμβαδίζει με τις ρεαλιστικές απόψεις των ευρωπαϊκών χωρών. Ακόμη και μια αδύναμη κυβέρνηση

⁸⁵William Uzgalis, Stanford Encyclopedia of Philosophy, John Locke, <http://plato.stanford.edu/entries/locke/#LocWor>(14 Νοε 2015)

⁸⁶ Κωνσταντίνος Αρβανιτόπουλος, *Το θεσμικό πλαίσιο διαμόρφωσης της εξωτερικής πολιτικής των Η.Π.Α.* (Αθήνα:Ποότητα, 2009),15.

⁸⁷ Ibid

στο εσωτερικό της χώρας μπορεί να δράσει αποτελεσματικά σε θέματα ασφάλειας.⁸⁸

Από την περίοδο της ανεξαρτησίας μέχρι και τον μεσοπόλεμο, οι ΗΠΑ, δεν συμμετέχουν ισότιμα με τις αυτοκρατορικές δυνάμεις του τότε κόσμου. Οι πατέρες της αμερικανικής δημοκρατίας συνειδητά και με ρεαλισμό γνώριζαν την αδυναμία των ΗΠΑ να συμμετέχουν ενεργά στο διεθνές σύστημα. Η γεωγραφική απόσταση της χώρας από τις άλλες δυνάμεις και ο πουριτανισμός για τις ευρωπαϊκές χώρες και τις δομές τους, εδραιώνουν τον απομονωτισμό ή όπως περιγράφει εύστοχα ο Schlesinger, ως «ναρκισσιστική απόσυρση από την ιστορία».⁸⁹ Επιπλέον η αυτάρκεια των ΗΠΑ σε πρώτες ύλες και αγαθά αλλά και η απορρόφηση των μεταναστών, συνεισφέρουν στην επέκταση του κράτους. Μέσω της βιομηχανικής επανάστασης δίδεται έμφαση στην ανάπτυξη της οικονομίας και της ασφάλειας. Έτσι, η αντίληψη της αυτάρκειας δημιουργεί την εσωστρέφεια που οδηγεί στον απομονωτισμό, ο οποίος ταυτίζεται με την έννοια της ασφάλειας και της ευημερίας. Οι ΗΠΑ περιορίστηκαν να κηρύττουν την ανωτερότητα του τρόπου οργάνωσης τους έναντι του ευρωπαϊκού. Χαρακτηριστική είναι και η στάση των ΗΠΑ για την Ελληνική Επανάσταση του 1821. Ο τότε Υπουργός εξωτερικών Adams διακήρυξε: «Όπου υψώνεται η σημαία της ελευθερίας και της ανεξαρτησίας, εκεί θα βρίσκονται η καρδιά, οι ευλογίες και οι προσευχές της Αμερικής. Δεν πρόκειται όμως να βγει εκτός των συνόρων της στην αναζήτηση εχθρών προς συντριβή».⁹⁰

Η οικονομική ύφεση της δεκαετίας του 1930 και ο Β' ΠΠ στη συνέχεια, επηρέασαν την νοοτροπία των αμερικανών, όσον αφορά στον ρόλο της κεντρικής κυβέρνησης αλλά και στην αντίληψη τους για την θέση της Αμερικής στον κόσμο. Με την οικονομική κρίση έγινε κατανοητή η αλληλεξάρτηση των εθνικών οικονομιών στον διεθνή καπιταλισμό. Επίσης ο διαχωρισμός μεταξύ της πολιτικής και οικονομικής ζωής, δεν είναι πια εφικτός. Η πολιτική θα πρέπει να επεμβαίνει στην οικονομική πραγματικότητα για να καθορίζει την αναπτυξιακή πορεία της.

⁸⁸ Η Ελλάδα κατά την περίοδο του 1940, στην οποία ο Δικτάτορας Μεταξάς απαντά στον Ιταλικό Φασισμό.

⁸⁹ Κωνσταντίνος Αρβανιτόπουλος, *Το θεσμικό πλαίσιο διαμόρφωσης της εξωτερικής πολιτικής των Η.Π.Α.* (Αθήνα:Ποότητα, 2009), 17.

⁹⁰ Eric Nordlinger, *Isolationism Reconfigured: American Foreign Policy for a New Century*, Princeton University Press, Princeton, 1995, 186.

Συνέπεια αυτής της πρώτης εξωτερίκευσης των αμερικανών επιτεύχθηκε με την εμπλοκή τους στον Β' παγκόσμιο πόλεμο.

Με το τέλος του Β' ΠΠ σηματοδοτείται η έναρξη της ανάσχεσης του κομμουνισμού, με τη μορφή του ψυχρού πολέμου, ο οποίος κράτησε μέχρι την διάλυση της Ε.Σ.Σ.Δ το 1989. Στη διάρκεια του, επιβεβαιώνεται η σταθερότητα των ΗΠΑ στην εξωτερική πολιτική. Με κύριο μοχλό τον ανταγωνισμό των δύο υπερδυνάμεων σε όλους τους τομείς, οι ΗΠΑ καταναλώνουν μεγάλο τμήμα της οικονομίας τους για την επικράτηση τους στο διπολικό διεθνές σύστημα που δημιουργήθηκε. Η πυρηνική αποτροπή και η διαδικασία σύναψης συμμαχιών για την αντιμετώπιση της αντιπάλου δύναμης, οδήγησαν τον κόσμο στον διαχωρισμό του σε «Δύση» και «ανατολή». Έτσι οι ΗΠΑ εμφανίστηκαν στο διεθνές σύστημα ως μια ισχυρή χώρα, με ισχυρή συγκεντρωτική κυβέρνηση.

Η συνθετότητα του συστήματος της αμερικανικής εξωτερικής πολιτικής τέθηκε σε δοκιμασία με την κρίση στο Βιετνάμ, στα τέλη της δεκαετίας του 1960. Η ομοφωνία και η συναίνεση στην εξωτερική πολιτική κατέρρευσαν. Οι έννοιες του εθνικού συμφέροντος και της ασφάλειας αποδομήθηκαν, με αποτέλεσμα την έντονη αμφισβήτηση του σκοπού της ανάσχεσης του κομμουνιστικού κινδύνου. Στην αμερικανική κοινωνία έγιναν αντικείμενο αντιπαράθεσης η εσωτερική και η εξωτερική πολιτική. Το κύρος της κεντρικής εξουσίας στα θέματα αυτά επλήγη ανεπανόρθωτα, εκτός ελαχίστων περιπτώσεων. Ο σχεδιασμός και η διαμόρφωση της εξωτερικής πολιτικής, διαπερνούσε όλο το φάσμα της ενίοτε διοίκησης, με την οικοδόμηση συμμαχιών με όλους τους φορείς χάραξης της. Η εικόνα αυτή κυριαρχεί μέχρι το πέρας του ψυχρού πολέμου το 1990.

Μετά την λήξη του όμως, οι σταθερές στις οποίες είχε στερεωθεί όλη η εξωστρέφεια της αμερικανικής εξωτερικής πολιτικής αποδομούνται. Δημιουργείται μια αναζήτηση συμμαχιών στο εσωτερικό της χώρας, για την χάραξη της νέας αμερικανικής πολιτικής. Με στοιχεία της μοναδικής πλέον υπερδύναμης στον κόσμο, οι εσωτερικές διεργασίες που συντελούνται για την μορφοποίηση τόσο της εσωτερικής όσο και της εξωτερικής πολιτικής, λαμβάνοντας υπόψη τις πιέσεις και τα νέα δεδομένα, το πολιτικό σύστημα της Αμερικής χαράσσει την εξωτερική πολιτική της υπερδύναμης. Με βάση αυτό το γεγονός θα εξετάσουμε αναλυτικότερα τους παράγοντες που συντελούν στην διαμόρφωση της εξωτερικής

πολιτικής. Οι παράγοντες αυτοί που εντάσσονται στο σύστημα διακυβέρνησης των ΗΠΑ είναι, ο Πρόεδρος (εκτελεστική εξουσία), το Κογκρέσο (νομοθετική εξουσία), το Ομοσπονδιακό δικαστήριο, η γραφειοκρατική μηχανή. Το Κογκρέσο απαρτίζεται από την Γερουσία (100 μέλη) και την Βουλή των Αντιπροσώπων (435 μέλη). Επιπλέον, οι εξωθεσμικοί δρώντες που προέρχονται από την κοινωνία, όπως τα ΜΜΕ, η κοινή γνώμη, οι ελίτ, τα κοινωνικά κινήματα και οι ευρύτερες συλλογικότητες. Τέλος, υπάρχουν οι εξωθεσμικοί παράγοντες όπως το διεθνές σύστημα και τα δεδομένα εντός αυτού.⁹¹

Οι θεσμικοί φορείς που εμπλέκονται στη δημιουργία της εξωτερικής πολιτικής, παρουσιάζουν ορισμένα χαρακτηριστικά μοναδικά σε σχέση με άλλες δημοκρατίες. Για τον λόγο αυτό η ανάλυση των φορέων αυτών θα μας βοηθήσει να προσδιορίσουμε αναλυτικότερα την εξωτερική πολιτική των ΗΠΑ. Στη συνέχεια θα αναλυθούν οι ρόλοι της Προεδρίας και του Κογκρέσου στην χάραξη της εξωτερικής πολιτικής, αλλά και οι παρεμβάσεις του Ανώτατου Δικαστηρίου όποτε αυτές πραγματοποιήθηκαν. Επίσης ο ρόλος των υπηρεσιών πληροφοριών, που αποτελεί και έναν από τους πλέον αμφισβητούμενους φορείς, στην ενάσκηση της εξωτερικής πολιτικής.

2.3 Συνταγματικό πλαίσιο

Οι πολιτικοί πατέρες του αμερικανικού κράτους σχεδίασαν μια πολιτειακή δομή μέσω της δημιουργίας του Συντάγματος, στην οποία δομή η εξουσία μοιράζεται μεταξύ του εκτελεστικού και του νομοθετικού σώματος αλλά και των κοινωνικών δυνάμεων που τις στηρίζουν. Η σχέση μεταξύ αυτών των κύριων εξουσιών, της εκτελεστικής που εκφράζεται πρωτίστως από την Προεδρία και της νομοθετικής που εκφράζεται από το Κογκρέσο, είναι συμπληρωματική και ταυτόχρονα κάθε μια από τις δύο διατηρεί την αυτονομία της⁹².

Το σύνταγμα ουσιαστικά, οριοθετεί μεταξύ του Προέδρου και του Κογκρέσου μια τριβή με τέτοιο τρόπο, έτσι ώστε να συνεργάζονται αρμονικά αλλά και να ανταγωνίζονται ταυτόχρονα, για την δημιουργία πολιτικής τόσο στο εσωτερικό όσο και στο εξωτερικό. Οι αρμοδιότητες του Προέδρου απαριθμούνται στο άρθρο ii του

⁹¹ Κωνσταντίνος Αρβανιτόπουλος, *Το θεσμικό πλαίσιο διαμόρφωσης της εξωτερικής πολιτικής των Η.Π.Α.*, (Αθήνα: Ποιότητα, 2009), 21-24.

⁹² Ibid, 31-36.

Συντάγματος. Στο άρθρο αυτό του δίνεται η εξουσία να υπογράψει και να συντάσσει με έγκριση της Γερουσίας εκ μέρους της αμερικανικής δημοκρατίας, διεθνείς συνθήκες, να διορίζει πρέσβεις και δημόσιους λειτουργούς. Σταδιακά ανά τα χρόνια, οι εξουσίες του Προέδρου αυξήθηκαν. Αυτό οφείλεται στην τριβή με το Κογκρέσο για διάφορα θέματα αλλά και στις ιστορικές συγκυρίες στο διεθνές σύστημα.⁹³ Η σημαντικότερη όμως εξουσία που έχει δοθεί, είναι ο ορισμός του ως Αρχηγός των ενόπλων δυνάμεων. Στον πόλεμο ο Πρόεδρος δεν θα πρέπει να έχει ανταγωνιστές στο εσωτερικό της χώρας.

Από την άλλη πλευρά οι συντάκτες του αμερικανικού συντάγματος, για να εξισορροπήσουν τον φόβο της πρωτοκαθεδρίας του Προέδρου στην εξωτερική πολιτική, απέδωσαν στο Κογκρέσο αναλυτικά καταγεγραμμένα τις αρμοδιότητες του όσον αφορά στην εξωτερική πολιτική. Το νομοθετικό σώμα έχει αρμοδιότητα να ρυθμίζει την χρηματοδότηση της άμυνας, να τιμωρεί την πειρατεία και τις παραβιάσεις του των κανόνων του διεθνούς δικαίου και να κηρύττει επισήμως τον πόλεμο κατά άλλων κρατών.⁹⁴ Οι εξουσίες αυτές μαζί με την δυνατότητα νομοθέτησης αλλά και έγκρισης των προεδρικών πράξεων από το Κογκρέσο- ειδικά την Γερουσία- ορίζουν το νομοθετικό σώμα στον πυρήνα χάραξης της εξωτερικής πολιτικής των ΗΠΑ.

Η εκτελεστική και νομοθετική εξουσία στην Αμερικανική πολιτική σκηνή, από την δημιουργία του πρώτου συντάγματος μέχρι σήμερα έχουν μεταβάλλει τις εξουσίες του υπέρ της εκτελεστικής εξουσίας. Και οι δυο όμως συνδιαμορφώνουν την εξωτερική πολιτική των ΗΠΑ μέσω της τριβής που ενασκείται εκατέρωθεν. Αυτή η τριβή, σε πλήρη εναρμονισμό με τις αρχές του συντάγματος και την διατήρηση των ισορροπιών μεταξύ τους, απαλύνεται από την αποστολή του Ανώτατου Ομοσπονδιακού Δικαστηρίου. Μια διεξοδικότερη ανάλυση των τριών αυτών πυλώνων της αμερικανικής πολιτικής θα μας βοηθήσει να εμβαθύνουμε στον τρόπο άσκησης της εξωτερικής πολιτικής της Αμερικής.

⁹³ Mr. Brady of Pennsylvania, «The Constitution of the United States of America», presented by, Washington, Government Printing Office, 2007.

⁹⁴ Ibid, article I, second paragraph

2.4 Η Προεδρία

Ο καταμερισμός των αρμοδιοτήτων και των εξουσιών, μεταξύ της εκτελεστικής(Προεδρία) και της νομοθετικής εξουσίας στις ΗΠΑ ακολούθησε μια εξέλιξη, ειδικά κατά τον 20^ο αιώνα, που είχε ως αποτέλεσμα την αύξηση των εξουσιών του Προέδρου. Σε αυτό καθοριστικό ρόλο έπαιξαν οι ιστορικές συγκυρίες και περιστάσεις. Από τον καιρό της θητείας του Προέδρου Jackson(1827-1837) οι αρμοδιότητες του αυξήθηκαν, έτσι ώστε να υπάρχει μια ενιαία εθνική φωνή. Αυτό έγινε περισσότερο εμφανές κατά την θητεία του Lincoln(1861-1865), στην διάρκεια του εμφυλίου πολέμου, για να ανταποκριθεί καλύτερα στις απαιτήσεις των ιστορικών αποφάσεων. Στη συνέχεια με το τέλος του εμφυλίου αποκαθίστανται οι ισορροπίες μεταξύ του προέδρου και του Κογκρέσου. Μάλιστα το Κογκρέσο επιβλήθηκε τότε ως το κυρίαρχο όργανο της ομοσπονδιακής κυβέρνησης.⁹⁵

Όμως η συμμετοχή της Αμερικής στον Α΄ ΠΠ υπό την καθοδήγηση του Wilson(1913-1921), δίνει ένα τέλος στον απομονωτισμό που δημιούργησε το Δόγμα Μονρόε. Η Προεδρία σε αυτήν την περίοδο είναι ιδιαίτερα διεκδικητική και με αφορμή τις αποφάσεις στην περίοδο του πολέμου προσπαθεί να αποκαταστήσει την πρωτοκαθεδρία της. Η εδραίωση της πρωτοκαθεδρίας της Προεδρίας συντελέστηκε λίγο πριν τον Β΄ παγκόσμιο πόλεμο, αμέσως μετά το οικονομικό κραχ του 1929 και την λήψη έκτακτων μέτρων που επέβαλε ο Πρόεδρος Roosevelt(1933-1945).

Ο Roosevelt, δημιούργησε ένα γραφειοκρατικό μηχανισμό, που τον έλεγχε άμεσα ο Πρόεδρος. Μαζί με τον Truman στερέωσαν το διευρυμένο πλαίσιο των εξουσιών του Προέδρου, ειδικά λόγω της ηγεσίας κατά τον Β΄ ΠΠ. Παρατηρούμε ότι σε δύσκολες ιστορικές συγκυρίες(πόλεμος, οικονομικό κραχ), οι εξουσίες του Προέδρου διευρύνονταν εις βάρος του Κογκρέσου.⁹⁶

Στη συνέχεια μετά τον πόλεμο και κατά την ψυχροπολεμική περίοδο, ο Πρόεδρος θεωρείται η ψυχή και η προσωπικότητα του Έθνους. Συντελείται η αύξηση της ισχύος του σε θέματα εξωτερικής πολιτικής. Αυτό αντικατοπτρίζεται και από την απόδοση σε αυτόν της ιδιότητας του αρχηγού των ενόπλων δυνάμεων της

⁹⁵ Κωνσταντίνος Αρβανιτόπουλος, *Το θεσμικό πλαίσιο διαμόρφωσης της εξωτερικής πολιτικής των Η.Π.Α.*,(Αθήνα:Ποιότητα, 2009),38-39.

⁹⁶ Ibid,42.

χώρας. Επίσης η παρέμβαση του Ανώτατου Συνταγματικού Δικαστηρίου για τρίτα θέματα, διαφορετικά από αυτά της εξωτερικής πολιτικής, ενίσχυσε σημαντικά τον Πρόεδρο. Τέλος σημαντικό ρόλο στην αποτελεσματικότητα των αποφάσεων αυτών διαδραμάτισαν και οι προσωπικότητες των Προέδρων Truman και Johnson, οι οποίοι διέθεταν το απαραίτητο κύρος αλλά και την πυγμή για να ασκήσουν τις διευρυμένες εξουσίες στην εξωτερική πολιτική. Ο Truman φρόντισε να δημιουργήσει το κατάλληλο θεσμικό πλαίσιο για να διευθύνει τις προεδρικές εξουσίες. Αυτό το πέτυχε με τη θεσμοθέτηση του προεδρικού εκτελεστικού μηχανισμού, που ασχολείται κυρίως με θέματα εξωτερικής πολιτικής.

Στην μεταπολεμική εποχή με την χρήση των συνταγματικά καθορισμένων αρμοδιοτήτων, ο Πρόεδρος μπορεί να θέτει την ατζέντα των θεμάτων εξωτερικής πολιτικής. Παραδείγματα αυτών των αρμοδιοτήτων είναι η δυνατότητα να συνάπτει συνθήκες με την έγκριση της Γερουσίας, χωρίς την συγκατάθεση του νομοθετικού σώματος, με άλλα κράτη και διεθνή μέρη. Τρεις βασικές αρμοδιότητες που ασκούνται από τον Πρόεδρο σύμφωνα με το Σύνταγμα, τις οποίες μοιράζεται με το Νομοθετικό σώμα είναι οι εξής:

- α) Η αρμοδιότητα να συνάπτει διεθνείς συνθήκες με τη συμβουλή και έγκριση της Γερουσίας.
- β) Ο διορισμός των διπλωματών και των προσώπων της ομοσπονδιακής κυβέρνησης που επανδρώνουν τις θέσεις εξωτερικής πολιτικής.
- γ) Η άσκηση του ρόλου από τον Πρόεδρο του αρχηγού των ενόπλων δυνάμεων.⁹⁷

Η «Αυτοκρατορική Προεδρία» όπως ονομάστηκε, δέχθηκε ένα ισχυρό πλήγμα στη διάρκεια της αποκορύφωσης της, κατά τον παρατεταμένο πόλεμο στο Βιετνάμ. Ένα ψήφισμα που πέρασε το Κογκρέσο το 1964, το ψήφισμα του «Κόλπου του Τόνκιν» για ένα κατασκευασμένο περιστατικό όπως αποδείχθηκε μετέπειτα και αφορούσε σε επίθεση που δέχθηκε ένα αμερικανικό πλοίο από τους Βιετναμέζους. Ο πρόεδρος Johnson έπεισε το Κογκρέσο να εγκρίνει την επ'άοριστον κλιμάκωση των πολεμικών δραστηριοτήτων. Το ίδιο ψήφισμα

⁹⁷ Παναγιώτης Θεοδωρακόπουλος, Το κογκρέσο στη διαμόρφωση της αμερικανικής εξωτερικής πολιτικής, Αθήνα, Εκδόσεις Σιδέρης, 23.

χρησιμοποίησε και ο πρόεδρος Nixon(1969-1974) για την επέκταση των εχθροπραξιών στην Καμπότζη.

Το ψήφισμα αυτό ανακλήθηκε με άλλο το 1970, ενώ το 1973 το Κογκρέσο προχώρησε στην υπερψήφιση του νόμου «περί των εξουσιών του πολέμου»(War Power Acts). Ο πρόεδρος υποχρεώνεται τώρα και έχει έγκριση για 60 ημέρες εχθροπραξιών, διαφορετικά για την συνέχιση τους θα πρέπει να αποσπάσει την συγκατάθεση της Γερουσίας. Σε αυτόν τον περιορισμό στις εξουσίες του προέδρου, σημαντικό ρόλο στην εφαρμογή του έπαιξαν και οι αδύναμες προσωπικότητες των μετέπειτα προέδρων Ford(1974-1977) και Carter(1977-1981).

Η άνοδος του Reagan(1981-1989) στην εξουσία, σηματοδότησε την επικράτηση του κοινωνικού ρεύματος της νέας δεξιάς. Αυτήν αναπτύχτηκε ουσιαστικά με ρεβανσιστικές τάσεις στην εξωτερική πολιτική μετά τον πόλεμο στο Βιετνάμ. Στην προεδρία του ισχυροποιήθηκαν οι αρμοδιότητες της εκτελεστικής εξουσίας μέσω της εφαρμογής της εξωτερικής πολιτικής. Στην θητεία των επόμενων δυο προέδρων, του Bush του πρεσβύτερου και του Clinton, οι σχέσεις μεταξύ προεδρίας και κογκρέσου υπήρξαν τεταμένες. Στην πρώτη θητεία του Clinton, η εξωτερική πολιτική παρέμενε χαμηλά στις προτεραιότητες του, σε αντίθεση με τη δεύτερη θητεία του, στην οποία δόθηκε έμφαση, προκειμένου να διασφαλιστεί η υστεροφημία του. Επίσης ρόλο στην διαμόρφωση της εξωτερικής πολιτικής από την προεδρία, συνεισφέρει και ο θεσμός του Αντιπροέδρου.⁹⁸

Συμπερασματικά, ο ρόλος της προεδρίας στην εξωτερική πολιτική είναι καθαρά ένας αμερικανικός θεσμός. Η αποτελεσματικότητα του ρόλου αναδεικνύεται σε περιόδους κρίσεων και πολέμων. Σε αυτές τις περιπτώσεις η κοινή γνώμη αναζητά την ύπαρξη και δράση ηγετών Προέδρων. Μερικά παραδείγματα είναι η κρίση στον κόλπο των χοίρων στην Κούβα το 1963 αλλά και η συμμαχία εναντίων του Ιράκ στις εχθροπραξίες το 1991 στον πόλεμο του κόλπου. Μπορεί άραγε ο πρόεδρος από μόνος του να κατέχει τόση εξειδικευμένη γνώση όσον αφορά στην εξωτερική πολιτική;

⁹⁸ Ibid,24

2.5 Προεδρικό εκτελεστικό γραφείο

Για την αντιμετώπιση αυτού του ζητήματος οι πρώτοι μεταπολεμικοί πρόεδροι, εγκατέστησαν εγγύτερα σε αυτούς μόνιμα συμβουλευτικά και εκτελεστικά σώματα. Με πρωτοβουλία του Truman, θεσμοθετήθηκε το Προεδρικό εκτελεστικό γραφείο. Αυτό περιλαμβάνει έναν αριθμό υπηρεσιών που στελεχώνεται κάθε φορά από τον Πρόεδρο. Κυριότερο αντικείμενο ενασχόλησης του γραφείου είναι η εξωτερική πολιτική. Αρχικά τα σώματα από τα οποία απαρτιζόνταν το εκτελεστικό γραφείο ήταν το γραφείο του Λευκού Οίκου και το γραφείο του προϋπολογισμού. Επί προεδρίας Truman προστέθηκε το Εθνικό Συμβούλιο Ασφαλείας(National Security Council), το οποίο συστάθηκε ως το κατεξοχήν αρμόδιο για θέματα εξωτερικής πολιτικής. Στα τμήματα αυτά κατά καιρούς έχουν προστεθεί διάφορα τμήματα. Ως αποτέλεσμα αυξήθηκε η πολυπλοκότητα του εκτελεστικού γραφείου και μειώθηκε η ευελιξία του.⁹⁹

Το Εθνικό Συμβούλιο Ασφαλείας(ΕΣΑ) αποτελείται από μόνιμα μέλη τον Πρόεδρο, τον Αντιπρόεδρο, τον Υπουργό Εξωτερικών και τον Υπουργό Άμυνας, ενώ μόνιμη θέση παρατηρητή έχουν ο γενικός διευθυντής πληροφοριών και ο Αρχηγός του Γενικού επιτελείου. Ανάλογα με το αντικείμενο συνεδρίασης στο συμβούλιο μπορεί να μετέχουν και άλλοι υπουργοί ή ειδικοί άλλων υπηρεσιών. Έτσι μπορεί να φτάσει και τα πενήντα μέλη. Επί προεδρίας Truman το Συμβούλιο εξελίχτηκε σε διευθυντήριο εξωτερικής πολιτικής, μιας και ο ίδιος θεωρούσε ότι η εξωτερική πολιτική αποτελεί αποκλειστικά προνόμιο του Προέδρου.

Ο Eisenhower σε αντίθεση με τον Truman, θεσμοθέτησε όλες τις βασικές υπηρεσίες της εξωτερικής πολιτικής. Δημιούργησε το συμβούλιο σχεδιασμού και το συμβούλιο επιχειρήσεων, ενώ ταυτόχρονα θέσπισε τη θέση του Ειδικού συμβούλου. Στη συνέχεια κάθε πρόεδρος χρησιμοποίησε το ΕΣΑ με τον δικό του μοναδικό τρόπο. Ο Kennedy υπέταξε πλήρως το ΕΣΑ στις δικές του επιθυμίες και το συγκεντρωτικό έλεγχο. Ο Nixon στη συνέχεια με την υπόσχεση να δώσει ξανά στο ΕΣΑ τις επίσημες δομές του, έθεσε υπό τον έμπιστο του Henry Kissinger, ως ειδικό σύμβουλο, όλο το σώμα του ΕΣΑ. Και οι δύο απεχθάνονταν τον ομοσπονδιακό μηχανισμό. Η απόλυτη εμπιστοσύνη του Nixon στο πρόσωπο του Henry Kissinger, παραγκώνισε ολοκληρωτικά τον ομοσπονδιακό

⁹⁹ Κωνσταντίνος Αρβανιτόπουλος, *Το θεσμικό πλαίσιο διαμόρφωσης της εξωτερικής πολιτικής των Η.Π.Α.*, (Αθήνα: Ποιότητα, 2009), 61

μηχανισμό(Υπουργείο εξωτερικών) για την δημιουργία της εξωτερικής πολιτικής. Επιπλέον οι δύο άντρες, Nixon και Kissinger υποβάθμισαν με την στάση τους ακόμη και την λειτουργία του ΕΣΑ. Οι αποφάσεις στην εξωτερική πολιτική λαμβάνονταν γρήγορα από τη συνεργασία των δύο αντρών. Έτσι οι ψυχροπολεμικές σχέσεις με την Ε.Σ.Σ.Δ , η εισβολή των αμερικανικών δυνάμεων στην Καμπότζη και η στάση των ΗΠΑ στον Αραβοϊσραηλινό πόλεμο του Γιόμ Κιπούρ¹⁰⁰, καθώς και η προσέγγιση με την Κίνα, αποτελούν αποφάσεις που λήφθηκαν από τους δύο άντρες και τους συνεργάτες τους. Στα δύο επόμενα χρόνια επί προεδρίας Ford, μετά την αντικατάσταση του Nixon λόγω του σκανδάλου Watergate, μολονότι ο Kissinger παρέμεινε ειδικός σύμβουλος του προέδρου και ταυτόχρονα έγινε και Υπουργός εξωτερικών, η παντοδυναμία του Kissinger περιορίστηκε. Τελικά όμως η θέση του ειδικού συμβούλου του Προέδρου και το ΕΣΑ, ισχυροποιήθηκαν και είχαν τον πρώτο ρόλο στη διαμόρφωση της εξωτερικής πολιτικής.¹⁰¹

Επί προεδρίας Carter, αν και υπήρχε η υπόσχεση για τον μετριασμό των εξουσιών του ΕΣΑ και του ειδικού συμβούλου, αποδείχθηκε στην πράξη ότι η χάραξη της εξωτερικής πολιτικής περνούσε από τον ειδικό σύμβουλο και το ΕΣΑ Η επιβεβαίωση ήρθε με την παραίτηση του Υπουργού εξωτερικών Cynes Vanne ως ένδειξη διαμαρτυρίας για τις αποφάσεις που λαμβάνονταν όσο αφορά στην κρίση με τους ομήρους στο Ιράν. Στη συνέχεια ο Πρόεδρος Reagan έδωσε την εντύπωση ότι θα αποκέντρωνε το σύστημα λήψης αποφάσεων από το Λευκό Οίκο, με την αποδοχή ενός αφαιρετικού μοντέλου. Ωστόσο συμβιβάστηκε με το διευρυμένο πλαίσιο εξουσιών που είχε αποκτήσει το ΕΣΑ. Αυτό το πλαίσιο αποδυναμώθηκε με το σκάνδαλο Iran-Contra που ξέσπασε στη δεύτερη θητεία του, στο οποίο υψηλόβαθμα στελέχη του ΕΣΑ έπαιρναν αποφάσεις για την εξωτερική πολιτική χωρίς να είναι ενημερωμένα τα μέλη του συμβουλίου. Στη συνέχεια η υπερβολική αυτοπεποίθηση του Bush του πρεσβύτερου, για το χειρισμό θεμάτων εξωτερικής πολιτικής και την λήψη αποφάσεων σε συνεργασία μόνο με τους συμβούλους του, υποβιβάστηκε η αξία του ΕΣΑ.¹⁰²

¹⁰⁰ Γιορτή των Εβραίων(Μεγάλη νηστεία)

¹⁰¹ Κωνσταντίνος Αρβανιτόπουλος, *Το θεσμικό πλαίσιο διαμόρφωσης της εξωτερικής πολιτικής των Η.Π.Α*, Αθήνα, Εκδόσεις Ποιότητα, 2009),67-68.

¹⁰² Ibid,69-70

Ο Clinton από την άλλη προσπάθησε να δώσει νέα ώθηση στο ΕΣΑ, χαράζοντας σαφή όρια με το Υπουργείο εξωτερικών(ΥΠΕΞ). Το ΕΣΑ σχεδίαζε την πολιτική και το ΥΠΕΞ την εφάρμοζε ως καθημερινή άσκηση πολιτικής. Μια καινοτομία στην πολιτική Clinton ήταν η προτεραιότητα που δόθηκε στην οικονομική εξωτερική πολιτική. Η εφαρμογή της ήπιας ισχύος όπως την αναδεικνύει ο Joseph Nye(Υφυπουργός Άμυνας). Η συμμετοχή του Υπουργού οικονομικών στο ΕΣΑ κρίνεται απαραίτητη για την εφαρμογή αυτής της πολιτικής. Επιπλέον θεσμοθετήθηκε και ο ειδικός σύμβουλος ασφαλείας του Αντιπροέδρου, με θέση στο ΕΣΑ. Συνολικά επί προεδρίας Clinton, υπήρξε αναντιστοιχία δεσμεύσεων και πραγματικής πολιτικής. Ο ρόλος του θεσμοθετημένου ΕΣΑ υποβαθμίστηκε περισσότερο με την εκτέλεση συνεδριάσεων για θέματα εξωτερικής πολιτικής. Το ίδιο συνεχίστηκε και με την προεδρία του Bush του νεότερου.¹⁰³

Η συγκεντρωτική επιρροή του ΕΣΑ στη διαμόρφωση της εξωτερικής πολιτικής των Η.Π.Α, αποδεικνύεται από δύο παράγοντες: το βαθμό εμπιστοσύνης του προέδρου στον ειδικό σύμβουλο ασφάλειας και του τρόπου οργάνωσης και λειτουργίας του εκτελεστικού γραφείου του προέδρου, στο οποίο αφήνει το αποτύπωμα του ο εκάστοτε πρόεδρος. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα την μη σταθερή επιρροή του ΕΣΑ στη διαμόρφωση της εξωτερικής πολιτικής. Το προσωπικό στυλ του προέδρου και η φιλοσοφία του για την αντίληψη των διεθνών σχέσεων είναι οι παράγοντες που διαμορφώνουν την εξωτερική πολιτική.

2.6 Γραφείο Διοίκησης και Προϋπολογισμού

Μέχρι τώρα αναλύθηκε ο βασικός μηχανισμός του εκτελεστικού γραφείου για την άσκηση της εξωτερικής πολιτικής. Υπάρχει όμως και μια υπηρεσία που βρίσκεται σε κομβική θέση και διαχειρίζεται τη σχέση εκτελεστικής και νομοθετικής εξουσίας με απευθείας επιρροή στα θέματα εξωτερικής πολιτικής. Αυτό είναι το γραφείο διοίκησης και προϋπολογισμού (Office of Management and Budget-OMB). Αντικειμενικός σκοπός του γραφείου διοίκησης και προϋπολογισμού είναι μετά από επεξεργασίες και διαβουλεύσεις, το σχέδιο κατάρτισης του προϋπολογισμού το οποίο κατατίθεται κάθε χρόνο στο νομοθετικό σώμα. Η λειτουργία του γραφείου που αποτελεί μοναδικότητα ως προς το ρόλο του προσδίδει στο προεδρικό

¹⁰³ Ibid,71-72

εκτελεστικό γραφείο πλεονεκτήματα στην εκτελεστική εξουσία του πολιτικού συστήματος. Άλλωστε δεν θα πρέπει να ξεχνάμε ότι η διαχείριση χρημάτων πραγματώνει εξουσία πρόσθετη από τη θεσμοθετημένη. Και επειδή οι δαπάνες για την άμυνα και την εξωτερική πολιτική περνούν από το γραφείο αυτό, πολλές φορές στο παρελθόν κατηγορήθηκε για επίδειξη εύνοιας στο υπουργείο άμυνας και την CIA.¹⁰⁴

2.7 Γραφείο εμπορικού αντιπροσώπου των Η.Π.Α

Η οικονομική πολιτική του εκτελεστικού γραφείου του προέδρου εκφράζεται στις διεθνείς εμπορικές συναλλαγές με το βασικό του τμήμα, το γραφείο εμπορικού αντιπροσώπου. Ο σκοπός δημιουργίας του το 1970, ήταν η άσκηση ελέγχου του προέδρου στο διεθνές εμπόριο. Σε σχέση με τις διεθνείς σχέσεις των ΗΠΑ το γραφείο αυτό, αφενός εξυπηρετεί την ελεύθερη εμπορική δραστηριότητα των αμερικανικών οικονομικών συμφερόντων και κατά συνέπεια και την διεθνή ειρήνη και ευημερία, και αφετέρου τα οφέλη των εμπορικών συναλλαγών χρησιμοποιούνται ως εργαλείο της εξωτερικής πολιτικής στην αλληλεπίδραση με τους άλλους δρώντες του συστήματος. Στην ηγεσία του γραφείου υπάρχει ο εμπορικός αντιπρόσωπος μαζί με άλλους τρεις αναπληρωτές. Ο ένας από τους αναπληρωτές εδρεύει στη Γενεύη έδρα του παγκόσμιου οργανισμού εμπορίου(WTO). Επί προεδρίας Reagan υπήρξε με πρωτοβουλία του νομοθετικού σώματος ενίσχυση της εξουσίας του εμπορικού εκπροσώπου. Εν τέλει ο πρόεδρος Clinton δημιούργησε άλλο σώμα στο προεδρικό εκτελεστικό γραφείο, αρμόδιο για θέματα διεθνούς οικονομικής πολιτικής, του εθνικού οικονομικού συμβουλίου(National Economic Council-NEC). Σε αυτό συμμετέχει ο προεδρικός εμπορικός αντιπρόσωπος. Με αυτή τη θεσμοθέτηση, υλοποιήθηκε η φιλοσοφία της ηγεσίας ότι η οικονομική εξωτερική πολιτική και η διεθνής εμπορική πολιτική, δεν αποτελούν παράγωγα της εξωτερικής πολιτικής αλλά είναι χώροι ισότιμοι. Η έμφαση που δόθηκε στην οικονομική πολιτική ως πυλώνας της εξωτερικής πολιτικής επαναφέρει την χαμιλτονική θεώρηση στο προσκήνιο και την αναβαθμίζει ως φιλοσοφία επικράτησης. Το ίδιο πιστεύει και στη συνέχεια η προεδρία του Bush του νεότερου, ο οποίος ακολουθεί τις ίδιες προτεραιότητες. Σε αυτά τα σώματα θα πρέπει να προσθέσουμε και το ιδιαίτερο γραφείο του προέδρου(White House Offive-WHO), του οποίου ο επικεφαλής συμβάλλει

¹⁰⁴ Ibid,74-75

αποφασιστικά στην προσβασιμότητα του προέδρου στο περιβάλλον εκτός του λευκού οίκου.¹⁰⁵

2.8 Ομοσπονδιακή εκτελεστική εξουσία και εξωτερική πολιτική

Το αμερικανικό σύστημα διακυβέρνησης χαρακτηρίζεται από πολυπλοκότητα, η οποία προκύπτει από την διασπορά της εξουσίας και από την έλλειψη συντονισμού μεταξύ της εκτελεστικής και νομοθετικής εξουσίας. Η δαιδαλώδης διασπορά των αρμοδιοτήτων και των δυνατοτήτων των ομοσπονδιακών μηχανισμών παραγωγής τόσο εσωτερικής όσο και εξωτερικής πολιτικής, προκαλεί δυσκολία στη διαδικασία λήψης αποφάσεων για την εφαρμογή της πολιτικής. Άλλωστε για τον λόγο αυτό μετά τον Β' παγκόσμιο πόλεμο αναδιαμορφώθηκε η εκτελεστική εξουσία με αποτέλεσμα να διαχωριστεί η ηγεσία από το πολύπλοκο γραφειοκρατικό σύστημα. Η εκτελεστική εξουσία ανέλαβε την πρωτοβουλία για την χάραξη ειδικά της εξωτερικής πολιτικής, με την νομοθετική να περιορίζεται σε σύστημα ελέγχου των αποφάσεων του προέδρου και των συμβούλων του. Όμως και ο ομοσπονδιακός μηχανισμός αποτελεί ένα παράγοντα διαμόρφωσης εξωτερικής πολιτικής. Στη συνέχεια θα αναφερθούν τα υπουργεία της ομοσπονδιακής κυβέρνησης, που συμβάλλουν άλλο λιγότερο και άλλο περισσότερο στην διαμόρφωση της εξωτερικής πολιτικής.¹⁰⁶

Το υπουργείο εξωτερικών(State Department) ή ΥΠΕΞ των ΗΠΑ, είναι από τα αρχαιότερα υπουργεία του αμερικανικού κράτους. Ιδρύθηκε το 1789 με επικεφαλής τον Thomas Jefferson. Μέχρι και τον Β' παγκόσμιο πόλεμο δεν είχε διαδραματίσει σημαντικό ρόλο για τα εξωτερικά ζητήματα λόγω του απομονωτισμού στον οποίο περιήλθε το αμερικανικό κράτος. Η αποστροφή αυτή των ΗΠΑ για τα διεθνή ζητήματα έλαβε τέλος με την λήξη του πολέμου. Η ανάδειξη ως υπερδύναμης και νικήτριας του πολέμου, έδωσε ώθηση στην ανάπτυξη του υπουργείου εξωτερικών με γοργούς ρυθμούς. Οργανώθηκαν τόσο το διπλωματικό σώμα όσο και το διοικητικό προσωπικό του υπουργείου που ήταν απαραίτητο για την διευθέτηση των υποθέσεων. Παρατηρήθηκαν δυο τάσεις στους εκάστοτε υπουργούς εξωτερικών. Όσοι υπουργοί ήταν κοντά στον πρόεδρο είχαν και πρωταγωνιστικό ρόλο στην χάραξη της εξωτερικής πολιτικής, ενώ όσοι

¹⁰⁵Ibid,78-79.

¹⁰⁶ Ibid,83-84.

αρκούνταν στην γραφειοκρατική υποστήριξη της πολιτικής του προέδρου, εκλαμβάνονταν ως διοικητικοί υπάλληλοι. Η προσωπικότητα του κάθε υπουργού διαδραμάτιζε αντίστοιχα έναν από τους δύο ρόλους. Επίσης το διπλωματικό σώμα του υπουργείου διαθέτει χαρακτηριστικά και νοοτροπία για χάραξη πολιτικής και όχι εφαρμογής της με την έγκυρη και αναλυτική πληροφόρηση για τα εξωτερικά θέματα. Συνολικά μπορούμε να πούμε ότι το ΥΠΕΞ σε έναν πολύπλοκο και πολυεπίπεδο κόσμο, με τις ΗΠΑ να παίζουν σημαντικό ρόλο στο διεθνές σύστημα σε όλους τους τομείς της ανθρώπινης δραστηριότητας, αποτελεί μια σημαντική πηγή συλλογής και επεξεργασίας πληροφοριών για τις διάφορες κοινωνίες παγκοσμίως. Άλλωστε το διπλωματικό σώμα του υπουργείου αποτελεί την μεγαλύτερη αποστολή στη διπλωματία παγκοσμίως. Ο ΥΠΕΞ εφαρμόζει πολιτική περισσότερο παρά χαράσσει. Ο πρόεδρος έχει την πρωτοκαθεδρία στην χάραξη των βασικών ιδεολογικών και πολιτικών επιλογών. Ο ΥΠΕΞ αποτελεί ενίοτε μέρος του προεδρικού κύκλου που λαμβάνει τις αποφάσεις, χωρίς να επηρεάζεται ο μηχανισμός της γραφειοκρατίας του υπουργείου. Αυτή η διαμάχη μεταξύ του προέδρου και του υπουργείου εξωτερικών είναι πια μόνιμη, με σκοπό την διαμόρφωση της αμερικανικής εξωτερικής πολιτικής.¹⁰⁷

Ο τρίτος κύριος θεσμικός πυλώνας στη διαμόρφωση της εξωτερικής πολιτικής των ΗΠΑ, μαζί με το προεδρικό εκτελεστικό γραφείο και το ΥΠΕΞ, είναι το υπουργείο άμυνας(ΥΠΑΜ). Το ΥΠΑΜ ιδρύθηκε το 1949 μετά τη συγχώνευση των τριών σωμάτων των ενόπλων δυνάμεων. Το πεντάγωνο όπως είναι γνωστό, αποτελείται από ένα σύμπλεγμα υπηρεσιών, υπαλλήλων και στρατιωτικών. Ένας υπουργός άμυνας που διορίζεται από τον πρόεδρο και πολλοί υφυπουργοί συνθέτουν την εικόνα του πενταγώνου ως το κρισιμότερο υπουργείο για τους αμερικανούς και την εφαρμογή της εξωτερικής πολιτικής. Ο ΥΠΑΜ, συνήθως αφήνει την διοίκηση και πρωτοβουλία στους αρχηγούς των τεσσάρων σωμάτων οι οποίοι συντονίζονται με έναν πρόεδρο(JCS-Joint Chiefs of Staff) που διορίζεται από τον πρόεδρο. Αυτό του δίνει και την ελευθερία να συνδιαλέγεται με τον πρόεδρο όσο αφορά στην εξωτερική πολιτική. Το ΥΠΑΜ είναι αυτό που κάθε χρόνο λαμβάνει την μερίδα του λέοντος από τον προϋπολογισμό, για τις ανάγκες των ενόπλων δυνάμεων. Μέσα και γύρω από το πεντάγωνο υπάρχουν ισχυρά συμφέροντα του στρατιωτικού-βιομηχανικού συμπλέγματος, το οποίο ενίοτε όπως

¹⁰⁷ Ibid,85-94.

αποδείχθηκε, εμφανίζουν και απαιτήσεις που δεν είναι απαραίτητες, κατασκευάζοντας ακόμη και ψεύτικους εχθρούς(Εξοπλισμοί Ε.Σ.Σ.Δ που δεν υπήρχαν). Στην επιχειρησιακή μορφή την αρχηγία έχει ο πρόεδρος των ΗΠΑ με εννέα επιχειρησιακούς διοικητές. Συνολικά η ανάλυση της δομής του υπουργείου δεν είναι αντικείμενο της παρούσας εργασίας. Όμως η επιρροή που ασκεί στο αμερικανικό πολιτικό σύστημα και η επιθετική στάση που συνήθως αποτυπώνεται στις αποφάσεις του εξυπηρετεί με σαφήνεια και αποφασιστικότητα την εξωτερική πολιτική της Αμερικής. Ο ανταγωνισμός των πολιτικών και των στρατιωτικών υπάρχει από τότε που ιδρύθηκε το 1949. Ενίοτε υπερισχύει η πολιτική φωνή που επιβεβαιώνει την πλήρη υποταγή των ενόπλων δυνάμεων στην πολιτική εξουσία(Kennedy) με την εξάντληση των διαπραγματεύσεων από το διπλωματικό σώμα. Σε κάθε περίπτωση δεν υπάρχει διαφωνία μεταξύ πολιτικών και στρατιωτικών για το αν θα εφαρμοστεί στρατιωτική ισχύς αλλά για το πότε και σε ποιο βαθμό αυτή θα χρησιμοποιηθεί. Συνολικά, η επιρροή του στρατιωτικού κατεστημένου στην εξωτερική πολιτική, είναι πολύ περιορισμένη και αν αυτή υπάρχει προκύπτει από την τάση της πολιτικής ηγεσίας να επιδιώκει στρατιωτικές λύσεις για πολιτικά προβλήματα.¹⁰⁸

Στον ομοσπονδιακό μηχανισμό ανήκει και το υπουργείο δημόσιας ασφάλειας, το οποίο δημιουργήθηκε επί προεδρίας Bush του νεότερου, μετά το τρομοκρατικό χτύπημα της 11^{ης} Σεπτεμβρίου. Δεν έχει καμία επιρροή στην εξωτερική πολιτική, παρά μόνο αποτελεί μια υπηρεσία που διαχειρίζεται πληροφορίες εισόδου και εξόδου από την χώρα. Ήταν καθαρά μια σημειολογική θεσμοθέτηση ως απάντηση στην τρομοκρατία αλλά και ενδυνάμωση του αισθήματος ασφάλειας των αμερικανών. Στην μεταπολεμική περίοδο το δολάριο, το αμερικανικό νόμισμα αποτελούσε την αιχμή του δόρατος της οικονομικής ανάπτυξης των ΗΠΑ αλλά και της διεξόδου τους στις οικονομίες του υπόλοιπου κόσμου. Οι Η.Π.Α ήταν ο ηγεμόνας του διεθνούς οικονομικού συστήματος μέχρι και την κατάρρευση του συστήματος Bretton-Woods στη δεκαετία του 1970. Στη συνέχεια το υπουργείο οικονομικών ανέλαβε το ρόλο του εξισορροπιτή στο διεθνές οικονομικό τοπίο. Ειδικά στη σημερινή εποχή της ανάδυσης πολλών πόλων ισχύος και δει οικονομικών, ο ρόλος του υπουργείου αποτελεί κλειδί για την χάραξη της εξωτερικής πολιτικής. Μαζί με τα ΥΠΕΞ, ΥΠΑΜ έχουν μια μόνιμη θέση στο

¹⁰⁸ Ibid,95-105.

προεδρικό εκτελεστικό σώμα, το οποίο και έχει τον πρώτο λόγο για την εξωτερική πολιτική.¹⁰⁹ Η χάραξη της εξωτερικής πολιτικής περνά μέσα από το προεδρικό γραφείο και το κύρος των υπουργών διασώζεται ανάλογα με τη σχέση που έχουν με τον πρόεδρο. Όπως παρατηρεί και ο Kissinger «ο σκοπός της γραφειοκρατίας είναι η δημιουργία ενός σταθερού λειτουργικού πλαισίου που να δύναται να αντιμετωπίζει ικανοποιητικά τα περισσότερα προβλήματα».

2.9 Κοινότητα πληροφοριών και Ανώτατο Ομοσπονδιακό Δικαστήριο

Οι αποφάσεις σε όλο το φάσμα των δραστηριοτήτων της εξωτερικής πολιτικής απαιτούν έγκυρη και έγκαιρη πληροφόρηση, για τις επιθυμίες και τις απόψεις των υπόλοιπων δρώντων στη διεθνή πολιτική σκηνή. Το δύσκολο και πολυεπίπεδο σύστημα συλλογής πληροφοριών, ανάλυσης και ερμηνείας αυτών επιτελείται από τις υπηρεσίες πληροφοριών των υπουργείων. Η πιο γνωστή και σημαντική υπηρεσία συλλογής και επεξεργασίας πληροφοριών, που αφορά στην χάραξη και υποστήριξη της εξωτερικής πολιτικής των ΗΠΑ, είναι η CIA (Central Intelligence Agency). Απαρτίζεται από ένα μηχανισμό γραφειοκρατικό που συνδράμει στην υποστήριξη της πολιτικής στο διεθνές σύστημα. Η σημερινή δομή της και οργάνωση πέρασε μέσα από διαδικασίες, οι οποίες ενίοτε εξυπηρετούσαν τα συμφέροντα άλλων ισχυρών παραγόντων στην αμερικανική κοινωνία. Ο αρχηγός της CIA ο οποίος διορίζεται από τον πρόεδρο, πολλές φορές στο παρελθόν με τις αποφάσεις του και τις ενέργειες του σε παρασκηνιακό μοτίβο, εκτέλεσε σχέδια τα οποία είχαν εγκριθεί από τον πρόεδρο και αφορούσαν, ξένες κυβερνήσεις, ανάμιξη στα εσωτερικά άλλων κρατών ή ακόμη και πολεμικές επιχειρήσεις, με σκοπό την προώθηση των αμερικανικών συμφερόντων και της εξωτερικής πολιτικής. Το τέλος του ψυχρού πολέμου προσωρινά αμφισβήτησε την ύπαρξη της. Επίσης η θεσμοθέτηση του τρόπου ελέγχου των ενεργειών της από την εκτελεστική και την νομοθετική εξουσία μέσω επιτροπών, ενισχύει τη δημοκρατική λειτουργία της. Η σχέση του αρχηγού της υπηρεσίας με την εκτελεστική πολιτική εξουσία είναι ο βασικότερος παράγων για την επιτυχή λειτουργία της και για τον καθορισμό της επιρροής αυτής στη διαμόρφωση της εξωτερικής πολιτικής των ΗΠΑ.¹¹⁰

¹⁰⁹ Ibid, 106-108.

¹¹⁰ Ibid, 127-146.

Σε ένα κράτος, σημαντικό ρόλο στην άρτια οργάνωση και λειτουργία του, διαδραματίζει η δικαστική εξουσία. Αυτήν δρα ως ανεξάρτητη σε μια δημοκρατία, γεφυρώνοντας την θεωρία με την πράξη, με σκοπό την εξέλιξη της κοινωνίας και την εξισορρόπηση της δύναμης των εξουσιών μεταξύ τους. Ο ρόλος αυτός στις ΗΠΑ λαμβάνει και μια άλλη διάσταση, την επίλυση των διαφορών μεταξύ της εκτελεστικής και νομοθετικής εξουσίας. Αυτό συμβαίνει διότι υπάρχει επικάλυψη αρμοδιοτήτων μεταξύ τους, με αποτέλεσμα να παράγονται ετυμηγορίες σε τρέχοντα θέματα. Αρχικά στα πρώτα 150 χρόνια της αμερικανικής δημοκρατίας, το ανώτατο ομοσπονδιακό δικαστήριο δεν εμπλέκονταν σε θέματα εξωτερικής πολιτικής διαμάχης μεταξύ των δυο εξουσιών. Ο απομονωτισμός των ΗΠΑ βοήθουσε στην στάση αυτή. Μετά το Β' ΠΠ όταν άρχισαν και οι προστριβές των δύο εξουσιών για θέματα εξωτερικής πολιτικής, το δικαστήριο καλούνταν να πάρει αποφάσεις. Όμως το δικαστήριο επέλεγε να μην παίρνει θέση στη διαμάχη, με αποτέλεσμα να συντηρεί την κατάσταση στην οποία η εκτελεστική εξουσία είχε την πρωτοκαθεδρία για την χάραξη και εκτέλεση της εξωτερικής πολιτικής.¹¹¹

2.10 Το Κογκρέσο των Η.Π.Α

Οι πατέρες του αμερικανικού συντάγματος είχαν μεγάλη πικρία από την Βρετανική άσκηση εξουσίας στις αποικίες. Διακατέχονταν από μεγάλη δυσπιστία προς την υπέρμετρη συγκέντρωση ισχύος τόσο από το νομοθετικό όσο και από το εκτελεστικό φορέα στο κράτος. Οι συντάκτες του συντάγματος δημιούργησαν με πρόνοια τις τρεις διαφορετικές μορφές εξουσίας του νεοϊδρυθέντος ομοσπονδιακού κράτους τους. Οι εξουσίες αυτές είναι η εκτελεστική(πρόεδρος), η νομοθετική και η δικαστική. Η νομοθετική εξουσία συγκροτείται από το Κογκρέσο το οποίο απαρτίζεται από τη γερουσία και την βουλή των αντιπροσώπων. Κάθε πολιτεία των ΗΠΑ έχει από δύο γερουσιαστές, ανεξάρτητα από τον πληθυσμό της. Η βουλή των αντιπροσώπων αποτελείται από 435 αντιπροσώπους από τις πολιτείες ανάλογα με το πληθυσμό τους. Οι αρχές που πληρώνονται για την λειτουργία της παραγωγής πολιτικής εσωτερικής και εξωτερικής είναι η διάκριση των εξουσιών, η ομοσπονδιακή μορφή του κράτους, η κυβέρνηση διαθέτει περιορισμένη ισχύ και υπάρχει σύστημα ελέγχων και εξισορροπήσεων μεταξύ των τριών εξουσιών. Η σχέση τους βασίζεται στον ανταγωνισμό, την προσαρμογή και τον συμβιβασμό. Έτσι η εξωτερική πολιτική συνδιαμορφώνεται από τον πρόεδρο

¹¹¹ Ibid,147-152.

και το κογκρέσο. Η αλληλενέργεια της εκτελεστικής και της νομοθετικής εξουσίας είναι αυτή που παράγει την εξωτερική πολιτική, μέσω του διαλόγου και της αντιπαράθεσης. Αυτός ο τρόπος διακυβέρνησης είναι τελείως διαφορετικός από αυτόν των δυτικών κοινωνιών, είναι μια κοινοβουλευτική επανάσταση.¹¹²

Το κογκρέσο σύμφωνα με το σύνταγμα είναι υπεύθυνο για την επιβολή και είσπραξη των φόρων με σκοπό την χρηματοδότηση της άμυνας και της γενικότερης ευημερίας, δηλαδή την άσκηση της εξωτερικής πολιτικής. Θα μπορούσαμε να πούμε ότι είναι το «πορτοφόλι» της εξωτερικής πολιτικής και πολλές φορές χρησιμοποιήθηκε κατά τρόπο ιδιαίτερα επώδυνο για τον πρόεδρο. Η χάραξη και η εφαρμογή της εξωτερικής πολιτικής χρειάζεται θεσμούς, ανθρώπους και χρήματα. Τον έλεγχο αυτών των παραμέτρων τον έχει το κογκρέσο. Στο χώρο της εξωτερικής πολιτικής συχνά η διατύπωση του συντάγματος εμφανίζεται διφορούμενη, ασαφής και ατελής. Αυτή όμως η ασάφεια είναι που αναγκάζει το νομοθετικό σώμα και την προεδρική εκτελεστική εξουσία να συνεργάζονται με εποικοδομητικό τρόπο για την επίτευξη διακανονισμού, με απώτερο στόχο την εξάσκηση της εξωτερικής πολιτικής. Αυτή η συνταγματική λειτουργία του κογκρέσου είχε ατονήσει αν όχι απολεσθεί από την επικυριαρχία της προεδρίας από το 1930 μέχρι και τον πόλεμο στο Βιετνάμ το 1973. Σε αυτό το χρονικό διάστημα η συνταγματική υποχρέωση του κογκρέσου για την διαμόρφωση της εξωτερικής πολιτικής είχε παραγκωνιστεί από την προεδρία. Οι ανάγκες της Αμερικής και η ανάδειξη της ως υπερδύναμη βοήθησε προς αυτήν την κατεύθυνση. Η εξωτερική πολιτική μιας υπερδύναμης απαιτούσε γρήγορες αποφάσεις και διαδικασίες για την πρωτοκαθεδρία στο παγκόσμιο σύστημα. Όμως μετά τον αποτυχημένο πόλεμο των Η.Π.Α στο Βιετνάμ, το βομβαρδισμό της Καμπότζης, το σκάνδαλο Watergate, το κογκρέσο οδηγήθηκε στην κοινοβουλευτική επανάσταση της δεκαετίας του 1970 που ανέτρεψε την λεγόμενη «αυτοκρατορική» εξουσία του προέδρου.¹¹³ Επιπρόσθετα η ανάγκη εσωτερικοποίησης της εξωτερικής πολιτικής, ειδικά μετά το φιάσκο του πολέμου στο Βιετνάμ, αναδεικνύει το πλουραλιστικό μοντέλο διακυβέρνησης της Αμερικής. Η κάθετη ιεραρχική διαδικασία αναδεικνύει αυτό το πλουραλιστικό μοντέλο διακυβέρνησης, το οποίο δεν υπάρχει στις άλλες δυτικές κοινωνίες.

¹¹² Παναγιώτης Θεοδωρακόπουλος, Το κογκρέσο στη διαμόρφωση της αμερικανικής εξωτερικής πολιτικής, Αθήνα, Εκδόσεις Σιδέρης, 19-25.

¹¹³ Ibid, 27-35.

Με βάση το σύνταγμα το κογκρέσο έχει την αποκλειστική εξουσία να κηρύσσει πόλεμο και ο πρόεδρος να τον διεξαγάγει. Υπάρχουν όμως περιπτώσεις που ο πρόεδρος ως ανώτατος διοικητής των ενόπλων δυνάμεων, διέταξε τη χρήση στρατιωτικής βίας για την προστασία της ζωής και της περιουσίας των αμερικανών πολιτών, χωρίς την κήρυξη πολέμου από το κογκρέσο. Ο πρόεδρος Truman μετά το Β' παγκόσμιο πόλεμο δέσμευσε στρατεύματα για την απόκρουση της εισβολής στη Νότια Κορέα, με αποκλειστικά δική του πρωτοβουλία για την υποστήριξη της εξωτερικής πολιτικής των Η.Π.Α.. Ο Truman επίσης την ίδια περίοδο αμέσως μετά το πέρας του πολέμου, αποφάσισε την αποστολή επιπλέον στρατευμάτων στην Ευρώπη, με αποτέλεσμα να προκληθεί μια δημόσια συζήτηση, με θέμα την διαμόρφωση της εξωτερικής πολιτικής των Η.Π.Α χωρίς τη συμβουλή του κογκρέσου και του λαού. Η εξουσία του κογκρέσου εκείνη την εποχή είχε ατονήσει με πρωτοβουλίες του προέδρου. Εν τέλει το κογκρέσο μπορεί να εξουσιοδοτεί ή να επιδοκιμάζει τις ενέργειες του προέδρου να στείλει στρατεύματα στο εξωτερικό, με σκοπό την υποστήριξη της εξωτερικής πολιτικής και κατά συνέπεια την εξασφάλιση της εθνικής ασφάλειας των Η.Π.Α.¹¹⁴

Μέχρι και το 1973 η λεγόμενη «αυτοκρατορική» εξουσία του προέδρου να έχει την πρωτοκαθεδρία στην εξωτερική πολιτική και κατά συνέπεια στην κήρυξη ή έναρξη εχθροπραξιών, οφείλονταν και στα γεγονότα της ιστορίας, μέσα από τα οποία αναδείχθηκαν οι Η.Π.Α ως υπερδύναμη, σε σχέση με τον ανταγωνισμό με την Ε.Σ.Σ.Δ. Το 1973 το κογκρέσο μετά από προσπάθειες τελικά πέρασε τροπολογία με νομοθετικά μέτρα για τον περιορισμό των εξουσιών του προέδρου στην κήρυξη του πολέμου. Το κογκρέσο έθεσε σε ισχύ την απόφαση περί πολεμικών εξουσιών¹¹⁵ στις 7 Νοεμβρίου 1973.

Επίσης θεσμοθετήθηκαν και διαδικασίες που εξασφαλίζουν την ενεργή συμμετοχή του κογκρέσου σε τομείς της εξωτερικής πολιτικής όπως τα ανθρώπινα δικαιώματα και οι εξαγωγές όπλων. Το κογκρέσο δεν ενέκρινε την πώληση όπλων σε χώρες που καταπατούσαν τα ανθρώπινα δικαιώματα των πολιτών τους, ή που με βίαιο τρόπο αποκτούσαν την πολιτική εξουσία. Επιπλέον άλλαξε και ο νόμος περί της εξωτερικής βοήθειας προς ένα κράτος, σε σχέση με την παραβίαση των

¹¹⁴ Ibid,41-55.

¹¹⁵ Νόμος 93-148, House Joint Resolution 542.

ανθρώπινων δικαιωμάτων.¹¹⁶ Η εξωτερική βοήθεια της Αμερικής προς άλλα κράτη συμμάχους και μη, αποτελεί έναν ισχυρό βραχίονα άσκησης εξωτερικής πολιτικής και εξυπηρετεί τα πολιτικά, οικονομικά, στρατιωτικά και κοινωνικά συμφέροντα της Αμερικής.

Η ανταγωνιστική σχέση, μεταξύ της εκτελεστικής και της νομοθετικής εξουσία πάνω σε αυτή την διεργασία ανέδειξε και την εποπτεία του κογκρέσου στην χάραξη της πολιτικής από το προεδρείο. Παράδειγμα είναι και η επιβολή εμπάργκου πώλησης αμερικανικών όπλων στην Τουρκία, μετά την εισβολή στην Κύπρο το 1974.

Η συνδιαμόρφωση της εξωτερικής πολιτικής από το κογκρέσο και την προεδρεία, δημιουργεί κατά πολλούς και μια βραδύτητα στη λήψη αποφάσεων στην εξωτερική πολιτική. Θα πρέπει ο πρόεδρος να έχει την πρωτοβουλία για ευελιξία και γρήγορη λήψη αποφάσεων, έτσι ώστε η υπερδύναμη να ανταποκρίνεται στο ρόλο της. Το κογκρέσο έχει αναλάβει το ρόλο του εξισορροπητή και της πραγματοποίησης ελέγχων στο προεδρείο. Η ισορροπία μεταξύ των δύο αυτών εξουσιών, παρόλο που είναι διακριτές, μερικές φορές περιπλέκονται για τον τρόπο εφαρμογής της εξωτερικής πολιτικής. Άλλωστε δεν θα πρέπει να ξεχνάμε ότι οι δημιουργοί τους αυτό ακριβώς είχαν σκεφτεί: τον παραγωγικό διάλογο μέσα από αντιπαραθέσεις και έντονο ανταγωνισμό για την διαμόρφωση της εξωτερικής πολιτικής των Η.Π.Α. Κανένας πρόεδρος σήμερα δεν μπορεί να πάρει αποφάσεις για την εξωτερική πολιτική, χωρίς να έχει εξασφαλίσει τη συγκατάθεση του κογκρέσου. Την ισχύ του κογκρέσου ο πρόεδρος Wilson την περιέγραψε ως εξής: «Δεν υπάρχει καλύτερος τρόπος ορισμού του συστήματος διακυβέρνησης μας με μια φράση από το να την αποκαλέσουμε κυβέρνηση των αρχηγών των μόνιμων επιτροπών του κογκρέσου».¹¹⁷

Εν κατακλείδι μπορούμε να πούμε ότι ο ρόλος του κογκρέσου στην εξωτερική πολιτική των Η.Π.Α, επηρεάζει περισσότερο τη μακροχρόνια πολιτική και τις διαδικασίες εφαρμογής της πολιτικής στο διεθνές σύστημα. Η αντιμετώπιση των άμεσων απειλών καθώς και των κρίσιμων καταστάσεων εναπόκειται στην

¹¹⁶ Παναγιώτης Θεοδωρακόπουλος, Το κογκρέσο στη διαμόρφωση της αμερικανικής εξωτερικής πολιτικής, Αθήνα, Εκδόσεις Σιδέρης, 61-95.

¹¹⁷ Κωνσταντίνος Αρβανιτόπουλος, Το θεσμικό πλαίσιο διαμόρφωσης της εξωτερικής πολιτικής των Η.Π.Α, Αθήνα, Εκδόσεις Ποιότητα, 2009), 153.

προεδρία, που υποστηρίζεται απόν εκτελεστικό μηχανισμό. Η τρομοκρατική επίθεση της 11^{ης} Σεπτεμβρίου του 2001, εξηγεί την ισχυροποίηση της προεδρίας έναντι του κογκρέσου, για την αντιμετώπιση των έκτακτων καταστάσεων. Το περιβάλλον και τα γεγονότα για άλλη μια φορά διαφαίνεται ότι θα καθορίσουν το σημείο ισορροπίας, μεταξύ της προεδρίας και του κογκρέσου, στην διαμόρφωση της εξωτερικής πολιτικής και ασφάλειας, με την πλάστιγγα να κλίνει προς το παρόν στην υπερδύναμη της προεδρίας.

2.11 Κοινή γνώμη και ΜΜΕ

Υπάρχουν παράγοντες που συμμετέχουν με κάποιο τρόπο στη διαμόρφωση της εξωτερικής πολιτικής και εντάσσονται στη δυναμική της κοινωνίας. Ένας από αυτούς τους κοινωνικούς παράγοντες είναι και η κοινή γνώμη. Στις ΗΠΑ στη δεκαετία του 1960, με έρευνα του Gabriel Almond που αφορά στην εξωτερική πολιτική, κατέταξε την αμερικανική κοινή γνώμη σε τρεις κατηγορίες (α) των περισσότερο ειδικών και όσων ασκούν επιρροή, οι οποίοι έχουν άρτια γνώση των θεμάτων και πρόσβαση στα κέντρα εξουσίας και αντιπροσωπεύουν το 2% του πληθυσμού, (β) των παρατηρητών της εξωτερικής πολιτικής, δηλαδή αυτών που παρακολουθούν τα τεκταινόμενα, έχουν ενημέρωση και μπορεί να σχηματίσουν άποψη και να αποτελέσουν ενεργή κοινή γνώμη σε θέματα εξωτερικής πολιτικής και που υπολογίζονται περίπου στο 5-10% και (γ) του υπόλοιπου πληθυσμού, αδαούς και ολιγομαθούς σε σχέση με τα διεθνή δρώμενα και τη θέση της χώρας τους σε αυτά. Σε γενικές γραμμές η κοινή γνώμη είναι συντηρητική, επιρρεπής στο λαϊκισμό και τον εθνικισμό και δεν μπορεί να συγκρίνει τις επιλογές της εξωτερικής πολιτικής. Η συναισθηματική φόρτιση και η πληθωρική άποψη για τα πράγματα, δημιουργεί μια ρευστή διάθεση για τα τεκταινόμενα.¹¹⁸

Πολλές φορές διαπιστώνουμε τα αποτελέσματα των δημοσκοπήσεων της κοινής γνώμης και των σφυγμομετρήσεων για θέματα όπως αποστολή στρατευμάτων στο εξωτερικό ή έναρξη εχθροπραξιών σε διάφορα μέρη του κόσμου. Η στάση αυτή δεν είναι ομοιογενής, αλλά ουσιαστικά θέτει τη μέγιστη οροφή στον πρόεδρο όσον αφορά τις επιλογές του. Όμως αλλοίμονο αν στις αποφάσεις για την πολιτική και δει την εξωτερική ενός κράτους, η κοινή γνώμη

¹¹⁸ Ibid,204-207.

καθοδηγεί τις αποφάσεις της ηγεσίας. Όπως το θέτει και ο Kenneth Waltz, «όταν στην εξωτερική πολιτική οι γνώμες των πολλών υπερβαίνουν τη σοφία των εμπείρων» αυτό αποτελεί εξέλιξη που δεν τη θέλει καμία εξουσία. Η κοινή γνώμη αποτελεί έναν αστάθμητο παράγοντα στη διαμόρφωση της αμερικανικής εξωτερικής πολιτικής. Η φανερή πρόκληση της προεδρίας είναι να εξασφαλίσει τη στήριξη της κοινής γνώμης στις επιλογές της, χωρίς όμως να καθορίζεται από αυτήν.¹¹⁹

Ένα άλλος κοινωνικός δρών που επηρεάζει την κοινή γνώμη ή και μερικές φορές τη διαπλάθει, είναι τα μέσα μαζικής ενημέρωσης (ΜΜΕ). Μερικές φορές αποκτά και συνωμοσιολογικές διαστάσεις και έχει καθοριστική σημασία στο σύστημα πολιτικών ισορροπιών γενικότερα. Δεν θα πρέπει να ξεχνάμε και το σκάνδαλο Watergate επί προεδρίας Νixon, στο οποίο καθοριστικό ρόλο διαδραμάτισαν τα ΜΜΕ, με αποτέλεσμα τον εξαναγκασμό του προέδρου σε παραίτηση από το αξίωμα του. Η δύναμη των ΜΜΕ είναι πρωταρχική, διότι μπορεί να διαμορφώσει την ατζέντα της δημόσιας συζήτησης χωρίς κανένα νομοθετικό περιορισμό. Δεν καθορίζουν το πώς θα πρέπει να σκέφτονται οι άνθρωποι- η κοινή γνώμη- αλλά το τι θα σκέφτονται. Σύμφωνα με αυτήν τη λειτουργία, η εκάστοτε πολιτική εξουσία, τη χρησιμοποιεί για να διαμορφώσει την κοινή γνώμη για τα θέματα εξωτερικής πολιτικής, σύμφωνα με τις επιθυμίες και τις αποφάσεις της. Χαρακτηριστικό παράδειγμα επιβεβαίωσης του συμπλέγματος πολιτικής ηγεσίας και ΜΜΕ, αποτελεί η εμπλοκή στο Βιετνάμ και ο ρόλος των ΜΜΕ στην κάλυψη του πολέμου. Επίσης, ο έλεγχος των ΜΜΕ και της προπαγάνδας κατά τη διάρκεια του πολέμου στον περσικό κόλπο το 1991, με την λεπτομερή σχεδίαση του προέδρου Bush του πρεσβύτερου, αποτελεί το μοντέλο για κάθε επερχόμενη στρατιωτική εμπλοκή των ΗΠΑ. Η προνομαϊκή σχέση των ΜΜΕ με την εξουσία, εντάσσει αυτά στους εξωθεσμικούς διαμορφωτές της εξωτερικής πολιτικής της Αμερικής, χωρίς όμως να καθορίζει αυτήν.¹²⁰

¹¹⁹ Ibid,208.

¹²⁰ Ibid,278-282.

2.12 *Ελίτ και Ομάδες συμφερόντων-Κοινωνικά κινήματα*

Σύμφωνα με τον Παρέτο¹²¹, η ελίτ ορίζεται με βάση τα εξαιρετικά προτερήματα της, τη φυσική και ψυχολογική της ανωτερότητα. Αυτό που τη χαρακτηρίζει είναι ο υψηλός δείκτης των ατομικών ικανοτήτων των μελών της. Η ελίτ αποτελείται από όλους εκείνους, που εκδηλώνουν εξαιρετικές ικανότητες ή που αποδεικνύουν ότι διαθέτουν ανώτερες δεξιότητες στη σφαίρα δράσης τους. Μεταφέροντας την άποψη του Παρέτο στην πολιτική της υπόσταση και με βάση την πλατωνική αρχή πως η σοφή διοίκηση δεν μπορεί να είναι η διακυβέρνηση από τους πολλούς, η διαμόρφωση της εξωτερικής πολιτικής αποτελεί ευθύνη των πολιτικών αρχηγών, των επιστημόνων της χώρας καθώς και των προσώπων των οποίων τα συμφέροντα διακυβεύονται στο πεδίο των διεθνών σχέσεων. Το σύνολο αυτών των προσώπων απαρτίζει την ελίτ της εξωτερικής πολιτικής.¹²²

Στην αμερικανική κοινωνία η ελίτ απαρτίζεται από την επιχειρηματική και την πνευματική κοινότητα καθώς και τα κέντρα παραγωγής γνώσης. Από αυτές αντλείται το έμπυχο υλικό που στελεχώνει τις καίριες θέσεις του κυβερνητικού μηχανισμού, που ευθύνεται για την χάραξη της εξωτερικής πολιτικής. Η ελίτ αυτή δεν είναι αντιπροσωπευτική της σύνθεσης της κοινωνίας, αλλά προέρχεται από την ανώτερη οικονομική τάξη των λευκών αγγλοσαξόνων, προτεσταντών κατά κύριο λόγο στην θρησκευτική τους πεποίθηση. Υπάρχει ένα πλάνο συνδεσιμότητας μεταξύ των μελών της ελίτ, που παρομοιάζεται με ιστό και περιλαμβάνει επίσημους φορείς όπως, το ίδρυμα Brookings, το κέντρο στρατηγικών και διεθνών σπουδών(CSIS), το ίδρυμα Cato, το αμερικανικό ινστιτούτο επιχειρηματικότητας, το ίδρυμα Aspen(ιδιαίτερα ισχυρό επί προεδρίας Clinton, κα. Οι φορείς αυτοί διαθέτουν «στεγανά», δεν έχουν όλοι πρόσβαση σε αυτά και η επιρροή τους στη διαμόρφωση της εξωτερικής πολιτικής είναι αρκετά μεγάλη. Το πιο αντιπροσωπευτικό παράδειγμα της αμερικανικής ελίτ είναι το λεγόμενο στρατιωτικοβιομηχανικό σύμπλεγμα(military-industrial complex). Η ελίτ αυτή αποτελείται ουσιαστικά από πολλές ομάδες οι οποίες καταλαμβάνουν θέσεις κλειδιά στον ομοσπονδιακό μηχανισμό αλλά και στην εκτελεστική και νομοθετική

¹²¹ Ιταλός Οικονομολόγος, κοινωνιολόγος, Γερουσιαστής στην Ιταλία(1848-1923)

¹²²R.G.Schwartzenberg, Πολιτική Κοινωνιολογία, τόμος Ι, Αθήνα, Εκδόσεις παρατηρητής, 1984, 293.

εξουσία, οι οποίοι είναι αρμόδιοι για την χάραξη της εξωτερικής πολιτικής. Η ισχύς του συμπλέγματος καλά κρατεί και μετά το τέλος του ψυχρού πολέμου.¹²³

Εκτός από την ελίτ που αναφέρθηκε, υπάρχουν και οι λεγόμενες εξωθερμικές ελίτ στο σύστημα. Αυτές αποτελούνται από συλλογικά μορφώματα, όπως σωματεία, οργανισμοί, think tanks ή χαλαρές ενώσεις. Η λέσχη Μπίλτεμπεργκ, η τριμελής επιτροπή, το ίδρυμα Aspen, είναι εξωθεσμικοί φορείς που σε καθεστώς αδιαφάνειας επηρεάζουν τη μορφή των διεθνών σχέσεων της Αμερικής. Η διαφορά με τα θεσμικά κέντρα των ελίτ, είναι στο ότι τα τελευταία παρακολουθούν τα διεθνή γεγονότα και την πολιτική των ΗΠΑ, και διατηρούν την επαφή των μελών τους με την θεσμοθετημένη ελίτ της εξωτερικής πολιτικής. Οι τρόποι που οι ελίτ μπορούν να επηρεάσουν την πολιτική στις διεθνείς σχέσεις είναι αρκετοί και διαφορετικοί. Η καταγραφή και ανάλυση των γεγονότων διεθνώς και η προβολή των απόψεων τους μέσω των MME προς την κοινή γνώμη, είναι ένα εργαλείο για την επίτευξη των στόχων τους. Ένας άλλος τρόπος επιρροής είναι η ανάδειξη δικών τους μελών στον κυβερνητικό μηχανισμό και ιδιαίτερα στο κογκρέσο και στην προεδρία. Πολλοί σύμβουλοι προέδρων ήταν καθηγητές πανεπιστημίων με νομικό και πολιτικό υπόβαθρο, με αποτέλεσμα να εφαρμόζουν τις απόψεις τους στον πραγματικό κόσμο.¹²⁴

Στο αμερικανικό σύστημα παρατηρούμε ότι, υπάρχει μια ανθεκτικότητα των ελίτ, ανεξάρτητα από το πολιτικό σύστημα ή κόμμα. Οι ελίτ έχουν όρια επιρροής καθοδήγησης ή χειραγώγησης του συστήματος, που υπαγορεύονται από την κοινή γνώμη και από τους διάφορους φορείς της κοινωνίας. Μετά το τέλος του ψυχρού πολέμου, τόσο οι ελίτ όσο και οι μάζες, απέκτησαν μια πλουραλιστική διάθεση όσον αφορά στην εξωτερική πολιτική. Ειδικά μετά την 11^η Σεπτεμβρίου, επικράτησε η τάση για απόδοση μεγαλύτερων εξουσιών στην εκτελεστική εξουσία για την χάραξη της εξωτερικής πολιτικής. Η παρατεταμένη κρίση στο Ιράκ προκάλεσε την αναστολή της αύξησης των ορίων εξουσίας της εκτελεστικής εξουσίας.¹²⁵

¹²³ Κωνσταντίνος Αρβανιτόπουλος, *Το θεσμικό πλαίσιο διαμόρφωσης της εξωτερικής πολιτικής των Η.Π.Α.*, Αθήνα, Εκδόσεις Ποιότητα, 2009), 209-213.

¹²⁴ Ibid, 214-220.

¹²⁵ Ibid, 220-223.

Στο αμερικανικό πολιτικό σύστημα η κοινωνία έχει μεγάλα περιθώρια για συμμετοχή σε πολιτικές ζυμώσεις και δράσεις. Είναι ένα αποκεντρωμένο σύστημα, τα μέλη του οποίου μπορούν και αναμιγνύονται σε πολιτικές διαδικασίες, με σκοπό να εξυπηρετήσουν τα συμφέροντα τους. Αυτή η διαδικασία έχει ως αποτέλεσμα τη δημιουργία ομάδων συμφερόντων που διαθέτουν οργάνωση, δομή, ιεραρχία και καταμερισμό της εξουσίας. Η δραστηριότητα που επιδεικνύουν αυτές οι ομάδες σε μια προσπάθεια επηρεασμού του πολιτικού συστήματος, με σκοπό την επίτευξη συγκεκριμένων στόχων, αποκαλείται «lobbying». Παραδείγματα τέτοιων ομάδων, τα λεγόμενα λόμπι, είναι το Εβραϊκό, το Ελληνοαμερικανικό, το Ιρλανδικό και το αρμενικό. Χαρακτηριστική περίπτωση το Ελληνοαμερικανικό λόμπι που πέτυχε το 1974 το εμπάργκο όπλων που επέβαλλε η Αμερική στην Τουρκία μετά την εισβολή στην Κύπρο. Τα λόμπι αυτά εξυπηρετούν τα συμφέροντα συγκεκριμένων χωρών, ή προστατεύουν αυτές τις χώρες σε διάφορες περιπτώσεις, στο διεθνές σύστημα.

Υπάρχουν επίσης και άλλες οργανωμένες ομάδες συμφερόντων που συγκροτούνται πάνω σε ιδεολογικό υπόβαθρο, ή οικονομικό. Τα δυο πολιτικά κόμματα στην Αμερική δεν εκφράζουν απόλυτα και με σαφή τρόπο όλες τις ιδεολογίες. Αν αναλογιστούμε ότι η Αμερική διαθέτει ένα μωσαϊκό εθνοτήτων, θρησκείων και πολιτισμών, εύκολα συμπεραίνουμε το βαθμό ετερότητας των απόψεων. Οι μεγάλοι οικονομικοί κολοσσοί πολλές φορές ασκούν επιρροή σε θέματα εξωτερικής πολιτικής, για την εξυπηρέτηση των συμφερόντων τους σε διεθνές επίπεδο. Η οικονομική αλληλεξάρτηση των κρατών αλλά και η οικονομική κατάργηση των συνόρων, αποτελούν ικανά πεδία άσκησης επιρροής προς επίτευξη εθνικών στόχων.

Άλλες ιδεολογικές ομάδες μπορούν να είναι οι οργανώσεις για τα ανθρώπινα δικαιώματα, οι εργατικοί οργανισμοί και οι οικολογικές οργανώσεις. Ο πλουραλισμός της αμερικανικής κοινωνίας σε συνδυασμό με την ύπαρξη δύο μόνο κομμάτων, δημιουργεί τις συνθήκες για την οργάνωση τέτοιων ομάδων. Η αποτελεσματικότητα αυτών, εξαρτάται από πολλούς παράγοντες. Όλες όμως όταν οργανώνονται προς επίτευξη κάποιων στόχων, προσπαθούν πρώτα να επηρεάσουν την κοινή γνώμη για τους στόχους αυτούς. Ο βαθμός οργάνωσης αλλά και στήριξης τέτοιων ομάδων περιπλέκεται στους φορείς της πολιτικής εξουσίας, με αποτέλεσμα να παράγεται ισχυρή πειθώ σε πολλά ζητήματα που

αφορούν στην εξωτερική πολιτική. Πρόσφατα, υπογράφηκε στο Παρίσι η παγκόσμια συμφωνία για την καταπολέμηση της υπερθέρμανσης του πλανήτη και την κλιματική αλλαγή, με ηγετικό ρόλο και συνδρομή των ΗΠΑ. στην επίτευξη της συμφωνίας, όπως δήλωσε ο ίδιος ο πρόεδρος Ομπάμα.¹²⁶ Η συνδρομή των οικολογικών οργανώσεων στην ανάδειξη του προβλήματος με τη συνδρομή ειδικών επιστημόνων, σίγουρα διαδραμάτισε κάποιο ρόλο στην επίτευξη αυτής της συμφωνίας.

Συνοπτικά, οι πιο άρτια οργανωμένες ομάδες πίεσης και οικονομικά ισχυρότερες, έχουν κάποια πιθανότητα επίτευξης των στόχων τους. Οι υπόλοιπες ομάδες έχουν δυναμισμό και κινητικότητα αλλά δεν καταφέρνουν και πολλά. Επιπλέον κάποιες ομάδες έχουν αντιμαχόμενα συμφέροντα, με αποτέλεσμα να υπάρχουν και συγκρουσιακές σχέσεις μεταξύ τους. Συνολικά, οι έχοντες την ευθύνη για την χάραξη της εξωτερικής πολιτικής δεν επηρεάζονται σημαντικά από τις ομάδες αυτές. Η πολυπλοκότητα των διευθυντικών αυτών κατηγοριών των ελίτ, δημιουργεί άλλοτε συνεργασίες και άλλοτε συγκρούσεις, επιβεβαιώνοντας την πολλαπλότητα των πιέσεων των μαζών προς την πολιτική εξουσία.¹²⁷

Στον 21^ο αιώνα, παρατηρείται η ανάπτυξη υπερεθνικών κινήματων που αποσκοπούν στον επηρεασμό της εξωτερικής πολιτικής με στόχο την επίτευξη έργων σε παγκόσμιο επίπεδο. Η τεχνολογική πρόοδος είναι αυτή που επέτρεψε στον κόσμο να μικρύνει, και να έρθει σε πιο άμεση επαφή σε πολύ μικρό χρόνο. Το γεγονός αυτό δημιούργησε τις κατάλληλες συνθήκες έτσι ώστε οι άνθρωποι να αυτοπροσδιορίζονται πιο έντονα, με συνέπεια την χαλάρωση του έθνους-κράτους. Ταυτόχρονα αναπτύχθηκαν κινήματα πολιτών στον απόηχο της απραξίας των κρατών σε κοινωνικά προβλήματα που έχουν σχέση με το διεθνές πολιτικό σύστημα. Τα ανθρώπινα δικαιώματα στην περίπτωση του απαρχαίντ στη Νότια Αφρική, δημιούργησαν ένα υπερεθνικό κίνημα εναντίων του καθεστώτος της χώρας. Επίσης το κίνημα για τον παγκόσμιο πυρηνικό αφοπλισμό στη δεκαετία του 1980, κινητοποίησαν έντονα την αμερικανική κοινή γνώμη με αποτέλεσμα την άσκηση πιέσεων εσωτερικά της χώρας για τον αφοπλισμό. Πρόσφατα το παγκόσμιο οικολογικό κίνημα θα πρέπει να αισθάνεται μια κάποια δικαίωση για την

¹²⁶ In.gr, Ιστορική συμφωνία για το κλίμα βάζει το θερμοστάτη στους 2 βαθμούς, 12 Δεκ 2015, 21:15,(<http://news.in.gr/science-technology/article/?aid=1500045527>)

¹²⁷ G.Schwartzenberg, Πολιτική Κοινωνιολογία, τόμος II, Αθήνα, Εκδόσεις παρατηρητής, 1984, 446.

συμφωνία του περιορισμού των ρύπων, που ολοκληρώθηκε στο Παρίσι το Δεκέμβριο του 2015. Όλα αυτά τα κινήματα αποτελούν εκφάνσεις των πολιτών για την διακυβέρνηση των χωρών. Ο επηρεασμός της εξωτερικής πολιτικής των ΗΠΑ αυτών των οργανώσεων, έχει διαφορετικά αποτελέσματα σε κάθε περίπτωση.¹²⁸

Στην αμερικανική κοινωνία υπάρχουν δύο κόμματα που απορροφούν όλες τις εκφάνσεις των πολιτών της χώρας. Αυτά είναι το Δημοκρατικό και το Ρεπουμπλικανικό. Η εκλογική διαδικασία δεν επηρεάζεται άμεσα από θέματα εξωτερικής πολιτικής, ειδικά μετά τον Β' ΠΠ, που οι ΗΠΑ πρόβαλαν ως υπερδύναμη στο διεθνές σύστημα. Οι εκλογές αποτελούν έναν μηχανισμό επιλογής προσώπων που διαχειρίζονται καταστάσεις, παρά ένα σύστημα που καθορίζει την εξωτερική πολιτική. Οι δρώντες για την παραγωγή της εξωτερικής πολιτικής παραμένουν στο απυρόβλητο της εκλογικής διαδικασίας. Μεγαλύτερη αντιπαλότητα και ανταγωνισμός προκαλείται εντός των δύο κομμάτων, στις εκλογές για το χρίσμα του υποψηφίου προέδρου. Σε αυτές εντός των κομμάτων, υπάρχει ανταγωνισμός και συγκρούσεις που έχουν σχέση με την εξωτερική πολιτική.¹²⁹

2.13 Ιδεολογικά ρεύματα στην αμερικανική εξωτερική πολιτική

Η κατανόηση της αμερικανικής εξωτερικής πολιτικής δεν είναι καθόλου εύκολη υπόθεση. Αυτό συμβαίνει διότι παρά την την επιδίωξη των αμερικανών ηγετών για την εξυπηρέτηση του εθνικού συμφέροντος, όπως εξάλλου πράττουν και οι ηγέτες των άλλων κρατών, τα κίνητρα τους όπως επισημαίνει ο Howard Jones, αποτελούν ένα μίγμα ιδεαλισμού και ρεαλισμού, χωρίς να είναι σίγουρο ποιο στοιχείο θα επικρατήσει.¹³⁰

Ο Kissinger επισημαίνει ότι στη διαμόρφωση της εξωτερικής πολιτικής συνυπάρχουν δύο αντίθετες αντιφατικές σχολές σκέψης: η σχολή του απομονωτισμού, η οποία υποστηρίζει ότι η Αμερική προωθεί κα υπερασπίζεται καλύτερα τις αξίες της μακριά από το διεφθαρμένο διεθνές σύστημα, λειτουργώντας ως φάρος της δημοκρατίας και δεύτερον, η σχολή του

¹²⁸Κωνσταντίνος Αρβανιτόπουλος, *Το θεσμικό πλαίσιο διαμόρφωσης της εξωτερικής πολιτικής των Η.Π.Α.*, Αθήνα, Εκδόσεις Ποιότητα, 2009), 209-213.

¹²⁹ Ibid, 269-275.

¹³⁰ Παναγιώτης Ηφαιστος, *Αμερικανική εξωτερική πολιτική από την ιδεαλιστική αθωότητα στο πετρωμένο του έθνους*, Αθήνα, Εκδόσεις Οδυσσέας, 1995, 102.

παρεμβατισμού που προωθεί τις αμερικανικές αξίες και σταυροφορεί για την διάδοση τους. Και οι δύο σχολές βασίζονται στο ίδιο σύστημα αξιών, δηλαδή στο ότι οι ΗΠΑ διαθέτουν το καλύτερο πολιτικό σύστημα και τα υπόλοιπα κράτη θα πρέπει να υιοθετήσουν τις αμερικανικές αξίες για να έρθει η ειρήνη και η ευημερία. Κοινό χαρακτηριστικό επίσης των δύο σχολών σκέψης είναι η ύπαρξη μιας διεθνούς τάξης που θα βασίζεται στη δημοκρατία, στην οικονομία της αγοράς και στο διεθνές δίκαιο.¹³¹

Ο απομονωτισμός υπήρξε πολλές φορές επιλογή των ΗΠΑ στην μικρή σχετικά σε χρόνο διαδρομή της ιστορίας της, από την διακήρυξη της ανεξαρτησίας της το 1776. Πρώτος ο Ουάσιγκτον διακήρυξε τον απομονωτισμό λέγοντας: «ο καλύτερος κανόνας συμπεριφοράς για μας, σε σχέση με τα ξένα έθνη, είναι να διευρύνουμε τις εμπορικές μας σχέσεις έχοντας όσο το δυνατό λιγότερους πολιτικούς δεσμούς». Δύο λόγοι συνδράμουν στην υποστήριξη αυτής της διακήρυξης. Πρώτον, η γεωγραφική θέση της Αμερικής που της πρόσφερε ασφάλεια από τις εξωτερικές απειλές και δεύτερον η πεποίθηση των αμερικανών για τη μοναδικότητα της Αμερικής, η δημιουργία της οποίας βασίστηκε σε δημοκρατικές και ανθρωπιστικές αξίες.¹³²

Ο απομονωτισμός αυτός αφορούσε στον προσδιορισμό των Ευρωπαϊκών δυνάμεων αλλά και εμμέσως των υπόλοιπων αμερικανικών κρατών στην ήπειρο της Αμερικής. Η προσπάθεια των μεγάλων Ευρωπαϊκών δυνάμεων για επέκταση της κυριαρχίας τους στις περιοχές της αμερικανικής ηπείρου έθετε σε αμφισβήτηση την ίδια την υπόσταση των ΗΠΑ. Έτσι το 1823 η διατύπωση του δόγματος Μονρόε από τον πρόεδρο Μονρόε, αφορούσε αυτές τις σχέσεις. Το δόγμα αποσαφηνίζει τις προτεραιότητες της αμερικανικής εξωτερικής πολιτικής. Οι ΗΠΑ δεσμεύονταν: (α) να μην εμπλακούν σε διευρωπαϊκές συγκρούσεις ή στα εσωτερικά των ευρωπαϊκών κρατών, (β) να μην εμπλακούν στο εσωτερικό των αποικιών των Ευρωπαίων στο δυτικό ημισφαίριο και (γ) την απόφαση τους για ανάσχεση της αποικιοκρατικής πολιτικής των Ευρωπαίων σε περιοχές που έχουν συμφέροντα οι ΗΠΑ. Η προάσπιση των της κυριαρχίας των χωρών της λατινικής Αμερικής, αποτελούσε θέμα ασφάλειας των ΗΠΑ. Η Αμερική με το δόγμα Μονρόε κάνει το

¹³¹ Κωνσταντίνος Αρβανιτόπουλος, *Το Η αμερικανική εξωτερική πολιτική μετά τον ψυχρό πόλεμο ιδεολογικά ρεύματα*, Αθήνα, Εκδόσεις Ποιότητα, 2003,13-14.

¹³² Ibid,16-17.

πρώτο βήμα για την έξοδο από τον απομονωτισμό της διακήρυξης του Ουάσιγκτον. Η προσπάθεια της Αμερικής για περιφερειακή ηγεμονία στην ήπειρο της, έχει ως αποτέλεσμα την ενδυνάμωση της στην περιοχή της και την εμπέδωση της ασφάλειας της από εξωτερικούς κινδύνους.¹³³ Οι ΗΠΑ αισθάνονται ασφαλείς στην ήπειρο τους, με τον παράκτιο στόλο να τους προστατεύει από τυχόν επεμβάσεις της Βρετανίας και της Γαλλίας στην αμερικανική ήπειρο. Το δόγμα Μονρόε ουσιαστικά σήμαινε τη διατήρηση του απαραβίαστου δυτικού ημισφαιρίου από τις Ευρωπαϊκές δυνάμεις. Το αντίθετο θα σήμαινε πόλεμο για το αμερικανικό έθνος.

Το απομονωτισμό των ΗΠΑ αλλά μόνο από την Ευρώπη, διαδέχτηκε σταδιακά μετά τη γιγάντωση της σε μεγάλη δύναμη, ο παρεμβατισμός του Προέδρου Ρούσβελτ, ο οποίος υποστήριξε ότι η Αμερική έχει συμφέροντα και πέρα του δυτικού ημισφαιρίου. Η Αμερική από φάρος της δημοκρατίας μεταπίπτει σε σταυροφόρο των αξιών της. Η είσοδος στον Α' παγκόσμιο πόλεμο δεν ήταν εύκολη υπόθεση ιδεολογικά. Τη λύση έδωσε ο Γούντροου Ουίλσον, ο οποίος κατάλαβε την κινητήριου δύναμη των αμερικανών και τους έδωσε αυτό που ήθελαν. Ο Ουίλσον επικαλέστηκε τις αρχές του διεθνούς δικαίου και ότι η διαιτησία θα αντικαταστήσει την ισχύ ως μέθοδο επίλυσης διαφορών. Ο Ουίλσονιανισμός, πήρε τη διακήρυξη του Τζέφερσον και επαναδιατύπωσε τις αμερικανικές αρχές με ιεραρχικό χαρακτήρα. Η ασφάλεια και η ελευθερία της Αμερικής ήταν συνδεδεμένες με την ασφάλεια και την ελευθερία ολόκληρης της ανθρωπότητας. Ουσιαστικά η Αμερική αποκηρύσσει τον απομονωτισμό. Ο Ουίλσον θεωρείται ο σημαντικότερος εκφραστής του ιδεαλισμού.¹³⁴

Μέχρι και το μεσοπόλεμο μετά τον πρόεδρο Ουίλσον, οι ΗΠΑ επιζητούσαν μια ηθική και ειρηνική παγκόσμια τάξη αλλά δεν ήταν πρόθυμες να πληρώσουν το τίμημα. Μετά την επίθεση στο Περλ Χάμπουρ, ο απομονωτισμός απονομιμοποιήθηκε. Η εξωτερική πολιτική των ΗΠΑ συνδύαζε την εξυπηρέτηση του εθνικού συμφέροντος με την ηθική και τη νομιμοποίηση της στα μάτια του αμερικανικού λαού. Οι οπαδοί του απομονωτισμού δεν ανήκουν μόνο στη σχολή του φιλελευθερισμού αλλά εξίσου και στη συντηρητική σχολή. Και οι δύο πλευρές

¹³³ Γεώργιος Βοσκόπουλος, Ευρωπαϊκή ένωση και ΗΠΑ εκφάνσεις ισχύος, αλληλόδραση και το ζήτημα της παγκόσμιας ηγεμονίας, Βάρη Αττικής, Εκδόσεις ποιότητα, 2012, 361-364.

¹³⁴ Ibid, 29-30.

επιζητούν τον απομονωτισμό για διαφορετικούς όμως λόγους. Οι μόν φιλελεύθεροι πιστεύουν ότι η ανάμειξη των ΗΠΑ στις διεθνείς υποθέσεις θα είναι επιβλαβής για τον κόσμο, στηρίζοντας τον αμερικανικό ιμπεριαλισμό. Οι δε συντηρητικοί υποστηρίζουν ότι η ανάμειξη της Αμερικής θα είναι επιβλαβής για τα αμερικανικά συμφέροντα. Με την κατάρρευση της ΕΣΣΔ οι νεοαπομονωτιστές υποστήριξαν ότι καμία δύναμη πλέον δεν έχει τη δυνατότητα να απειλήσει τα αμερικανικά συμφέροντα. Επίσης ισχυρίζονται η διαφύλαξη της οικονομικής ευημερίας θα εξασφαλιστεί από την αυτάρκεια των ΗΠΑ. Καμία οικονομική δύναμη όπως της Ευρώπης, της Ιαπωνίας, της Κίνας ή της Ρωσίας μπορεί να απειλήσει την οικονομική δύναμη των ΗΠΑ. Γι' αυτό το λόγο θα πρέπει οι αμυντικές δαπάνες να μειωθούν κατά 50% καθώς και η αποχώρηση των αμερικανικών δυνάμεων από την Ευρώπη και την Ασία θα εξοικονομήσει σημαντικούς πόρους. Οι ιδέες αυτές δεν βρήκαν πρόσφορο έδαφος την εξωτερική πολιτική των ΗΠΑ διότι θα προέκυπτε ένα κενό ισχύος το οποίο θα μπορούσαν να εκμεταλλευτούν ανταγωνίστριες δυνάμεις. Επίσης η αποχώρηση από το διεθνές σύστημα, θα ενίσχυε τη διασπορά των όπλων μαζικής καταστροφής. Η επάνοδος των ΗΠΑ σε ένα ασταθές διεθνές σύστημα θα απαιτούσε μεγαλύτερη ισχύ και δυσμενέστερες συνθήκες για τα αμερικανικά συμφέροντα.¹³⁵ Όσες φορές η Αμερική βρέθηκε μπροστά στην πρόκληση της οικοδόμησης μιας νέας τάξης, επηρεάστηκε από τις αρχές του Ουίλσον.

Οι φιλελεύθεροι ιδεαλιστές μετά το πέρας του ψυχρού πολέμου επιζητούν έναν διευρυμένο ρόλο για τις ΗΠΑ. Οι ιδεαλιστές υποστηρίζουν την εξάπλωση της οικονομίας και την εδραίωση της διεθνούς τάξης. Για την προώθηση των αμερικανικών αξιών υποστηρίζουν ακόμη και τις στρατιωτικές επεμβάσεις, ενώ οι συντηρητικοί ρεαλιστές προωθούν τις επεμβάσεις, όταν πρόκειται για θέματα ασφαλείας και προώθησης των αμερικανικών συμφερόντων.

Στην άλλη πλευρά, του πολιτικού ρεαλισμού στην αμερικανική εξωτερική πολιτική, ο Χάμιλτον επικρίνει έντονα την ανάμειξη των συναισθημάτων και της ηθικής στην εξωτερική πολιτική των ΗΠΑ, στην περίπτωση σύναψης συμμαχίας με την Γαλλία. Ο Χάμιλτον υποστηρίζει ότι το συμφέρον θα πρέπει να κυριαρχεί στην εξωτερική πολιτική. Οι αμερικανοί ρεαλιστές υποστηρίζουν ότι η εξωτερική πολιτική

¹³⁵ Κωνσταντίνος Αρβανιτόπουλος, *Το Η αμερικανική εξωτερική πολιτική μετά τον ψυχρό πόλεμο ιδεολογικά ρεύματα*, Αθήνα, Εκδόσεις Ποιότητα, 2003, 18-22.

που βασίζεται στην προώθηση της δημοκρατίας και των αμερικανικών αξιών αποτελεί ανάθεμα. Οι σταυροφορίες ιεραρχιστικού τύπου έχουν ζημιώσει τα αμερικανικά συμφέροντα κατά το παρελθόν. Ο Χάμιλτον επιμένει στην έμφαση που πρέπει να δοθεί στις εμπορικές και στις οικονομικές σχέσεις, οι οποίες είναι ο καθοριστικός παράγοντας που διαμορφώνει την εξωτερική πολιτική. Η ελεύθερη ναυσιπλοΐα και αεροπλοΐα αποτελούν για την Αμερική ζωτικά συμφέροντα, διότι η διακίνηση των αγαθών στηρίζει την οικονομική ευημερία. Επίσης η χαμιλτονική σχολή επιμένει στην ελεύθερη διακίνηση κεφαλαίων. Συνολικά η χαμιλτονική παράδοση υποστηρίζει τα οικονομικά συμφέροντα της Αμερικής σε όλο τον κόσμο και την προάσπιση αυτών με μονομερείς ενέργειες αν χρειαστεί ή με πολυμερή διπλωματία μέσω οργανισμών όπως ΔΝΤ, παγκόσμια τράπεζα, παγκόσμιος οργανισμός εμπορίου και ΜΚΟ. Εύλογα ο απομονωτισμός για την χαμιλτονική σχολή δεν αποτελεί επιλογή.¹³⁶

Η παράδοση του Τζάκσον υπερασπίζεται με πάθος τις κοινωνικές ελευθερίες όπως και η σχολή του Τζέφερσον. Οι δύο σχολές διαφωνούν ως προς τον τρόπο προάσπισης του δικαιωμάτων και της ελευθερίας του μέσου αμερικανού πολίτη. Η σχολή του Τζέφερσον δίνει έμφαση στην πρώτη τροπολογία του Συντάγματος που προστατεύει την ελευθερία του λόγου και απαγορεύει την επιβολή από το ομόσπονδο κράτος μιας θρησκείας. Αντίθετα η Τζακσονική σχολή δίνει έμφαση στη δεύτερη τροπολογία του Συντάγματος που αναφέρει το δικαίωμα να φέρει κανείς όπλα ως την επιτομή της ελευθερίας. Η παρεμπόδιση της υπογραφής της συμφωνίας του Κιότο γίνεται από τους Τζακσονικούς της Γερουσίας. Επίσης οι ίδιοι παρεμποδίζουν την πληρωμή του αμερικανικού χρέους προς τον ΟΗΕ και ΔΝΤ. Ακόμη απορρίπτουν τη σχολή Τζέφερσον για την υπομονετική διπλωματία και δεν αποδέχονται τις οικονομικές στρατηγικές των Χαμιλτιανών. Ο στόχος της Τζακσονικής σχολής για την εξωτερική πολιτική, είναι η υπεράσπιση του έθνους μέσα από μια ρεαλιστική πολιτική.¹³⁷

Η αμερικανική ρεαλιστική σχολή εμπλουτίστηκε από τη γεωπολιτική θεώρηση των διεθνών σχέσεων, η οποία επηρεάζει την εξωτερική πολιτική των ΗΠΑ. Η ανάλυση των γεωπολιτικών του Ευρασιατικού χώρου από τους Spykman

¹³⁶ Χαράλαμπος Παπασωτηρίου, Αμερικανικό πολιτικό σύστημα και εξωτερική πολιτική: 1945-2002, Βάρη Αττικής, Εκδόσεις ποιότητα, 2012, 389-400.

¹³⁷ Ibid.

και Mackinder, επεσήμανε στους αμερικανούς την στρατηγική αξία του χώρου. Ο Mackinder χαρακτήρισε την Ευρασία ως το παγκόσμιο νησί, ενώ η κεντρική και ανατολική Ευρώπη ως η καρδιά της Γής. Αυτός που κυριαρχεί στην ανατολική Ευρώπη κυριαρχεί στην καρδιά της Γής και αυτός που κυριαρχεί στην καρδιά της Γής ελέγχει το παγκόσμιο νησί. Αυτός που κυριαρχεί στο παγκόσμιο νησί κυριαρχεί στον κόσμο. Ο Βρετανός επισημαίνει στους αμερικανούς την ανάγκη για παρουσία στην ηπειρωτική Ευρώπη, έτσι ώστε αυτήν να μην περιέλθει στον έλεγχο μιας μόνο δύναμης. Ο αμερικανός Spykman, αντίθετα ισχυρίστηκε ότι για μια ναυτική δύναμη όπως οι ΗΠΑ, ο έλεγχος της Ευρασίας επιτυγχάνεται με τον έλεγχο της περιμέτρου αυτής. Ουσιαστικά οι Spykman και Mackinder, έθεσαν το υπόβαθρο της αμερικανικής εξωτερικής πολιτικής μετά το Β' παγκόσμιο πόλεμο, τι οποίο περιέγραψε με πολιτικούς όρους ο Κέναν με το δόγμα της ανάσχεσης της ΕΣΣΔ. Ο ρεαλισμός στην αντιμετώπιση της ΕΣΣΔ επέφερε και το πέρας του απομονωτισμού.¹³⁸

Οι τέσσερις παραδόσεις της εσωτερικής πολιτικής των ΗΠΑ που αναφέρθηκαν-Ουίλσονική, Χαμιλτονική, Τζακσονική και Τζεφερσονική-οι οποίες επηρεάζουν την αμερικανική εξωτερική πολιτική, συμπλέκονται μεταξύ των ιδεολογικών ρευμάτων του ρεαλισμού και του ιδεαλισμού. Η εξωτερική πολιτική των ΗΠΑ έχει περάσει διάφορα στάδια μεταξύ απομονωτισμού και παρεμβατισμού. Το πέρας του ψυχρού πολέμου συνέβαλε σημαντικά στην αναγνώριση της Αμερικής ως τη μοναδική υπερδύναμη. Οι συσχετισμοί ισχύος και η συνεχόμενη διαμόρφωση του μεταψυχροπολεμικού κόσμου δεν αφήνει άλλο περιθώριο στις ΗΠΑ εκτός από τον παρεμβατισμό και την συνδιαμόρφωση του διεθνούς συστήματος σε ένα πολυπολικό δίκτυο δυνάμεων. Η εξωτερική πολιτική των ΗΠΑ καθορίζεται και επανακαθορίζεται με άξονα τα συμφέροντα τους. Ο τρόπος άσκησης αυτής της πολιτικής είναι που αλλάζει ενίοτε προς την βέλτιστη εξυπηρέτηση των αμερικανικών συμφερόντων.¹³⁹

¹³⁸ Κωνσταντίνος Αρβανιτόπουλος, *Το Η αμερικανική εξωτερική πολιτική μετά τον ψυχρό πόλεμο ιδεολογικά ρεύματα*, Αθήνα, Εκδόσεις Ποιότητα, 2003,55-62.

¹³⁹ Χαράλαμπος Παπασωτηρίου, *Η διεθνής πολιτική στον 21ο αιώνα*, Βάρη Αττικής, Εκδόσεις ποιότητα, 2008, κεφ 9.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ

ΔΙΑΚΥΒΕΡΝΗΣΗ ΟΜΠΑΜΑ

3.1 Επιλογή μεθοδολογίας και θεωρίας

Με το τέλος του ψυχρού πολέμου, το δόγμα της ανάσχεσης της πρώην ΕΣΣΔ που εμπνεύστηκε ο George Kennan, επιβραβεύτηκε με την ίδια την κατάρρευση της ΕΣΣΔ. Μια ισορροπία ισχύος του διεθνούς συστήματος που βασίζονταν στο διπολισμό έλαβε τέλος. Η πλήρης επικράτηση της Αμερικής σε όλους του τομείς, το πολιτικό, το στρατιωτικό και τον οικονομικό, την ανέδειξαν ως τη μοναδική υπερδύναμη ή καλύτερα το μοναδικό ηγεμόνα. Όμως το σύστημα θέλει ή καλύτερα χρειάζεται έναν ηγεμόνα; Υπάρχει ισορροπία ισχύος στο σύστημα όταν υπάρχει ένας ηγεμόνας; Σύμφωνα με τη μελέτη του Adam Watson για την ηγεμονία, το σύστημα χρειάζεται πάντα έναν ηγέτη ή έναν ηγεμόνα που να εξισορροπεί το σύστημα, με την ισορροπία ανάμεσα στην ανεξαρτησία των κρατών και στην αυτοκρατορική συμπεριφορά του ίδιου του ηγεμόνα. Επίσης μια ομάδα καθηγητών με πρωτοπόρο τον Robert Gilpin, με την θεωρία περί ηγεμονικής σταθερότητας, υποστηρίζουν ότι σε ένα σύστημα απαιτείται ένας ηγεμόνας, για να επιβάλλει μέσω της οικονομικής ισχύος και διαδικαστικών νορμών και συμφωνιών, τη σταθερότητα στο σύστημα, έτσι ώστε να εξυπηρετούνται τα συμφέροντα του ηγεμόνα αλλά και να ωφελούνται οι εμπλεκόμενοι στο μέτρο του δυνατού.

Με βάση αυτές τις δύο θεωρίες και με την βοήθεια της πλουραλιστικής μεθοδολογίας της Βρετανικής σχολής σκέψης, όπως αναλύθηκε στο πρώτο κεφάλαιο, θα μελετήσουμε την διακυβέρνηση του προέδρου Ομπάμα, από το 2009 μέχρι και σήμερα με σκοπό να αποδείξουμε ότι, η διακυβέρνηση του επιβεβαιώνει ακριβώς τη θεωρία, για την ηγεμονία των ΗΠΑ στον κόσμο και τη νομιμοποίηση της, μέσω της οικονομικής ισχύος αλλά και όπου απαιτείται με τη χρήση ή την απειλή χρήσης σκληρής βίας. Η ηγεμονία μπορεί να περιλαμβάνει ένα κονσέρτο δυνάμεων, με ηγέτη όμως τις ΗΠΑ. Η εξωτερική πολιτική των ΗΠΑ έχει μια σταθερή συνέχεια, ανεξάρτητα με το αν είναι στην Προεδρία, οι Δημοκρατικοί ή οι Ρεπουμπλικάνοι. Σίγουρα όπως αναλύθηκε στο 2^ο κεφάλαιο, η εξωτερική πολιτική των ΗΠΑ, διαμορφώνεται από πολλούς συντελεστές στο εσωτερικό. Είναι γνωστές οι μετακινήσεις της διαμόρφωσης της εξωτερικής πολιτικής από το κογκρέσο στην

προεδρία και αντίστροφα, ανάλογα με τις περιστάσεις και την απαίτηση των γεγονότων. Όμως στην ανάλυση μας, θα απομονωθεί η στρατηγική του Ομπάμα, από αυτούς τους παράγοντες. Θα εξεταστεί η εθνική στρατηγική του, όπως αυτή αποτυπώνεται στην εξαγγελία της από το Λευκό Οίκο. Στη συνέχεια θα αναλυθεί η εξωτερική πολιτική του προέδρου σε σχέση με τη Ρωσία, τη Κίνα και τη Συρία, με σκοπό να αποσαφηνιστεί αν οι εξαγγελίες του Ομπάμα επιβεβαιώνονται από τις αποφάσεις του στην πράξη. Επίσης θα εξεταστεί η προσπάθεια των χωρών BRICS(Βραζιλία, Ρωσία, Ινδία, Κίνα, Ν.Αφρική), ως μια αντι-ηγεμονική κίνηση. Τέλος, θα οριοθετήσουμε τα συμπεράσματα της ανάλυσης της στρατηγικής του, σε σχέση με την ηγεμονία και τη σταθερότητα. Σίγουρα η αποκρυπτογράφηση της στρατηγικής του Ομπάμα, είναι ένα δύσκολο έργο που απαιτεί σύνθεση της εφαρμογής πολλών επιχειρησιακών αποφάσεων στη μέχρι τώρα διακυβέρνηση του, ένα χρόνο πριν από τη λήξη και της δεύτερης θητείας του. Επίσης στη διάρκεια συγγραφής της εργασίας αυτής συντελούνται παγκοσμίως τεκτονικές αλλαγές στο σύστημα, με αποτέλεσμα να αναζητούνται όλο και περισσότερα νέα στοιχεία, όπως αυτά αποκαλύπτονται μέσα από το διαδίκτυο.

3.2 Εξαγγελία Στρατηγικής του Ομπάμα το Μάιο του 2010

Η στρατηγική εθνικής ασφάλειας οριοθετεί την ατζέντα των προσπαθειών του προέδρου, για τη διαμόρφωση της πολιτικής των ΗΠΑ και δη, της εξωτερικής πολιτικής. Στο κείμενο αυτό εμπεριέχονται οι προσδοκίες αλλά και οι προτεραιότητες του προέδρου, αποκαλύπτοντας ουσιαστικά τις βασικές κατευθύνσεις της πολιτικής του. Από τον Ιανουάριο του 2009 που ο Ομπάμα ανέλαβε την προεδρία, δύο κείμενα συνολικά, έχουν δημοσιοποιηθεί από το Λευκό Οίκο: ένα το Μάιο του 2010 και ένα το Φεβρουάριο του 2015. Η προσεκτική ανάγνωση τους αλλά και η συγκριτική ανάλυση τους, μπορούν να αποκρυπτογραφήσουν στο μέτρο του δυνατού, τη διακυβέρνηση του Ομπάμα, σε θέματα εξωτερικής πολιτικής.

Το Μάιο του 2010 ο Ομπάμα έθεσε τις προτεραιότητες της στρατηγικής του για το ρόλο της Αμερικής στον 21^ο αιώνα. Σε ένα κείμενο εξήντα (60) σελίδων, ο αμερικανός πρόεδρος μέσα από έναν μικρό απολογισμό των προηγούμενων πολιτικών, θέτει το πλαίσιο μέσα στο οποίο θα πρέπει να βαδίσει η αμερικανική στρατηγική. Η πρώτη παραδοχή είναι, ότι η χρονική στιγμή που διανύουμε,

χαρακτηρίζεται από σαρωτικές αλλαγές σε παγκόσμιο επίπεδο, με την Αμερική να έχει ιστορικά και παραδοσιακά το δικαίωμα, να παίξει πρωταγωνιστικό ρόλο. Η μέχρι τώρα επιτυχημένη διαδρομή των ελεύθερων κρατών, των ανοικτών αγορών και της κοινωνικής προόδου, έχει συντελέσει στην επιτάχυνση της παγκοσμιοποίησης σε μεγάλο βαθμό. Αυτό έχει απελευθερώσει τις δυνατότητες για ευκαιρίες σε όλο το κόσμο, επεκτείνοντας την έννοια της δημοκρατίας σε εκατομμύρια ανθρώπων, με συνέπεια την επικράτηση της ειρήνης μεταξύ των μεγάλων δυνάμεων δυνάμεων.

Αναφερόμενος ο Ομπάμα στην τελευταία δεκαετία, με την αντιμετώπιση της τρομοκρατίας και τους πολέμους τόσο στο Ιράκ όσο και στο Αφγανιστάν, προτάσσει την ιδέα, ότι αυτοί οι πόλεμοι είναι και σωστοί και δίκαιοι. Έτσι, καθώς θα πολλαπλασιαστούν οι απειλές στο μέλλον, θα πρέπει να διατηρηθεί η στρατιωτική ανωτερότητα, για να εξασφαλιστεί η ασφάλεια των ΗΠΑ αλλά και του κόσμου ολόκληρου. Η Αμερική θα πρέπει να εφαρμόσει μια στρατηγική που να θεμελιώνει τη δύναμη και την επιρροή της με παγκόσμιο ηγετικό ρόλο. Η σύνδεση της προηγούμενης πολιτικής του Bush του νεότερου με το όραμα του Ομπάμα για το μέλλον, έρχεται σε αντίθεση με την ατζέντα της προεκλογικής του εκστρατείας. Η αντίθεση αυτή επιβεβαιώνει τη συνέχεια της αμερικανικής εξωτερικής πολιτικής, και την πεποίθηση ότι λέμε αυτά που θέλει να ακούσει ο κόσμος και πράττουμε αυτά που επιβάλλει το εθνικό συμφέρον.

Ο Ομπάμα αναφέρει ότι, για να αποκτήσει σάρκα και οστά η στρατηγική του, θα πρέπει να αρχίσει από την ανοικοδόμηση της οικονομίας και τη μείωση των ελλειμμάτων που δημιουργήθηκαν ειδικά μετά την κρίση του 2008. Η επανάκαμψη της οικονομίας αποτελεί πρωτεύον στόχο της πολιτικής Ομπάμα. Η δημιουργία νέων θέσεων εργασίας για την έξοδο από την ύφεση έχει πρωταρχική σημασία. Η ποιότητα στην εκπαίδευση και της επιστήμης θα δημιουργήσει τις κατάλληλες συνθήκες, οι οποίες θα συντελέσουν στη διατήρηση του τεχνολογικού προβαδίσματος των ΗΠΑ έναντι όλων των κρατών. Η ανάπτυξη της έρευνας και των επιστημών, θα συντελέσει στην ανάπτυξη της καινοτομίας, η οποία αποτελεί πρωταρχικό σκοπό για την ενδυνάμωση της αμερικανικής ισχύος. Ακόμη η ανάπτυξη νέων μορφών ενέργειας και η απεξάρτηση από το εισαγόμενο πετρέλαιο, σε συνδυασμό με την προστασία του περιβάλλοντος, είναι σημαντικοί

παράγοντες για την οικονομική αναδιάρθρωση. Οι συμμαχίες θα πρέπει να ενισχυθούν και να δοθεί έμφαση στη διπλωματία και την ασφάλεια του κράτους.¹⁴⁰

Στο ίδιο κείμενο συνεχίζει, το NATO και ο ΟΗΕ αποτελούν τις πλατφόρμες στενότερης συνεργασίας με τους συμμάχους καθώς και τη σύναψη νέων ευέλικτων συμφωνιών με νέα κράτη. Η συνεργασία με τους συμμάχους θα πρέπει να εστιάσει στην ανθρώπινη αξιοπρέπεια και στην ισχυροποίηση του διεθνούς δικαίου και των διεθνών νόμων. Θα πρέπει να αναβαθμιστούν οι θεσμοί και οι συμμαχίες. Έμφαση θα πρέπει να δοθεί στη προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και τη καταπολέμηση της διαφθοράς και της φτώχειας.

Τα «φορτία» για όλα αυτά δεν μπορούν να τα επωμιστούν οι ΗΠΑ μόνες τους, για αυτό απαιτείται συνεργασία με άλλα κράτη. Στη συνεργασία αυτή οι ΗΠΑ θα έχουν τον ηγετικό ρόλο. Οι παλιοί σύμμαχοι θα πρέπει να επαναδραστηριοποιηθούν και με τη βοήθεια της Αμερικής να εκσυγχρονιστούν. Χώρες κλειδιά για την αμερικανική εξωτερική πολιτική είναι η Κίνα, η Ινδία, η Ρωσία, η Βραζιλία, η Ν. Αφρική και η Ινδονησία. Η απαγόρευση της διάδοσης των ΟΜΚ(Όπλων Μαζικής Καταστροφής), η καταπολέμηση της τρομοκρατίας και ο περιορισμός των πυρηνικών υλικών, αποτελούν στόχους οι οποίοι σε συνεργασία με τους συμμάχους, έχουν υψηλή προτεραιότητα στην ατζέντα των ΗΠΑ. Η μέριμνα για τις συνέπειες της κλιματικής αλλαγής και η μείωση των εκπομπών του CO₂, απαιτεί τη συνεργασία όλων των κρατών.¹⁴¹ Η πρόσφατη συμφωνία στο Παρίσι

Η εθνική στρατηγική ασφαλείας προβλέπει την ανάπτυξη βαθύτερων σχέσεων με άλλες χώρες, δημιουργία κλίματος ασφαλείας και συνεργασίας στο κόσμο όχι με την απειλή του φόβου αλλά με τη συναίνεση και την ελπίδα. Η υποστήριξη της δημοκρατικής ειρήνης, με έμφαση στα ανθρώπινα δικαιώματα και τα δημοκρατικά ιδεώδη και την ελευθερία θα πρέπει να εξασφαλιστούν όχι με τη βία αλλά με την πειθώ μέσω των θεσμών παγκοσμίως. Η διατήρηση και επέκταση της αρχιτεκτονικής του παγκόσμιου εμπορικού δικτύου, οι ανθρωπιστικές κρίσεις, το ενδεχόμενο πανδημιών και η επάρκεια της τροφής παγκοσμίως, αποτελούν

¹⁴⁰White House, National Security Strategy 2010, White House, May 2010, [https://www.whitehouse.gov/sites/default/files/rss_viewer/national_security_strategy.pdf\(2015\)](https://www.whitehouse.gov/sites/default/files/rss_viewer/national_security_strategy.pdf(2015)) Δεκ

¹⁴¹ Ibid

θέματα στα οποία οι ΗΠΑ έχουν λόγο εμπλοκής προς την επίλυση τους. Η ασφάλεια και η εξάπλωση του διαδικτύου θα συμβάλλει τα μέγιστα στην προώθηση της ειρήνης και της δημοκρατίας. Η ασφάλεια των πολιτών στις ΗΠΑ αποτελεί την προϋπόθεση για την ευημερία και την ηγεσία των ΗΠΑ στον κόσμο. Η οποία συνδέεται άμεσα με την ασφάλεια σε ολόκληρο το κόσμο. Η οικονομική σταθερότητα του παγκόσμιου συστήματος είναι μέλημα της αμερικανικής πολιτικής. Με σκοπό τα προηγούμενα, η επέμβαση για αποτροπή κρίσεων με τη ταυτόχρονη ανάδυση νέων οικονομιών, θα αυξήσει τις ευκαιρίες για την οικονομική ανάπτυξη. Απαραίτητη προϋπόθεση για τη στήριξη της στρατηγικής των ΗΠΑ είναι ο εκσυγχρονισμός των ενόπλων δυνάμεων, οι οποίες αποτελούν τον ακρογωνιαίο λίθο της ασφάλειας των ΗΠΑ.¹⁴² Οι ΗΠΑ θα πρέπει να διατηρούν την στρατιωτική υπεροχή, για να υποστηρίξουν τη θέληση τους για ηγεσία στο νέο κόσμο που αναδύεται.

Συνολικά η διακήρυξη του Ομπάμα για την εθνική στρατηγική ασφάλειας, καταδεικνύει την αλλαγή στον τρόπο άσκησης της εξωτερικής πολιτικής των ΗΠΑ. Η νέα διακυβέρνηση αποτύπωσε τις απόψεις της σε μια Ουίλσονική άποψη, δηλαδή σε μια φιλελεύθερη ιδεαλιστική μορφή. Με την προσέγγιση του Martin Wight, θα κατατάσσαμε την στρατηγική του Ομπάμα στο ρασιοναλιστικό ή γκροτιανό ρεύμα με ρεαλισμό. Το διεθνές δίκαιο και οι νόμοι θα πρέπει να αποτελέσουν τη βάση για την διεθνή τάξη του άναρχου συστήματος των κρατών. Οι διεθνείς οργανισμοί και θεσμοί αναλαμβάνουν κυρίαρχο ρόλο για την παγκόσμια ισορροπία του συστήματος.

Στην εθνική στρατηγική του Ομπάμα παρατηρούμε την πρόθεση του, έτσι ώστε το εκκρεμές του Watson, να απομακρυνθεί από την αυτοκρατορική τάση που ανέπτυξε η Αμερική μέχρι και την προεδρία του Bush του νεότερου, με την αλαζονική ηγεμονική συμπεριφορά της. Η προσπάθεια θα πρέπει να εστιαστεί στην σταθεροποίηση του στην ηγεμονία, με όρους που θα προσδώσουν σταθερότητα σε αυτή και στο σύστημα. Ο Ομπάμα πρώτα από όλα αποτυπώνει την εσωτερική νομιμοποίηση που προσδίδει στον νέο ηγετικό ρόλο των ΗΠΑ. Η ανάπτυξη της οικονομίας των ΗΠΑ, με την εξάλειψη της ύφεσης και την ταυτόχρονη αναφορά του στην αναβάθμιση της παιδείας και της υγείας, δελεάζει

¹⁴²White House, National Security Strategy 2010, White House, May 2010, https://www.whitehouse.gov/sites/default/files/rss_viewer/national_security_strategy.pdf (20 Δεκ 2015)

τους αμερικανούς με τον ιδεαλισμό που προτείνει, με ρεαλιστικά όμως χαρακτηριστικά. Οι αμερικανοί θα ακολουθήσουν το όραμα του, εφόσον δουν απτά αποτελέσματα για τη καθημερινότητα τους. Η ασφάλεια, η παιδεία, η υγεία και η οικονομία είναι οι πυλώνες της εσωτερικής νομιμοποίησης του ηγετικού ρόλου των ΗΠΑ. Η επανάκαμψη της αμερικανικής οικονομίας, αποτελεί την απαραίτητη προϋπόθεση για την επίτευξη των στόχων που τέθηκαν από τον πρόεδρο. Η μεταφορά του ενδιαφέροντος στην Ασία, όπου υπάρχει τεράστιο πεδίο εκμετάλλευσης ενεργειακών αποθεμάτων αλλά και πρώτων υλών, θα βοηθήσει στην εξασφάλιση των συμφερόντων της Αμερικής. Η ανάπτυξη νέων μορφών ενέργειας αλλά και η απεξάρτηση από το εισαγόμενο πετρέλαιο είναι σημαντικοί παράγοντες στην ανόρθωση της οικονομίας αλλά και την αυτάρκεια των ΗΠΑ.¹⁴³

Η ανάπτυξη της παιδείας και της έρευνας, με σκοπό την δημιουργία επιστημονικού προσωπικού ικανού για την ανάπτυξη της καινοτομίας στη τεχνολογία και την επιστήμη, αποτελεί τη βάση για την επικράτηση της Αμερικής στο παγκόσμιο σύστημα στις επόμενες δεκαετίες. Η επένδυση κεφαλαίων στην ερευνητική προσπάθεια αποτελεί μονόδρομο για την επίτευξη του στόχου της διατήρησης της πρωτοκαθεδρίας στην τεχνολογία. Ειδικά τα τελευταία χρόνια η διάχυση της τεχνολογικής καινοτομίας προσδίδει πολλαπλασιαστές ισχύος και σε άλλες δυνάμεις του συστήματος. Η χρήση και η ασφάλεια του διαδικτύου είναι πολύ σημαντική για την διάδοση του εμπορίου. Η διατήρηση του τεχνολογικού προβαδίσματος αποτελεί ένα σημαντικό παράγοντα για τη διατήρηση της ηγεμονίας. Κάθε αυτοκρατορία ή ηγεμονία διέθετε ένα τεχνολογικό πλεονέκτημα ή στρατηγική στρατιωτική υπεροχή για την επιβολή και διατήρηση του συστήματος ή για την ομαλή μεταβολή του προς όφελος του ηγεμόνα.

Ειδικά η τεχνολογική υπεροχή των ΗΠΑ και η χρησιμοποίηση του διαδικτύου για την εγκαθίδρυση ενός πλέγματος που θα νομιμοποιεί τα διεθνή οικονομικοτεχνικά καθεστώτα αλλά και τις νέες μορφές εμπορικών συναλλαγών και χρηματοοικονομικών προϊόντων, αποτελούν σημαντικό εργαλείο διαμόρφωσης του παγκόσμιου περιβάλλοντος για την επικυριαρχία των ΗΠΑ στον οικονομικό τομέα. Επιπλέον το διαδίκτυο εξυπηρετεί και τη διάδοση της πολιτισμικής δυτικής κουλτούρας, που έχει οικοδομηθεί στη βάση της ελευθερίας και του διεθνούς δικαίου αλλά και της παιδείας της αμερικανικής κουλτούρας. Πολλά από τα

¹⁴³ Ibid

καλύτερα πανεπιστήμια στον κόσμο, βρίσκονται στις ΗΠΑ. Η διαδικτυακή εφαρμογή προγραμμάτων αλλά και ερευνών στα πανεπιστήμια δημιουργεί μια θελκτικότητα προς τις αμερικανικές αξίες. Η ήπια μορφή ισχύος όπως αναφέρει και ο Nye, μπορεί να αυξήσει την αξιοπιστία για την αξία της ηγεμονίας των ΗΠΑ.

Η τεχνολογική καινοτομία σε συνδυασμό με τις σύγχρονες τηλεπικοινωνίες αλλά και μεταφορές αποτελούν κατά τη γνώμη μου ένα σημαντικό πυλώνα ανάπτυξης μιας ηγεμονικής σταθερότητας όπως την προσδιορίζει ο Watson, αλλά και ο Gilpin, εκκολαπτόμενη στη πρόταξη του διεθνούς δικαίου, της δημοκρατικής ειρήνης και της εμπορικής συνδιαλλαγής. Η σμίκρυνση των αποστάσεων και η αύξηση του διαθέσιμου χρόνου που επήλθε από την ραγδαία ανάπτυξη των μεταφορών και των τηλεπικοινωνιών, πολλαπλασίασε τις αλληλεπιδράσεις των φαινομένων γενικά αλλά και ειδικά, των αποφάσεων της εξωτερικής πολιτικής. Είναι πιθανό σήμερα να συγκρουστούν δύο κράτη έστω και σε οικονομικό επίπεδο παρόλο που δεν συνορεύουν μεταξύ τους. Η αλληλεξάρτηση με την εφαρμογή των διεθνών καθεστώτων βοηθά όλους να αποκομίσουν κάποιο κέρδος αλλά σίγουρα εξασφαλίζει στον ηγεμόνα ή στους ηγεμόνες τον έλεγχο των αποφάσεων των υπόλοιπων κρατών σε όλα τα επίπεδα.

Η εξωτερική νομιμοποίηση της ηγεμονίας των ΗΠΑ, μπορεί να γίνει μέσω της ανάπτυξης της παγκόσμιας οικονομίας, σε ένα εμπορικό δίκτυο όπου κέρδη θα έχουν και οι υπόλοιποι δρώντες. Η καταπολέμηση της ανεργίας και της φτώχειας παγκοσμίως με την ανάπτυξη και τις επενδύσεις αποτελούν την αιχμή του δόρατος της νομιμοποίησης. Η παγκόσμια τράπεζα μαζί με το διεθνές νομισματικό ταμείο αποτελούν τα κυριότερα όπλα των ΗΠΑ, για την υποστήριξη των εμπορικών σχεδίων παγκοσμίως. Η αντίληψη για την ανάπτυξη του παγκόσμιου εμπορίου ως συντελεστή σταθερότητας, μέσω ενός δικτύου, βοηθά έτσι ώστε η επικράτηση του ηγεμόνα να γίνει με πειθώ και όχι με εξαναγκασμό. Επιπλέον στον εξαναγκασμό απαιτείται η σπατάλη πόρων του συστήματος, ειδικά σε μια εποχή όπου η εξοικονόμηση τους αποτελεί κυρίαρχη σκέψη στις πολιτικές όλων των κρατών. Οι πολλαπλασιαστές για την εξωτερική νομιμοποίηση, μπορεί να είναι οι θεσμοί που υπάρχουν παγκοσμίως, όπως ο ΠΟΕ(Παγκόσμιος Οργανισμός Εμπορίου), το ΔΝΤ και η παγκόσμια τράπεζα. Στους οργανισμούς αυτούς κυριαρχεί η αμερικανική

πολιτική. Φυσικά τα κέρδη μοιράζονται και στους άλλους δρώντες, για να υπάρχει κίνητρο συμμετοχής στην διεθνή κοινωνία.

Για την επίτευξη της εξωτερικής νομιμοποίησης απαιτείται ασφάλεια στο σύστημα. Η αντιμετώπιση της τρομοκρατίας, η μη διάδοση των ΟΜΚ, η αντιμετώπιση της κλιματικής αλλαγής και η επικράτηση της ειρήνης στη μέση ανατολή αποτελούν τις βασικές επιδιώξεις της εξωτερικής πολιτικής Ομπάμα. Η χρήση βίας ή απειλή χρήσης βίας για την επίτευξη ασφάλειας με σκοπό την ευημερία είναι θεμιτή όπου απαιτείται. Παρόμοια ο Ομπάμα αναφέρει στην εθνική στρατηγική, την διάδοση και την πιστή τήρηση του διεθνούς δικαίου όπως αυτό απορρέει από τους παγκόσμιους θεσμούς, αλλά και την καλλιέργεια των δημοκρατικών ιδεωδών όπως η ελευθερία, η δημοκρατία και η προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Όποια κράτη δεν συμμορφώνονται με αυτά τότε νομιμοποιείται η διεθνής κοινωνία με ηγέτη τις ΗΠΑ να επιβάλλουν τη δικαιοσύνη και την ανεξαρτησία των κρατών.

Η καταπολέμηση της τρομοκρατίας διεθνώς ηγείται και συντονίζεται από τις ΗΠΑ. Η χρήση των ενόπλων δυνάμεων των ΗΠΑ σε αυτό το σκοπό είναι καθοριστική για την αξία της ισχύος της Αμερικής. Η χρήση των Drones, δηλαδή των μη επανδρωμένων οπλισμένων αεροσκαφών που χρησιμοποιούνται για την καταπολέμηση της τρομοκρατίας διεθνώς. Στη διακυβέρνηση Ομπάμα αυξήθηκε ραγδαία η χρήση αυτών των οπλικών συστημάτων, παρά τη διακήρυξη για το αντίθετο. Δύο λόγοι συνέτειναν στην απόφαση αυτή: πρώτον δεν υπάρχουν απώλειες ανθρωπίνων ζώων των αμερικανικών δυνάμεων και δεύτερον επιτρέπουν στις ΗΠΑ να επιδεικνύουν την παγκόσμια ισχύ τους και να επεκτείνουν έτσι την επιρροή τους. Φυσικά η εκτεταμένη χρήση τους έχει και αρνητικές συνέπειες, όπως ο θάνατος αμάχων, γεγονός που έμμεσα αυξάνει τον αντιαμερικανισμό διεθνώς και ενισχύει ακόμη περισσότερο τη τρομοκρατία.¹⁴⁴ Σε όλα τα συστήματα που ιστορικά έχουν καταγραφεί, ο ηγεμόνας όπου απαιτείται δείχνει το σκληρό πρόσωπο του ανθρώπου, την οργανωμένη βία. Πολλές φορές αυτή επικαλύπτεται με τη διακήρυξη για ελευθερία και δικαιοσύνη.

Η ιδέα έχει επαναληφθεί πολλές φορές κατά το παρελθόν. Θυμίζει όμως και τον πολιτικό ρεαλισμό, ενδεδυμένο με το φιλελεύθερο ιδεαλισμό, δύο τάσεις που

¹⁴⁴ Γιάννης Λούλης, Ομπάμα πως γκρεμίστηκαν οι αυταπάτες, Αθήνα, Εκδόσεις καστανιώτη, 2014, 87-96.

κυριαρχούν στην αμερικανική κοινωνία ειδικά μετά τον Β' ΠΠ. Η αμερικανική κοινωνία με την ποικιλομορφία της μέσα από τις οργανωτικές της δομές, συντελεί στην διαμόρφωση της εξωτερικής πολιτικής τόσο μέσα από το οργανωμένο γραφειοκρατικά σύστημα, όσο και μέσα από τις μη κυβερνητικές δομές των ελίτ και των λόμπυ, όπως το στρατιωτικοβιομηχανικό σύμπλεγμα. Η ύπαρξη δυο κομμάτων στην αμερικανική πολιτική σκηνή και η εναλλαγή τους στην εξουσία, έχει διαμορφώσει κοινές βάσεις και αξίες στην εξωτερική πολιτική.

Η έμφαση που δίνει στη διπλωματία ο πρόεδρος Ομπάμα, με σκοπό τον περιορισμό του πολεμικού φαινομένου από τη μια και την διάδοση της ελπίδας και της πειθούς μέσω του διεθνούς δικαίου από την άλλη, αποδεικνύουν την πολιτική σημασία σε αυτήν ως πολιτικό εργαλείο της εξωτερικής πολιτικής. Η χρήση της σε συνδυασμό με την οικονομική ισχύ έχει ως βασικό ρόλο την προάσπιση των εθνικών συμφερόντων χωρίς τη χρήση βίας. Η διπλωματία στηρίζεται στην αρχή της διαπραγμάτευσης, η οποία είναι εξόχως σημαντική διότι σε κρίσιμες στιγμές θα απομακρύνει την πολεμική σύγκρουση ως επιλογή, για την εφαρμογή των διεθνών πολιτικών. Με την διπλωματία αναπαράγεται η καλή θέληση των κρατών και αυξάνεται η εμπιστοσύνη μεταξύ τους, με αποτέλεσμα την ευνοϊκότερη αποδοχή των απόψεων της ηγεμονικής δύναμης.

Η αξία της διπλωματικής ισχύος στην προαγωγή των συμφερόντων είναι ανενεργή αν δεν συνοδεύεται από ισχυρές ένοπλες δυνάμεις. Σε κάθε εποχή ο κυρίαρχος παίκτης είναι αυτός που μπορεί και έχει τη θέληση να επιβάλλει τις απόψεις του στους άλλους και με τη χρήση σκληρής βίας. Ο πόλεμος πάντα υπήρχε ως πολιτική επιλογή στα σχέδια όλων των οργανωμένων κρατών. Όπως αναφέρει και ο Clausewitz, «ο πόλεμος είναι η συνέχιση της πολιτικής με άλλα μέσα». Οι ισχυρές ένοπλες δυνάμεις αποτελούν προτεραιότητα της πολιτικής του Ομπάμα. Παρά τη διακήρυξη του φιλελεύθερου ιδεαλισμού του, ο Ομπάμα είναι ταυτόχρονα και πραγματικός ρεαλιστής. Χωρίς τη στρατιωτική ισχύ και την πρωτοκαθεδρία της στο διεθνές σύστημα γνωρίζει ότι είναι αδύνατο να πείσει τη διεθνή κοινότητα για οτιδήποτε. Δεν φτάνει μόνο αυτό όμως. Θα πρέπει να έχεις και τη θέληση όταν χρειαστεί να απειλήσεις τρίτους να μπορείς να πραγματώσεις την απειλή σου, διαφορετικά δεν έχει αντίκρισμα ισχύος.

Η ανανέωση και ο εκσυγχρονισμός των ενόπλων δυνάμεων είναι μονόδρομος για τις ΗΠΑ, εφόσον θέλουν να αναλάβουν ηγετικό ρόλο στο σύστημα που οικοδομείται. Η ανάπτυξη νέων τεχνολογιών για τη διαχείριση του πολέμου αλλά και η επινόηση νέων όπλων, θα ισχυροποιήσει τις ένοπλες δυνάμεις των ΗΠΑ. Η ανάπτυξη διαστημοπλάνων κατοχυρώνει τη χρήση του διαστήματος για στρατιωτικούς σκοπούς. Ήδη οι στρατιωτικοί κατασκοπευτικοί δορυφόροι και οι τηλεπικοινωνιακοί, αποτελούν τμήματα των ενόπλων δυνάμεων που προσδίδουν μοναδικές δυνατότητες, αποκάλυψης της πληροφορίας και διαχείρισης αυτής. Το ναυτικό των ΗΠΑ είναι το ισχυρότερο στον κόσμο. Η διατήρηση της ναυτικής ισχύος αποτελεί ένα σημαντικό βραχίονα υπεράσπισης των αμερικανικών συμφερόντων. Το νερό καταλαμβάνοντας τα 3/5 της έκτασης του πλανήτη, αποτελεί το σταθερό εμπόδιο για την εφαρμογή πλανητικής ηγεμονίας κάποιας δύναμης. Η απόκτηση ισχυρού ναυτικού προστατεύει τα περάσματα και τους διαύλους, μέσω των οποίων διέρχεται το 80% του παγκόσμιου εμπορίου. Η προστασία έμμεσα της ελεύθερης διακίνησης προϊόντων και των πρώτων υλών, παγκοσμίως υποστηρίζει τα αμερικανικά συμφέροντα για μια παγκόσμια οικονομία.

Οι πληροφορίες σε όλα τα επίπεδα αποτελούν τα συστατικά διαμόρφωσης του κόσμου. Για το λόγο αυτό σύγχρονα συστήματα διαχείρισης πληροφοριών αλλά και υπηρεσίες μυστικές και μη, συνδράμουν στην αποτελεσματική εφαρμογή της πολιτικής. Το παγκόσμιο διαδίκτυο έχοντας συνενώσει περίπου το μισό πληθυσμό της Γής, αποτελεί έναν «ιεροκήρυκα», των όποιων μηνυμάτων ή χειραγωγήσεων κάποιος επιθυμεί να διαδώσει. Η κατασκοπεία υπέρ της ηγεμονικής δύναμης έναντι των υπόλοιπων δρώντων έτσι ώστε να μην αυξήσουν την ισχύ τους καθιστά μονόδρομο την ανάπτυξη δικτύων κατασκοπείας και συλλογής πληροφοριών.

Συνοψίζοντας την ανάλυση για την διακήρυξη της εθνικής στρατηγικής ασφάλειας του Ομπάμα, παρατηρούμε ότι η εσωτερική ενδυνάμωση της οικονομίας είναι η πρώτη προτεραιότητα για να αναλάβει η Αμερική ηγετικό ρόλο στον νέο αναδυόμενο κόσμο. Οι ΗΠΑ γνωρίζουν ότι από μόνες τους δεν θα καταφέρουν να επωμιστούν τα βάρη μιας παγκόσμιας κυριαρχίας και γι'αυτό αναζητούν τις συμμαχίες και τις συμπράξεις, φυσικά με αποδοχή του ενδεχόμενου οφέλους που θα καρπωθούν οι σύμμαχοι. Η οικονομία είναι αυτή που θα βοηθήσει

στην εξάπλωση των δημοκρατικών θεσμών και την επικράτηση του διεθνούς δικαίου μέσω του οποίου θα νομιμοποιήσουν τον ηγετικό τους ρόλο. Η καταπολέμηση της φτώχειας, της ανεργίας και η σταθερότητα του παγκόσμιου οικονομικού συστήματος με ελεύθερες αγορές, αποτελεί μια μορφή ήπιας ισχύος σύμφωνα με τον Joseph Nye, μέσω της οποίας η εξυπηρέτηση των αμερικανικών συμφερόντων θα αποφύγει τις συγκρούσεις στο διεθνές σύστημα.¹⁴⁵ Επίσης ο πολιτισμός και η κουλτούρα αποτελούν άλλον ένα πυλώνα ήπιας ισχύος σύμφωνα με το Nye, μέσω των οποίων μπορεί να νομιμοποιήσει την εξωτερικής της πολιτική η Αμερική. Τέλος η ενδυνάμωση της στρατιωτικής ισχύος με την έρευνα και την καινοτομία στις επιστήμες και την τεχνολογία, θα υποστηρίξουν την διατήρηση και τον εκσυγχρονισμό της ισχυρότερης πολεμικής μηχανής του κόσμου. Η ύπαρξη και μόνο της σκληρής ισχύος χωρίς να χρησιμοποιηθεί, αποτελεί ενισχυτή της εφαρμογής της πολιτικής ηγεμονίας. Εάν κατά τη διαδρομή κάποια κράτη επιλέξουν αντίθετες κατευθύνσεις η χρήση των ενόπλων δυνάμεων θα πρέπει να είναι αποτελεσματική και με μικρό κόστος. Η ανάπτυξη των μη επανδρωμένων αεροσκαφών και μάλιστα οπλισμένων, ρίχνει αρκετά το κόστος χρήσης της σκληρής ισχύος και παρακάμπτει και την κοινή γνώμη στις ΗΠΑ για την χρήση τους ανά τον κόσμο. Η επερχόμενη εξέλιξη τους αλλά και η χρήση του διαστήματος για στρατιωτικούς σκοπούς επιταχύνεται με γεωμετρικούς ρυθμούς.

Χώρες κλειδιά ο Ομπάμα θεωρεί την Κίνα, τη Ρωσία, την Ινδία, την Ινδονησία αλλά και την Βραζιλία καθώς και τη Νότια Αφρική. Η εξάπλωση στην ΝΑ Ασία αποτελεί κύριο στοιχείο της εξωτερικής πολιτικής των ΗΠΑ. Επίσης στην Αφρική η Νότια Αφρική μπορεί να διαδραματίσει σημαντικό ρόλο για την εξυπηρέτηση των αμερικανικών συμφερόντων στην αφρικανική Ήπειρο. Το δόγμα Μονρόε ισχυροποίησε τις ΗΠΑ στην ήπειρο της Αμερικής και απέτρεψε οποιονδήποτε άλλο να εμπλακεί εκεί στο δυτικό ημισφαίριο. Τα πρόσφατο άνοιγμα των πρεσβειών της Κούβας και των ΗΠΑ, σηματοδοτεί ένα ακόμη βήμα προς την οικονομική ολοκλήρωση της Αμερικής ως Ηπείρου. Όμως αυτές οι διακηρύξεις που επικαλέστηκε ο Ομπάμα και προλειάνουν την ηγεμονική σταθεροποίηση της Αμερικής στον κόσμο όπως αναλύθηκε από την μελέτη της εθνικής στρατηγικής ασφάλειας του Ομπάμα το Μάιο του 2010, επαληθεύτηκαν και στην πράξη; Η αποχώρηση των αμερικανικών στρατευμάτων από το Ιράκ αλλά και η μείωση των

¹⁴⁵ Joseph Nye, Ήπια ισχύς το μέσο επιτυχίας στην παγκόσμια πολιτική, Αθήνα, Εκδόσεις Παπαζήση, 2005, 17-24.

στρατευμάτων από το Αφγανιστάν και το Ιράκ όντως επαληθεύτηκαν και έγιναν πραγματικότητα. Η αποχώρηση αυτή εντάσσεται άραγε στην σταθεροποίηση της ηγεμονίας ή έγιναν λόγω τήρησης των προεκλογικών υποσχέσεων και λανθασμένων αποφάσεων, με αποτέλεσμα να τίθεται σε αμφισβήτηση η προσπάθεια ηγεμονικής σταθερότητας των ΗΠΑ;

Μια μελέτη του νέου κειμένου εθνικής στρατηγικής του Ομπάμα που δημοσιοποιήθηκε το Φεβρουάριο του 2015, μπορεί να μας βοηθήσει να αναλύσουμε καλύτερα την εξωτερική πολιτική των ΗΠΑ. Σε αυτό το κείμενο ο Ομπάμα αποκαλεί την οικονομική ανάπτυξη των ΗΠΑ θεμέλιο της εθνικής ασφάλειας των ΗΠΑ και κρίσιμο συντελεστή για την αμερικανική επιρροή παγκοσμίως. Επιδιώκει μέσω της οικονομίας να διαδραματίσει έναν σημαντικό ρόλο στην παγκόσμια οικονομία αν όχι ηγεμονικό.

Επισημαίνει για άλλη μια φορά την ανάπτυξη της επιστήμης, της τεχνολογίας και της καινοτομίας στην έρευνα, με σκοπό να κυριαρχεί στην παγκόσμια οικονομία. Το υψηλό επίπεδο παιδείας προσελκύει σπουδαστές από όλο τον κόσμο, με αποτέλεσμα τα καλύτερα μυαλά στον κόσμο να ελκύονται από τις ΗΠΑ. Αυτό ισχυροποιεί την ηγεμονία και προσδίδει μια διάχυση των αμερικανικών αξιών και θεσμών. Όσον αφορά στη στρατιωτική ισχύ, επιβεβαιώνει την πρωτοκαθεδρία των ΗΠΑ σε μια χωρίς προηγούμενο στρατιωτική ισχύ σε όλο τον κόσμο. Η απόσυρση των στρατευμάτων από το Ιράκ και το Αφγανιστάν αποτελεί μια υπόσχεση που ο πρόεδρος κράτησε. Όταν ανέλαβε πάνω από 180.000 στρατιώτες βρίσκονταν στις δύο χώρες, ενώ τώρα υπάρχουν λιγότεροι από 15.000. Η ενίσχυση των συμμαχιών σε όλο τον κόσμο αποτελεί σημαντικό παράγοντα για τη σταθεροποίηση του συστήματος.

Ο πρόεδρος αναφέρει για πρώτη φορά την επιθετικότητα της Ρωσίας, μαζί με τις άλλες απειλές, οι οποίες είναι, η τρομοκρατία, ο εξτρεμισμός, η κυβερνοασφάλεια, οι επιταχυνόμενες αλλαγές του κλίματος και το ξέσπασμα μεταδοτικών ασθενειών, αποτελούν στοιχεία που επηρεάζουν την ασφάλεια των ΗΠΑ. Το ερώτημα που θέτει δεν είναι αν η Αμερική θα ηγηθεί στην παγκόσμια προσπάθεια για την αντιμετώπιση των απειλών, αλλά ο τρόπος που θα ηγηθεί. Η αξιοπρέπεια και τα ανθρώπινα δικαιώματα για όλο τον κόσμο μαζί με την παγκόσμια ευημερία και ασφάλεια είναι πρωταρχικής σημασίας στόχοι. Αναφέρει

τις κυρώσεις εναντίων της Ρωσίας που συμφώνησαν μαζί με τους Ευρωπαίους συμμάχους, για να αντιμετωπιστεί η επιθετικότητα της Ρωσίας. Επίσης η εκστρατεία εναντίων του ISIS με ηγετικό ρόλο των ΗΠΑ και η ηγεσία στην προσπάθεια αντιμετώπισης του Έμπολα παγκοσμίως. Αναφέρει και πάλι την ανακατανομή ισχύος στη Βόρεια Ασία, με τη συμμετοχή συμμαχιών και εμπορικών δεσμών. Η περιοχή μετά την ανακατανομή της ισχύος οικονομικής αλλά και στρατιωτικής, θα αντιπροσωπεύει το 40% του παγκόσμιου εμπορίου. Αυτό σημαίνει νέες επενδύσεις, νέες θέσεις εργασίας. Η πρόθεση για αναβάθμιση των σχέσεων με την Ινδία αποτελεί τη νέα αντίληψη για την κατανομή ισχύος στη περιοχή. Θέτει επίσης την πρόθεση για ανοίγματα στην Αφρική, επιταχύνοντας τις διαδικασίες για πρόσβαση σε ενέργεια, υγεία και επάρκεια τροφής, σε μια ταχέως αναπτυσσόμενη περιοχή. Επίσης το άνοιγμα στην Κούβα αυξάνει την εμπλοκή των ΗΠΑ στο ημισφαίριο τους, όπου υπάρχουν και αναπτύσσονται τεράστιες ευκαιρίες για εμπέδωση των κερδών με σκοπό την ειρήνη, την ευημερία, τη δημοκρατία και την ενεργειακή αυτάρκεια. Επαναλαμβάνει ότι η καλλιέργεια της ελπίδας στο κόσμο και όχι η διάδοση του φόβου αποτελεί το μέσο για να ηγηθεί η Αμερική στο κόσμο. Επίσης αναφέρει το περιορισμό για τη χρήση των Drones στις στρατιωτικές επιχειρήσεις.¹⁴⁶

Ο Ομπάμα εξαγγέλλει την πεποίθηση του ότι σε όλα αυτά τα μέτωπα, οι ΗΠΑ ηγούνται από θέση ισχύος. Αυτό όμως δε σημαίνει ότι μπορούμε ή θα πρέπει να υπαγορέψουμε την τροχιά των γεγονότων σε όλο τον κόσμο. Η επιρροή και οι πόροι μας δεν είναι απεριόριστοι ανέφερε. Η αντιμετώπιση των απειλών μόνο με στρατιωτική ισχύ δεν είναι επαρκής. Θα πρέπει να πολεμήσουμε την ιδεολογία της βίας των εξτρεμιστών. Οι προκλήσεις που αντιμετωπίζουμε απαιτούν στρατηγική υπομονή και επιμονή.

Στη δεύτερη εξαγγελία του Ομπάμα το Φεβρουάριο του 2015 που αφορά στην εθνική στρατηγική ασφάλειας, αλλάζει τη σχέση με τη Ρωσία, την οποία θεωρεί ότι είναι επιθετική και θα πρέπει να αντιμετωπιστεί. Η μεταφορά του ενδιαφέροντος στη ΒΑ Ασία αποτελεί μέγιστη προτεραιότητα. Η Κίνα και η Ινδία θα πρέπει να προσεγγιστούν ως εμπορικοί εταίροι με τεράστιες δυνατότητες. Το ίδιο αφορά και στο άνοιγμα των εμπορικών δρόμων προς την Αφρική, της οποίας οι

¹⁴⁶White House, National Security Strategy 2015, White House, Feb 2015, https://www.whitehouse.gov/sites/default/files/docs/2015_national_security_strategy.pdf (20 Δεκ 2015)

ενεργειακοί πόροι είναι τεράστιας σημασίας. Τέλος, το σημαντικότερο είναι ότι επιμένει περίπου στα ίδια με την προηγούμενη εξαγγελία, τονίζοντας ότι από μόνη της η Αμερική δεν μπορεί να επωμιστεί το φορτίο όλων των αλλαγών και των νέων πολιτικών, γ'αυτό οι ευέλικτες συμμαχίες είναι χαρακτηριστικό στοιχείο της πολιτικής των ΗΠΑ που πρέπει να πραγματοποιηθεί.

3.3 Οι σχέσεις με τη Ρωσία

Με την κατάρρευση του διπολικού συστήματος και την πλήρη επικράτηση των ΗΠΑ σε όλους τους τομείς, το σύστημα έχασε ένα παράγοντα εξισορρόπησης ισχύος. Σαν αποτέλεσμα αυτού παρουσιάστηκαν μεγάλες ευκαιρίες για καταλυτικές αλλαγές και ανακατανομή ισχύος. Σύμφωνα με τον Mearshimer, οι μεγάλες δυνάμεις επιζητούν την ισχύ χωρίς περιορισμό στην ποσότητα αυτής.¹⁴⁷ Οι μεταβατικές περίοδοι είναι σημαντικές διότι προσφέρουν στρατηγικές ευκαιρίες για τον επηρεασμό της διαμόρφωσης του κόσμου. Την αρχική αβεβαιότητα για το ρόλο της Ρωσίας, ακολούθησε η σταδιακή επανάκαμψη της Μόσχας κυρίως στο ενεργειακό πεδίο. Αυτό αποτέλεσε και την κινητήρια δύναμη της προσπάθειας για ανόρθωση της οικονομίας της. Οι προθέσεις των αμερικανών για έναν ηγεμονικό ρόλο διαφάνηκαν, με τη μονομερή δράση τους, τη διεξαγωγή προληπτικών πολέμων και την προσπάθεια τους για εκδημοκρατισμό της μέσης ανατολής με πρότυπο το δυτικό μοντέλο. Έτσι, η ανάσχεση της Ρωσικής επιρροής στην Ευρώπη μέσω της τροφοδοσία της αποκλειστικά με Ρωσική ενέργεια αλλά και έμμεση ή άμεση ανάσχεση της πορείας πολιτικής και οικονομικής ολοκλήρωσης της Ευρώπης, αποτελεί την αμερικανική στρατηγική για την Ευρώπη και τη Ρωσία.¹⁴⁸

Η εξωτερική πολιτική του Ομπάμα σε σχέση με την Ρωσία προσδιορίζει τις πραγματικές προθέσεις των ΗΠΑ, για τον κόσμο που διαμορφώνεται. Στην εξαγγελία της εθνικής πολιτικής ασφάλειας το Μάιο του 2010, η Ρωσία παρουσιάζεται ως χώρα κλειδί μαζί με την Κίνα και την Ινδία, σε σχέση με την επιρροή στο διεθνές σύστημα. Στο ίδιο κείμενο αναφέρεται η πρόθεση των ΗΠΑ για στενότερη συνεργασία με τη Ρωσία τόσο στον οικονομικό τομέα, όσο και στον

¹⁴⁷John Mearsheimer, Η τραγωδία της πολιτικής των μεγάλων δυνάμεων, Βάρη Αττικής, Εκδόσεις Ποιότητα, xvii.

¹⁴⁸Γεώργιος Βοσκόπουλος, Ο αμερικανικός παράγοντας στη διαμόρφωση των Ευρω-Ρωσικών σχέσεων: τα Ελληνικά διλήμματα, Γεωστρατηγική Νο 14, Μάιος-Αύγουστος 2008.

ενεργειακό. Επιπλέον, για την καταπολέμηση της τρομοκρατίας στο Αφγανιστάν επιζητείται η στενή συνεργασία με τη Ρωσία. Επίσης αναφέρει τη συμφωνία START για τα πυρηνικά όπλα και τον περιορισμό τους. Ειδικά ο Πρόεδρος Ομπάμα από τη Μόσχα είχε δηλώσει: η προστασία και η ασφάλεια των ΗΠΑ αποτελεί κυρίαρχη προτεραιότητα, κανένα όμως έθνος δεν μπορεί από μόνο του να αντιμετωπίσει τις προκλήσεις του 21^{ου} αιώνα. Ο σεβασμός στα ανθρώπινα δικαιώματα είναι σημαντική αξία και όποιος την παραβιάζει θα πρέπει να λογοδοτεί.¹⁴⁹ Η Αμερική επιθυμεί μια ισχυρή, ειρηνική και ευημερούσα Ρωσία. Στην πράξη εφαρμόστηκε μόνο η συμφωνία για τα πυρηνικά START.

Γενικά έχει αποδειχθεί στην πράξη ότι οι δημοκρατικές κυβερνήσεις έχουν επιδείξει μεγαλύτερη εμπειρία στον αποτελεσματικό χειρισμό της Ρωσίας. Η προεδρία του Μπούς του νεότερου, έδωσε την ευκαιρία στη Ρωσία να ανακάμψει σημαντικά στον τομέα της οικονομίας, ειδικά με τις υψηλές τιμές στο πετρέλαιο, μιας και η Ρωσία στηρίζει το ΑΕΠ(Ακαθάριστο Εθνικό Προϊόν) της κατά 80% στις εξαγωγές πετρελαίου.¹⁵⁰ Η ανάκαμψη αυτή βοήθησε την ανασυγκρότηση και εκσυγχρονισμό κατά ένα μεγάλο ποσοστό των συμβατικών δυνάμεων της Ρωσίας αλλά και την ανάπτυξη της οικονομίας της. Η ηγετική και οργανωτική ικανότητα του προέδρου της Ρωσίας Βλαδμίρ Πούτιν, συνέβαλε σημαντικά στο αποτέλεσμα αυτό. Η εξαγγελία της συμφωνίας για τη μείωση των πυρηνικών όπλων γνωστή και ως START, τελικά υπογράφηκε από τους προέδρους της Αμερικής και της Ρωσίας την 5^η Φεβρουαρίου 2011, επαληθεύοντας την εξαγγελία του Ομπάμα. Μια πρόσκαιρη αισιοδοξία επικράτησε στο κόσμο, ότι τα πράγματα αλλάζουν προς το καλύτερο, προς ένα πιο ασφαλές διεθνές σύστημα. Τα πράγματα όμως άλλαξαν μεταξύ των σχέσεων των δύο χωρών με την έναρξη της κρίσης στην Ουκρανία. Σύμφωνα με τον αμερικανό πολιτικό επιστήμονα και οικονομολόγο Πωλ Κράιγκ Ρόμπερτς, οι ΗΠΑ ήταν αυτές που άρχισαν τη σύγκρουση με τη Ρωσία, λόγω της

¹⁴⁹ «As President of the United States, I will work tirelessly to protect America's security and to advance our interests. But no one nation can meet the challenges of the 21st century on its own, nor dictate its terms to the world. That is why America seeks an international system that lets nations pursue their interests peacefully, especially when those interests diverge; a system where the universal rights of human beings are respected, and violations of those rights are opposed; a system where we hold ourselves to the same standards that we apply to other nations, with clear rights and responsibilities for all.» President Barack Obama, Moscow, Russia, July 7, 2009.

¹⁵⁰ Θεοχάρης Γρηγοριάδης, Εξελίξεις Κλειδιά στην Ρωσική Εξωτερική Πολιτική και η Επίδρασή τους στις Διεθνείς Σχέσεις της Ελλάδας, <http://www.eliamep.gr/old/eliamep/files/Russia.pdf>

νεοσυντηρητικής ιδεολογίας που έχει επικρατήσει στις ΗΠΑ και προωθεί την ηγεμονία των ΗΠΑ ως εξαιρετική χώρα.¹⁵¹

Οι αμερικανοί για να εδραιώσουν την ηγεμονία τους καθώς αυξάνουν τη δική τους ισχύ, ταυτόχρονα προσπαθούν να μειώσουν την ισχύ της Ρωσίας, γνωρίζοντας ότι η Ρωσία αποτελεί έναν από τους σημαντικούς πόλους του συστήματος που διαμορφώνεται. Οι συντελεστές ισχύος της Ρωσίας όπως η μεγάλη έκταση της, η ισχυρή πυρηνική αποτρεπτική της ισχύ καθώς και οι ενεργειακές της δυνατότητες, την καθιστούν ισχυρό παράγοντα συνδιαμόρφωσης του κόσμου που γεννιέται. Από την άλλη πλευρά σε επίπεδο γεωστρατηγικής, η προσπάθεια διεύρυνσης του NATO δημιουργεί διλήμματα ασφαλείας στην Ρωσία. Έτσι όσο η Ρωσία θα αισθάνεται ότι αποτελεί στόχο μιας πολιτικής ανάσχεσης και απομόνωσης δεν θα υιοθετεί συνεργατικές πολιτικές.¹⁵²

Έτσι στο Ευρασιατικό τόξο που ξεκινά από το Αφγανιστάν, συνεχίζει στο Ιράν και το Ιράκ, τη Συρία, το Αζερμπαϊτζάν, τη Γεωργία και την Ουκρανία, οι ΗΠΑ δημιούργησαν προβλήματα και συντηρούν πολέμους χωρίς οι ίδιοι να λαμβάνουν μέρος, μεταφέροντας το κόστος σε τρίτες χώρες, μέσω της χρησιμοποίησης ΜΚΟ, ιδιωτικών εταιρειών υποστήριξης επιχειρήσεων αλλά και φανατισμένων φονταμενταλιστών. Το τόξο αυτό με αποκορύφωμα την Ουκρανία, δημιουργεί τεράστιο πρόβλημα ασφάλειας στη Ρωσία και ταυτόχρονα την αποκόπτει από την πρόσβαση στους θαλάσσιους δρόμους μεταφοράς των εμπορευμάτων. Ο περιορισμός της Ρωσίας με την μείωση της δυνατότητας της να αυξήσει περεταίρω την ισχύ της, αλλά και ταυτόχρονα να αναλώνει ισχύ από την υπάρχουσα που διαθέτει, δημιουργεί μακροπρόθεσμα την αποδυνάμωση της Ρωσίας αλλά και την αποδυνάμωση της Ευρώπης.

Αυτό γίνεται διότι με τις οικονομικές κυρώσεις που έχουν επιβληθεί στη Ρωσία για την κρίση με την Ουκρανία, υπάρχουν δύο σημαντικά οικονομικά χαμένοι: η Ρωσία και η Ευρώπη. Στην Ευρώπη μια από τις οικονομικά πληγείσες χώρες είναι και η Ελλάδα, με την εξαφάνιση αρκετών εξαγωγικών δραστηριοτήτων προς τη Ρωσία, κυρίως αγροτικών προϊόντων. Οι οικονομικές κυρώσεις στη Ρωσία

¹⁵¹ Ria Novosti, Η σύγχρονη Ρωσία, το αμερικανικό νεοσυντηρητικό δόγμα της παγκόσμιας ηγεμονίας που προωθεί τη σύγκρουση ΗΠΑ-Ρωσίας, 28 Φεβ 2015

¹⁵² Γεώργιος Βοσκόπουλος, Ο αμερικανικός παράγοντας στη διαμόρφωση των Ευρω-Ρωσικών σχέσεων: τα Ελληνικά διλήμματα, Γεωστρατηγική Νο 14, Μάιος-Αύγουστος 2008.

ταυτόχρονα εξυπηρετούν και την αποδυνάμωση της Γερμανίας η οποία επιδεικνύει μια ηγεμονική οικονομική συμπεριφορά μέσα στην Ευρώπη. Έτσι οι ΗΠΑ με τη συντήρηση του πολέμου στη Συρία, στο Ιράκ και την αναταραχή που παρατηρείται τελευταία στο Αζερμπαϊτζάν και την Αρμενία, αλλά και τις οικονομικές κυρώσεις στην Ουκρανία, χωρίς να χρησιμοποιεί δικές της δυνάμεις ή αν το κάνει αυτές είναι συγκεκριμένες, εφαρμόζει πλήρως τις αρχές για μια ηγεμονική σταθεροποίηση στον κόσμο που αναδύεται. Η Ρωσία αναγνωρίζοντας το σχέδιο των ΗΠΑ για την σταθεροποίηση της ηγεμονίας τους, αντέδρασαν πολύ γρήγορα και αποτελεσματικά, με αποτέλεσμα η αντιπαράθεση των δύο χωρών να αποκτά χαρακτηριστικά νέου ψυχρού πολέμου. Στην πραγματικότητα η πολεμική συμβατική μηχανή των Ρώσων δεν είναι τόσο ισχυρή για να αντιπαρατεθεί με την Αμερική, αλλά η πυρηνική ισχύ που διαθέτει αποτρέπει την σφοδρή κλιμάκωση της απευθείας αντιπαράθεσης μεταξύ τους.

Η νέα μορφή πολέμου, ο Υβριδικός πόλεμος, που εφάρμοσε η Ρωσία στην Ουκρανία αιφνιδίασε το NATO και τους αμερικανούς, ειδικά μετά την ταχύτατη κατάληψη της Κριμαίας από Ρωσικά στην ουσία στρατεύματα. Η Ρωσία χρησιμοποίησε το εργαλείο της στρατηγικής επικοινωνίας και έναν συνδυασμό στρατιωτικών και ημι-στρατιωτικών μέσων. Ο Υβριδικός πόλεμος αποτελεί μια στρατιωτική στρατηγική που συνδυάζει συμβατικά μέσα, ασύμμετρες επιθέσεις(τρομοκρατία), οικονομικό πόλεμο(κυρώσεις) και κυβερνοπόλεμο. Η νέα αυτή μορφή πολέμου είναι χαοτική και κατά συνέπεια απρόβλεπτη και άλυτη. Η Ρωσία έδειξε ότι είχε προετοιμαστεί κατάλληλα για τη διεξαγωγή αυτών των επιχειρήσεων στην Ουκρανία και την Κριμαία. Εφαρμόστηκαν μέθοδοι που περιλάμβαναν, διασπορά ψευδών ειδήσεων, απόκρυψη δυνάμεων, χρήση ΜΜΕ για ψυχολογικές επιχειρήσεις, ενεργειακός εκφοβισμός, χρήση διεθνούς δικαίου για νομιμοποίηση μιας επιχείρησης για ανθρωπιστικούς λόγους, με νομικό τετελεσμένο ως «νομολογία» την επέμβαση στο Κόσσοβο. Η μορφή του Υβριδικού πολέμου μπορεί να είναι πολύ αποτελεσματική, με το NATO να έχει κινητοποιηθεί για την αντιμετώπιση του. Φυσικά δεν αποφέρουν πάντα το προσδοκώμενο αποτέλεσμα καθώς η ομίχλη του πολέμου καθιστά την εξέλιξη των γεγονότων απρόβλεπτη.

Οι ΗΠΑ μετά την επέμβαση στην Κριμαία εφάρμοσαν μαζί με την Ευρωπαϊκή Ένωση οικονομικές κυρώσεις εναντίων της Ρωσίας. Αυτό το γεγονός έρχεται σε αντίθεση με την εξαγγελία του Ομπάμα στη στρατηγική εθνικής ασφάλειας, όπου μιλούσε για μια συνεργασία σε οικονομικό επίπεδο με τη Ρωσία, ώστε αυτή να ευημερεί. Στην πραγματικότητα οι ΗΠΑ εξώθησαν θα έλεγε κάποιος την Ρωσία σε αυτές τις ενέργειες, όταν προσπάθησαν να διευρύνουν το NATO στην ανατολική Ευρώπη, προς το μαλακό υπογάστριο της Ρωσίας, που αποτελεί την πρώτη γραμμή άμυνας της Ρωσίας. Η Ρωσία έβλεπε την επέκταση του NATO ως συρρίκνωση της σφαίρας επιρροής της και τη δυνητική περικύκλωση της. Οι ενέργειες των ΗΠΑ στη κρίση της Ουκρανίας δημιουργούν μια στασιμότητα ως προς την ηγεμονική σταθερότητα. Οι οικονομικές κυρώσεις επιφέρουν επιβράδυνση της ελευθερίας των αγορών και ταυτόχρονα δημιουργούν στην Ευρώπη μια οπισθοδρόμηση για την πολιτική και οικονομική ολοκλήρωση της.¹⁵³ Οι ενεργειακοί δρόμοι που διέρχονται μέσα από την Ουκρανία, αποτελούν για την Ευρώπη ζωτικής σημασίας για την ενεργειακή της επάρκεια. Ένας μίνι αντι-αμερικανισμός υποβόσκει στις μικρές ευρωπαϊκές χώρες αλλά και στην Γερμανία, η οποία έχει τεράστια οικονομικά συμφέροντα με τη Ρωσία. Συνοψίζοντας, παρατηρούμε ότι στην περίπτωση της Ουκρανίας δεν εφαρμόζεται η θεωρία περί ηγεμονικής σταθερότητας. Ο λόγος είναι προσωρινός κατά την εκτίμηση μου, διότι εκεί συντελείται μια ανακατανομή ισχύος μεταξύ, ΗΠΑ, Ρωσίας και Ευρώπης. Το αποτέλεσμα που θα εξισορροπήσει την διαφορική ισχύ μεταξύ των τριών, θα δημιουργήσει και τις συνθήκες για την ηγεμονική σταθερότητα, με μειούμενα στοιχεία για τις ΗΠΑ λόγω της ενδυνάμωσης της Ρωσίας.

Παρόλο που ο Ομπάμα εξήγγειλε την πρόθεση για παγκόσμια συνεργασία εναντίων της τρομοκρατίας, με την απομονωτική πολιτική του εναντίων της Ρωσίας υποβαθμίζει τη σημασία της Μόσχας στον αγώνα εναντίων της τρομοκρατίας. Η συνεργασία αυτή είναι θεμελιώδης διότι, πρώτον η δημιουργία μιας σταθερής συμμαχίας εναντίων της τρομοκρατίας είναι σημαντική προϋπόθεση μιας και η τρομοκρατία δεν έχει ημερομηνία λήξης. Δεύτερον, οι ΗΠΑ χρειάζονται ένα στρατηγικό εταίρο στην περιοχή της Ευρασίας, ώστε η περιοχή να μην καταστεί καταφύγιο των τρομοκρατών και τρίτον, η σημασία της Ρωσίας για τη διεθνή ασφάλεια είναι σημαντική. Η Ρωσία αποτελεί το βασικό πρόβλημα των

¹⁵³ Αρβανιτόπουλος Κω/νος, Η αμερικανική εξωτερική πολιτική μετά τον ψυχρό πόλεμο ιδεολογικά ρεύματα, Βάρη Αττικής, Εκδόσεις ποιότητα, 2003, 134-135.

αμερικανών, όπως αναφέρει ο καθηγητής Βασίλειος Μαρκεζίνης στο βιβλίο του «Μια νέα εξωτερική πολιτική για την Ελλάδα». Ο ίδιος συνεχίζει: η Αμερική απέτυχε να συνδεθεί με τη Ρωσία εποικοδομητικά. Οι ΗΠΑ προκαλούν συνεχώς προβλήματα στις παρυφές της παλαιάς ρωσικής αυτοκρατορίας.¹⁵⁴ Η κατάσταση μελλοντικά θα επιδεινωθεί με απρόβλεπτες συνέπειες.

3.4 Η περίπλοκη Συριακή υπόθεση

Η αντιπαράθεση των ΗΠΑ με τη Ρωσία στη περίπτωση της Συρίας, δεν επέτρεπε μέχρι πρότινος την συνεργασία στην αντιμετώπιση του ISIS. Η πολιτική των ΗΠΑ στη Συρία από το 2011 που ξέσπασε ο πόλεμος είναι η μη εμπλοκή των αμερικανικών δυνάμεων στην κρίση αυτή. Στον απόηχο της απόσυρσης των αμερικανικών στρατευμάτων από το Ιράκ αλλά και της πρόθεσης για απόσυρση από το Αφγανιστάν, η πολιτική του Ομπάμα για τη μη επέμβαση στη Συρία, επηρεάστηκε από διάφορους παράγοντες.¹⁵⁵

Πρώτον η απροθυμία του Κογκρέσου να συναινέσει σε μια επέμβαση με αεροπορικές επιδρομές, εναντίων της Συρίας με αφορμή τη χρήση χημικών όπλων εναντίων των αντικαθεστωτικών. Ο Ομπάμα δεν επιθυμούσε αν και είχε τη δυνατότητα να δράσει χωρίς την έγκριση του κογκρέσου, όπως έπραξαν άλλωστε και άλλοι πρόεδροι, αυτός δεν το έπραξε. Δεύτερον, η ιδιαίτερη σχέση των ΗΠΑ με το Ισραήλ επηρέασε τις αποφάσεις του για μη εμπλοκή. Το Εβραϊκό λόμπυ στις ΗΠΑ μπορεί και επηρεάζει τη διαμόρφωση της εξωτερικής πολιτικής. Το Ισραήλ προτιμά τον πρόεδρο Άσσαντ στην ηγεσία της Συρίας, λόγω της προηγούμενης συμπεριφοράς της Συρίας μετά τον πόλεμο του Υομ Κίρουι το 1973, να κρατά μια σταθερή ουδέτερη στάση προς το Ισραήλ και να υπάρχει ηρεμία μεταξύ των συνόρων των δύο χωρών. Οι Ισραηλινοί φοβούνται ότι μια πτώση του καθεστώτος του Άσσαντ πιθανόν θα φέρει στην εξουσία πιο εχθρικούς ηγέτες, με αποτέλεσμα τη δημιουργία αστάθειας στα σύνορα με τη Συρία. Ο Ομπάμα συμμαρτίζεται τις ανησυχίες αυτές με αποτέλεσμα να μην έχει τη θέληση για επέμβαση στη Συρία.

¹⁵⁴ Βασίλειος Μαρκεζίνης, Μια νέα εξωτερική πολιτική για την Ελλάδα, Αθήνα, Εκδόσεις λιβάνη, 2010, 39.

¹⁵⁵ Mark N. Katz, US policy toward Syria: Making the best of a bad situation, Wilson Center, Oktober 2013, (https://www.wilsoncenter.org/sites/default/files/us_policy_toward_syria_making_best_of_bad_situation.pdf)

Επιπλέον ένας ακόμη παράγοντας είναι να μην διαταραχθούν ακόμη περισσότερο οι σχέσεις με τη Ρωσία και το Ιράν στην περιοχή. Έντονη κριτική δέχθηκε η πολιτική αυτή του Ομπάμα από το εσωτερικό των ΗΠΑ και τους συνδιαμορφωτές της εξωτερικής πολιτικής. Σήμερα, η γιγάντωση του ISIS με την ανοχή ή και την βοήθεια των ΗΠΑ, δημιούργησε τις προϋποθέσεις για την επέμβαση της Ρωσίας με δυναμικό τρόπο. Η μέχρι τώρα επιτυχημένη εμπλοκή της Ρωσίας με τη στήριξη και του Ιράν αλλά και του Ιράκ, αποκάλυψε την έμμεση εμπλοκή της Τουρκίας, η οποία εξαργυρώνει την κάθε ενέργεια της με ανταλλάγματα στην περιοχή που αφορούν την ενέργεια. Η επέμβαση της Ρωσίας και η απομόνωση της Τουρκίας, σε συνδυασμό με τους αεροπορικούς βομβαρδισμούς της Ρωσικής αεροπορίας, άλλαξε τους όρους στην ισορροπία της περιοχής. Οι ΗΠΑ μετά τον επικοινωνιακό πόλεμο που δημιούργησαν οι Ρώσοι και κάτω από το βάρος της διεθνούς κοινής γνώμης αλλά και της εσωτερικής κοινής γνώμης στην Αμερική, αναγκάζονται να συνεργαστούν με τη Μόσχα έστω και σε μικρό ποσοστό. Η ιδέα της συμμετοχής του Άσαντ στην εξουσία κερδίζει έδαφος, με σκοπό την προσέγγιση της Ρωσίας, με απώτερο στόχο την κατανομή της ισχύος και της επιρροής στην ευρύτερη περιοχή. Επιπλέον η Συρία αποτελεί ένα σημαντικό γεωγραφικό χώρο για τη διακίνηση της ενέργειας προς τη Μεσόγειο. Άλλωστε δεν θα πρέπει να ξεχνάμε και την αρχή του εμφυλίου στη Συρία το 2011, αμέσως μετά την υπογραφή συμφωνίας για αγωγό μεταφοράς φυσικού αερίου μεταξύ του Ιράν και της Συρίας.

Η διαχείριση των τεράστιων αποθεμάτων φυσικού αερίου και πετρελαίου στο Ιράν, το Κατάρ είναι που τροφοδότησε τον «εμφύλιο πόλεμο στη Συρία. Καθώς το Ιράν αναδύεται από τις διεθνείς κυρώσεις και τα τεράστια αποθέματα φυσικού αερίου του γίνονται πάλι διαθέσιμα για εξαγωγή, ο πόλεμος του φυσικού αερίου της Συρίας θερμαίνεται. Το Κατάρ έχει επενδύσει πολλά σε μονάδες και τερματικούς σταθμούς υγροποιημένου φυσικού αερίου (liquefied natural gas, LNG) που του επιτρέπουν να μεταφέρει το φυσικό αέριο του σε όλο τον κόσμο με δεξαμενόπλοια. Ωστόσο, η υγροποίηση και η μεταφορά αυξάνουν το συνολικό κόστος και καθώς οι τιμές του φυσικού αερίου έχουν πέσει, το αέριο του Κατάρ παρέμεινε εύκολα περικομμένο στις ευρωπαϊκές αγορές από το φθηνότερο φυσικό αέριο μέσω αγωγών από την Ρωσία και αλλού. Έτσι το 2009, το Κατάρ πρότεινε την κατασκευή ενός αγωγού φυσικού αερίου για την αποστολή του αερίου του βορειοδυτικά, μέσω της Σαουδικής Αραβίας, της Ιορδανίας, της Συρίας και της

Τουρκίας, μια αρχική επένδυση δισεκατομμυρίων δολαρίων που θα μειώνει το κόστος μεταφοράς σε μακροπρόθεσμη βάση. Ωστόσο, ο πρόεδρος της Συρίας, Μπάσα αλ Άσαντ, αρνήθηκε να υπογράψει το σχέδιο. Η Ρωσία, η οποία δεν ήθελε να δει την θέση της να υπονομεύεται στην ευρωπαϊκή αγορά φυσικού αερίου, τον πίεσε έντονα να μην υπογράψει. Την ίδια στιγμή, το Ιράν, διαισθανόμενο μια ευκαιρία, και μην έχοντας εξαγωγικές υποδομές για τα δικά του τεράστια αποθέματα φυσικού αερίου, πρότεινε έναν εναλλακτικό αγωγό Ιράν-Ιράκ-Συρίας, που θα αντλεί το ιρανικό αέριο από τον ίδιο χώρο προς τα έξω, μέσω συριακών λιμένων, όπως της Λατάκειας και κάτω από την Μεσόγειο. Η Μόσχα προφανώς ευλόγησε αυτό το έργο, ίσως πιστεύοντας ότι η Ρωσία θα το βρει ευκολότερο να διαπραγματευθεί με το Ιράν (που σε αντίθεση με το Κατάρ, δεν φιλοξενεί μια βάση των ΗΠΑ) για να ελέγξει τις εισαγωγές φυσικού αερίου στην Ευρώπη από το Ιράν, την περιοχή της Κασπίας Θάλασσας και την Κεντρική Ασία. Η ανακοίνωση της συμφωνίας του αγωγού Ιράν-Ιράκ-Συρίας ήρθε το 2011. Τα μέρη υπέγραψαν τα έγγραφα τον Ιούλιο του 2012. Η κατασκευή ήταν προγραμματισμένο να ολοκληρωθεί το 2016, αλλά παρεμβλήθηκαν η Αραβική Άνοιξη και το επερχόμενο χάος στην Συρία.¹⁵⁶

Ο πόλεμος των αγωγών, ή διαφορετικά η διαχείριση της ενέργειας που θεωρείται απαραίτητο στοιχείο για την οικονομική ανάπτυξη, είναι το μήλον της έριδος των κρατών και ειδικότερα των μεγάλων δυνάμεων. Άλλη μια φορά ο περιορισμός της ισχύος της Ρωσίας όπως διαφαίνεται μέσα από την κρίση στη Συρία, επιβεβαιώνει τη πρόθεση των ΗΠΑ για μια ηγεμονία στην οποία θα έχουν το πρώτο λόγο. Άλλωστε ο οικονομικός στραγγαλισμός κατά της Ρωσίας από τις ΗΠΑ αποβλέπει στην μείωση της επιρροής και της ισχύος της έτσι ώστε στο νέο κόσμο που θα προκύψει, η Ρωσία να έχει το μικρότερο μερίδιο. Με άλλα λόγια θα λέγαμε ότι ξαναμοιράζεται η τράπουλα για την παγκόσμια ηγεμονία με μπαλαντέρ τις ΗΠΑ. Συνολικά η Αμερική δημιούργησε με τις ενέργειες της μια πολιτική του «διαίρει και βασίλευε» σε όλη την περιοχή της Ευρασίας. Υπάρχει και μια άλλη τελείως διαφορετική άποψη για τη στρατηγική του Ομπάμα στη Μέση Ανατολή.

Κατά τη γνώμη του Kissinger, οι ΗΠΑ χρησιμοποίησαν τον ISIS στη μέση ανατολή και έχασαν. Η ενδυνάμωση της Ρωσίας, μέσω του πολέμου κατά της

¹⁵⁶ Mitchell Orenstein, George Romer, Η επίθεση του Πούτιν για το αέριο, Foreign Affairs, Hellenic Edition, 19/10/2015, (<http://www.foreignaffairs.gr/articles/70542/mitchell-a-orenstein-kai-george-romer/i-epithesi-toy-poytin-gia-to-aerio?page=show>)

τρομοκρατίας στην περιοχή, σε συνεργασία με το Ιράν και το Ιράκ, εκτόπισαν την επιρροή των ΗΠΑ στην περιοχή. Η πολιτική του Ομπάμα στην περιοχή, υποστηρίζοντας τις τρομοκρατικές οργανώσεις απέτυχε κατά τη γνώμη του Kissinger.¹⁵⁷ Η Ρωσία βρήκε την ευκαιρία να έχει το πάνω χέρι στην πολιτική στη περιοχή. Οι ΗΠΑ με την συμφωνία για τα πυρηνικά με το Ιράν, ουσιαστικά δέχονται έναν ηγεμονικό ρόλο του Ιράν στην περιοχή. Στο τελευταίο δεκαήμερο του 2015, υπάρχει μια ένταση μεταξύ Ιράν και ΗΠΑ, με αποτέλεσμα να επιβληθούν πρόσθετες οικονομικές κυρώσεις των ΗΠΑ εναντίων του Ιράν, το οποίο τις εξέλαβε ως εχθρική ενέργεια στην συμφωνία που έχει επιτευχθεί. Το Ιράν διημήνυσε ότι εάν ισχύσουν οι κυρώσεις θα πάψει να ισχύει η συμφωνία για το πυρηνικό πρόγραμμα του Ιράν.¹⁵⁸

3.5 Η ίδρυση των χωρών BRICS, μια αντι-ηγεμονική προσπάθεια.

Η θεωρία για την ηγεμονική σταθερότητα, η οποία βασίζεται στην άνιση κατανομή ισχύος του διεθνούς συστήματος δημιουργεί τους οικονομικούς εκείνους θεσμούς ή αλλιώς τα διεθνή οικονομικά καθεστώτα, τα οποία δημιουργούνται και διατηρούνται από τον ηγεμόνα.¹⁵⁹ Ο Ομπάμα στην εξαγγελία του αναφέρει την ισχυρή εμπορική και οικονομική αλληλεξάρτηση του κόσμου με ηγετικό όμως ρόλο τις ΗΠΑ. Ο έλεγχος της ενέργειας, των θαλάσσιων εμπορικών οδών αλλά και ο περιορισμός της οικονομικής ανάπτυξης των ισχυρών δυνάμεων συγκροτούν τη στρατηγική για την εφαρμογή και επαλήθευση της θεωρίας. Η Ρωσία αντιλήφθηκε αυτήν την ηγεμονική συμπεριφορά των ΗΠΑ και προσπάθησε στην εποχή της έντονης οικονομικής ανόρθωσης της, με φόντο την κατάρρευση της παγκόσμιας οικονομίας το 2009, να αποδιοργανώσει τους οικονομικούς θεσμούς που έχουν εγκαταστήσει οι ΗΠΑ, τόσο για την προστασία της όσο και για τον περιορισμό της ισχύος της.

Η πρωτοβουλία της Ρωσίας για τη δημιουργία των χωρών BRICS, από τα αρχικά των χωρών Βραζιλία, Ρωσία, Ινδία, Κίνα και Νότια Αφρική, αποτελεί την

¹⁵⁷ Henry Kissinger, "A path out of the middle east collapse", The wall street journal, 16 Otk 2015 (<http://www.wsj.com/articles/a-path-out-of-the-middle-east-collapse-1445037513>)

¹⁵⁸ Zougla.gr, ΗΠΑ: νέες κυρώσεις στο Ιράν παρά την ιστορική συμφωνία, 31 Δεκ 2015, (<http://www.zougla.gr/kosmos/article/ipa-kirosis-sto-iran-para-tin-istoriki-simfonia>)

¹⁵⁹ Ηλίας Κουσκουβέλης, Εισαγωγή στις διεθνείς σχέσεις, Εκδόσεις ποιότητα, Βάρη Αττικής, 2004, 461.

πρώτη αμφισβήτηση των διεθνών οικονομικών καθεστώτων. Οι χώρες αυτές παρουσίαζαν τη μεγαλύτερη ανάπτυξη παγκοσμίως και χαρακτηρίστηκαν αναδυόμενες οικονομίες. Η δημιουργία του αντίπαλου διεθνούς καθεστώτος, απέναντι στην παντοδυναμία της παγκόσμιας τράπεζας αλλά και του ΔΝΤ σίγουρα δεν αντιμετωπίστηκε με καλό μάτι από τις ΗΠΑ. Στην αρχή του 2009, το Κρεμλίνο φοβούμενο την κατάρρευση του παγκόσμιου χρηματοπιστωτικού οικοδομήματος, άρχισε ενεργά να αναζητά νέες μορφές διεθνούς συνεργασίας. Τότε, η ιδέα των BRICS αποδείχθηκε ότι ήταν ακόμα σε ζήτηση. Σε αυτό συνηγορούσε και το γεγονός ότι μετά τον πόλεμο στη Γεωργία (2008), οι σχέσεις της Ρωσίας με τη Δύση ήταν στην κατιούσα, καθώς και ότι η Μόσχα ήθελε να δείξει στους Δυτικούς ότι έχει και άλλους σημαντικούς εταίρους.

Μετά τη σύνοδο κορυφής στις 29 Μαρτίου του 2012 στο Νέο Δελχί, οι χώρες της BRICS πραγματικά κινήθηκαν προς την κατεύθυνση της δημιουργίας μιας ολοκληρωμένης πολιτικής και οικονομικής ένωσης. Είναι εξαιρετικά ενδιαφέρον ότι το έκαναν σύμφωνα με το ίδιο σχέδιο που είχε κινηθεί και η Ευρωπαϊκή Κοινότητα, τα μέλη της οποίας είχαν καθορίσει αρχικά τους οικονομικούς μηχανισμούς, και στη συνέχεια έθεσαν τα πολιτικά θέματα.¹⁶⁰ Στη σύνοδο κορυφής στο Νέο Δελχί λήφθηκε η απόφαση για τη δημιουργία της Τράπεζας Ανάπτυξης από τις χώρες-μέλη της BRICS. Η απόφαση αυτή σημαίνει τη μεταμόρφωση του Οργανισμού από ένα άμορφο σχηματισμό με ασαφείς στόχους, σε μια ολοκληρωμένη οικονομική ένωση. Αναμφισβήτητα το εγχείρημα των χωρών BRICS αντικατοπτρίζει και επιβεβαιώνει την ηγεμονία των Η.Π.Α στο παγκόσμιο οικονομικό σύστημα. Με κριτήριο την παγκόσμια οικονομική κρίση, και συνέπειες όπως ο κλυδωνισμός της Ευρωπαϊκής Ένωσης τόσο σε οικονομικό όσο και σε πολιτικό επίπεδο, αλλά και τις Η.Π.Α να προσπαθούν να διατηρήσουν την παγκόσμια ηγεμονία τους, οι χώρες BRICS προσπαθούν να αλλάξουν τον χάρτη της παγκόσμιας κατανομής ισχύος. Παρά τις εκτιμήσεις και τις προβλέψεις των ειδικών, οικονομολόγων, στρατηγιστών αλλά και καθηγητών διεθνών σχέσεων, ότι το εγχείρημα των BRICS δεν έχει αντίκρισμα, η δημιουργία και μόνο ενός νέου οικονομικού πόλου αρχικά, απέναντι στα συμφέροντα των ΗΠΑ αποτελεί από μόνο του την έναρξη αμφισβήτησης της ηγεμονίας των ΗΠΑ και της ΕΕ.

¹⁶⁰ Βίκτωρ Κουζμίν, «Μια νέα παγκόσμια νομισματική ένωση γεννιέται» Η σύγχρονη Ρωσία, http://gr.rbth.com/articles/2012/04/13/mia_nea_pagkosmia_nomismatik_i_ensoi_gennietai_15032.html (Νοέμβριος 10, 2015)

Σε αυτήν την κατεύθυνση η ίδρυση αναπτυξιακής τράπεζας και η ύπαρξη ενιαίου ταμείου, εργαλεία κατανομής ισχύος για την αντιμετώπιση προβλημάτων των ίδιων των κρατών-μελών, δημιουργεί τον αντίπαλο πόλο του ΔΝΤ αλλά και της παγκόσμιας τράπεζας. Ουσιαστικά δημιουργούν οργανισμούς αντίστοιχους του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου και της Παγκόσμιας Τράπεζας, επειδή θεωρούν ότι Αμερικανοί και ευρωπαίοι δεν τους ακούνε, ούτε αντιμετωπίζουν τα δικά τους προβλήματα. Η έναρξη συναλλαγών μεταξύ των κρατών-μελών από το 2013 στα νομίσματα των χωρών τους και όχι του δολαρίου, αποτελεί το πρώτο «χτύπημα» κατά του δολαρίου. Η συνεργασία όμως επεκτείνεται και σε άλλους τομείς, όπως της ενέργειας, της παιδείας, της ασφάλειας αλλά και της πολιτικής.

Ο κόσμος είναι πια περισσότερο διασυνδεδεμένος και αλληλοεξαρτώμενος από ποτέ. Τα οικονομικά συμφέροντα των χωρών του πλανήτη συμπλέκονται και διαπλέκονται εντονότατα. Καμία χώρα δεν μπορεί να νιώθει ασφαλισμένη επειδή απλώς ανήκει σε μια οικονομική ζώνη. Έτσι η δημιουργία των BRICS συνολικά κατά την γνώμη μου, εξυπηρετεί προσωρινά τα συμφέροντα των χωρών-μελών και ειδικά των πιο ισχυρών, όπως η Κίνα, η Ινδία και η Ρωσία, απέναντι στην παγκόσμια ηγεμονία των ΗΠΑ. Ο νέος κόσμος είναι πιο σύνθετος, περισσότερο ανταγωνιστικός και αλληλοεξαρτώμενος στο μέγιστο βαθμό. Η ένωση τους είναι προσωρινή, με σκοπό την ανακατανομή ισχύος και τη δημιουργία ενός πολυπολικού κόσμου, στον οποίο θα έχουν μεγαλύτερο μερίδιο ισχύος σε περιφερειακό επίπεδο. Αυτό φαίνεται και από την αποδοχή εισόδου της Νότιας Αφρικής στις χώρες BRICS, που δεν έχει να επιδείξει κάποιο οικονομικό δείκτη παρά μόνο την γεωστρατηγική θέση της στην Αφρική, πύλη εισόδου στον ανεξερεύνητο πλούτο της αφρικανικής ηπείρου.

Η Ρωσία από την πλευρά της προσπαθεί να αποκτήσει σημαντικό ρόλο σε αυτό το νέο σύστημα που θα δημιουργηθεί. Έχει κατανοήσει την δυναμική της Κίνας και προσπαθεί με πρωτοβουλίες μέσα στην συμμαχία των BRICS να έχει ενεργό και ουσιαστικό ρόλο στα τεκταινόμενα. Μάλιστα η τελευταία ιδέα της Ρωσίας για κοινοβουλευτική συνέλευση των BRICS είναι στο στάδιο της επεξεργασίας¹⁶¹.

¹⁶¹ Η σύγχρονη Ρωσία, «Στα σκαριά κοινοβουλευτική συνέλευση των BRICS», http://gr.rbth.com/news/2015/02/27/sta_skaria_koinoboyleytiki_syneleysi_ton_brics_35613 (Νοέμβριος 27, 2015)

Ήδη στο Πεκίνο προσφεύγουν χώρες αποκλεισμένες από τις αγορές όπως η Αργεντινή και η Βενεζουέλα, οι πρόεδροι των οποίων, Κριστίνα Φερνάντες Κίρχνερ και Νικολάς Μαδούρο, επισκέφτηκαν σχετικά προσφάτως την κινεζική πρωτεύουσα αναζητώντας οικονομική στήριξη. Ακόμη και η Ουκρανία, που προ ημερών διασφάλισε δάνειο από το ΔΝΤ, είχε προς στιγμήν εκφράσει την πρόθεσή της να προσφύγει στην αρωγή του ασιατικού οικονομικού γίγαντα. Στην αγκαλιά της Κίνας φαίνεται, άλλωστε, να καταλήγει η Ρωσία αντιδρώντας στην απομόνωσή της εξαιτίας της αναμέτρησής της με τη Δύση στην κρίση της Ουκρανίας. Ένα χρόνο μετά την προσάρτηση της Κριμαίας, οι εκτιμήσεις του Πεκίνου είναι πως οι συναλλαγές της Κίνας με τη Ρωσία στο επίπεδο του εμπορίου, του τουρισμού και των μεγάλων έργων θα φθάσουν φέτος(2015) στα 100 δισ. δολάρια.¹⁶²

Η Κίνα αναμφισβήτητα λόγω του μεγέθους της οικονομίας της, είναι η χώρα με τις περισσότερες επιλογές και τις μεγαλύτερες επιδιώξεις. Το 2014 ανακοίνωσε τη ίδρυση μιας νέας παγκόσμιας αναπτυξιακής τράπεζας από μόνη της. Πρόκειται για την τράπεζα που ίδρυσε ο Κινέζος πρόεδρος και η οποία έχει τη δυναμική να απειλήσει την πρωτοκαθεδρία των δύο μεγάλων πιστωτικών ιδρυμάτων δημιουργημάτων του Bretton Woods, του ΔΝΤ και της Παγκόσμιας Τράπεζας. Αυτή η κίνηση της θέτει σε δοκιμασία την τράπεζα ανάπτυξης των BRICS. Η τράπεζα αυτή ονομάζεται AIIB(Asian Infrastructure Investment Bank).

Αγνοώντας τις επίμονες πιέσεις της Ουάσιγκτον να απόσχουν από ένα τέτοιο σχήμα και να προτιμήσουν να το επηρεάζουν εκ των έξω, Γαλλία, Γερμανία και Ιταλία ανακοίνωσαν μέσα στην εβδομάδα ότι θα συμμετάσχουν στην Ασιατική Τράπεζα Επενδύσεων Υποδομών λίγες ημέρες ύστερα από ανάλογη ανακοίνωση εκ μέρους της Βρετανίας. Τουλάχιστον αυτήν την εντύπωση δημιουργεί η προσχώρηση τεσσάρων ευρωπαϊκών δυνάμεων σε διεθνή αναπτυξιακή τράπεζα που έχει δημιουργηθεί από πρωτοβουλία της Κίνας και εντάσσεται στη σφαίρα επιρροής της.¹⁶³

Με τη Ρωσία αυτή την στιγμή βυθίζεται στην οικονομική δυσπραγία λόγω των κυρώσεων που της επιβλήθηκαν για την Ουκρανία, η στρατηγική του Ομπάμα

¹⁶² Ibid

¹⁶³ Ρουμπίνα Σπάθη, «Η Κίνα αμφισβητεί την κυριαρχία ΔΝΤ, παγκόσμιας τράπεζας», Καθημερινή, <http://www.kathimerini.gr/808412/article/oikonomia/die8nhs-oikonomia/h-kina-amfisvhte-i--thn-kyriarxia-dnt-pagkosmias-trapezas>(22 Μαρτίου 2015)

για περιορισμό της Ρωσίας στο οικονομικό επίπεδο φαίνεται ότι πετυχαίνει. Αν και στην εξαγγελία του ο Ομπάμα εξέφρασε την πρόθεση του για οικονομική συνεργασία με τη Ρωσία, παρατηρούμε ακριβώς το αντίθετο. Πιθανόν η συμπεριφορά του Ομπάμα αποτελεί αντίδραση στις κινήσεις της Ρωσίας για την ίδρυση των χωρών BRICS. Δεν θα πρέπει να διαφύγει της προσοχής μας ότι στην εξαγγελία της εθνικής στρατηγικής ασφάλειας ο Ομπάμα αναφέρει και τις πέντε χώρες (Βραζιλία, Κίνα, Ινδία, Ρωσία, Ν.Αφρική) των BRICS ως χώρες κλειδιά για την εφαρμογή της οικονομικής εμπορικής ανάπτυξης. Η οικονομική ανάπτυξη αυτών των χωρών μικραίνει την διαφορά ισχύος με τις ΗΠΑ. Με δεδομένη την αύξηση της οικονομικής ισχύος της ΕΕ, οι ΗΠΑ προσπαθούν με κάθε τρόπο να αυξήσουν την διαφορά, έτσι ώστε όταν διαμορφωθεί ο νέος κόσμος να έχουν την πρωτοκαθεδρία σε αυτόν. Συνεπώς η προσωρινή επιβράδυνση της εφαρμογής της ηγεμονικής σταθερότητας, αποτελεί επιλογή τους, για να κερδίσουν μεγαλύτερα οφέλη.

3.6 Ο Κινέζικος «Δράκος»

Πολλοί θέλουν να πιστεύουν ότι ο επόμενος αντίπαλος των ΗΠΑ θα είναι η Κίνα και όχι η Ρωσία. Ο πρόεδρος Ομπάμα όμως στην συνάντησή του με τον πρόεδρο της Κίνας Hu Jintao, στις 19 Ιανουαρίου 2011, διακήρυξε την πρόθεση των ΗΠΑ για μια θετική, συνεργατική και περιεκτική σχέση με την Κίνα. Ο ίδιος ανέφερε ότι η Κίνα θέλει να είναι ένα έθνος δυνατό, επιτυχημένο και με μεγαλύτερο ρόλο στις διεθνείς υποθέσεις. Αντίστοιχα ο πρόεδρος της Κίνας ανέφερε ότι, οι ΗΠΑ αποτελούν ένα έθνος της Ασίας και του Ειρηνικού, το οποίο συνεισφέρει στην ειρήνη, τη σταθερότητα και την ευημερία στην περιοχή.¹⁶⁴ Επίσης ο Ομπάμα και στις δύο εξαγγελίες της εθνικής στρατηγικής ασφάλειας, θεωρεί τη Κίνα έναν ισότιμο εταίρο στη ΒΑ Ασία, με τον οποίο θα πρέπει οπωσδήποτε να αναπτυχθούν οι οικονομικές σχέσεις ακόμη και στην περίπτωση της αύξησης της στρατιωτικής ισχύος της Κίνας, που ήδη παρατηρείται ανελλιπώς. Πρόσφατα ανακοινώθηκε η ναυπήγηση και δεύτερου αεροπλανοφόρου από την Κίνα. Σίγουρα οι δύο χώρες δεν θα υποχωρήσουν η μια στην άλλη. Η Κίνα με επιχωματώσεις βραχονησίδων και υφάλων προσπαθεί να ενισχύσει τις γραμμές άμυνας της απέναντι στο πανίσχυρο αμερικανικό ναυτικό. Επίσης η ενίσχυση του Ιαπωνικού ναυτικού,

¹⁶⁴Henry Kissinger, The future of US-Chinese Relations, Foreign Affairs, <https://www.foreignaffairs.com/articles/china/2012-03-01/future-us-chinese-relations>.

φανερώνει την ανησυχία των ΗΠΑ για την αύξηση στρατιωτικής ισχύος της Κίνας στην περιοχή. Η Κίνα μέχρι πρότινος ακολουθούσε τη συμβουλή του πάλαι ποτέ ηγέτη της, Ντενγκ Χασιάο Πίνγκ: Κρύβε την ισχύ σου και περίμενε. Η σημερινή ηγεσία της Κίνας εκτιμά πως είναι η κατάλληλη ώρα αυτή η ισχύς να φανερωθεί. Ο πρόεδρος Ομπάμα επέλεξε την φιλική διαχείριση της σχέσης με τη Κίνα. Οι υπουργοί άμυνας και εξωτερικών άσκησαν δριμεία κριτική στον πρόεδρο για το λόγο αυτό. Κάτω από αυτή την κριτική ο Ομπάμα σκληραίνοντας τη στάση του, άφησε τους υπουργούς να αποστείλουν μια Φρεγάτα σε αμφισβητούμενη θαλάσσια ζώνη της Νότιας Κίνας. Εν συνεχεία όμως απέστειλε πολεμικό πλοίο για εθιμοτυπική επίσκεψη σε λιμάνι της Κίνας. Οι ΗΠΑ δεν θέλουν να διαταράξουν το status quo στην περιοχή.¹⁶⁵

Ο ανταγωνισμός ασφάλειας στην περιοχή της ΒΑ Ασίας έκανε την Κίνα να αντιδράσει και να ξεσπάσει ο πόλεμος της Κορέας το 1950. Οι σχέσεις της νότιας και βόρειας Κορέας έχουν βελτιωθεί από τότε, αλλά ακόμη και σήμερα, με έναν αυταρχικό ηγέτη στην εξουσία της βόρειας Κορέας, η κατάσταση μπορεί να ξεφύγει από τον έλεγχο. Η Ταϊβάν είναι επίσης ένα σημείο προστριβής στις σχέσεις με τις ΗΠΑ. Η ανεξαρτησία της αποτελεί κόκκινο πανί για την Κίνα. Τόσο η Κίνα όσο και οι ΗΠΑ αναπτύσσουν ικανές στρατιωτικές δυνάμεις στην περιοχή, με σκοπό την υποστήριξη των συμφερόντων τους. Ο μεγάλος αντίπαλος όμως της Κίνας είναι η Ιαπωνία, η οποία βρίσκεται σε τροχιά αμερικανικής επιρροής. Η Ιαπωνία, οι ΗΠΑ και η Κίνα, ήταν σύμμαχοι για την αντιμετώπιση της Σοβιετικής επιρροής. Μετά τον ψυχρό πόλεμο όμως η Κίνα άρχισε να φοβάται τις ΗΠΑ και την Ιαπωνία στην περιοχή. Η κούρσα εξοπλισμών καλά κρατεί στην περιοχή. Η ανασφάλεια όλων για όλους είναι αυτή που δημιουργεί την αυτοβοήθεια στα κράτη. Έτσι όλα τα κράτη στην περιοχή έχουν επιδοθεί σε αυξήσεις των αμυντικών τους δαπανών σε σημαντικό βαθμό. Η Κίνα, η Ιαπωνία, η Ινδία και η Νότια Κορέα, φιγουράρουν σταθερά πλέον στη λίστα με τις δέκα χώρες που ξοδεύουν τα περισσότερα χρήματα στις αμυντικές δαπάνες.¹⁶⁶

Παρότι η Κινεζική ηγεσία συνεχίζει να τονίζει τον «καθαρά αμυντικό χαρακτήρα» της στρατιωτικής της πολιτικής, οι κινήσεις του Πεκίνου στη Νότια και

¹⁶⁵ Jonathan Fenby, Ο Ειρηνικός Ωκεανός και οι εύθραυστες ισορροπίες, Η Καθημερινή, 22 Νοεμβρίου 2015, σελ 20.

¹⁶⁶ John Mearsheimer, Η τραγωδία της πολιτικής των μεγάλων δυνάμεων, Εκδόσεις Ποιότητα, Βάρη Αττικής, 2006, 718-727.

Ανατολική Κινεζική θάλασσα, αναδεικνύουν μάλλον το αντίθετο. Οι αμυντικές επενδύσεις της Κίνας κατά τη διάρκεια των τελευταίων τεσσάρων ετών, έχουν αυξηθεί κατά 8,2% κατά μέσο όρο και ξεπερνούν κατά πολύ τις αντίστοιχες επενδύσεις των γειτονικών της χωρών. Η κινεζική κυβέρνηση ανακοίνωσε πρόσφατα, ότι στα επόμενα χρόνια οι επενδύσεις θα διατηρηθούν σε αυτά τα επίπεδα, ακόμη και αν παρατηρηθεί μία σχετική οικονομική επιβράδυνση της συνολικής οικονομίας.¹⁶⁷ Μπορεί οι ΗΠΑ να μην βλέπουν τη Κίνα με καθαρά όρους ρεαλισμού, αλλά σίγουρα το πράττει η Κίνα. Το νομοθετικό σώμα της Κίνας ψήφισε τον πρώτο αντιτρομοκρατικό νόμο στη βουλή στις 17 Δεκεμβρίου 2015. Με αυτό το νόμο επιτρέπεται η συμμετοχή των κινεζικών ενόπλων δυνάμεων σε επιχειρήσεις στο εξωτερικό για τη καταπολέμηση της τρομοκρατίας.¹⁶⁸

Η πολιτική Ομπάμα είναι διττή στην περιοχή. Από τη μια ενισχύει τις οικονομικές συναλλαγές με την Κίνα και από την άλλη ενισχύεται η αμυντική ικανότητα της Ιαπωνίας, της Ν.Κορέας και της Ταϊβάν. Πρόσφατα η Ιαπωνία ανακοίνωσε τη μεγαλύτερη αύξηση αμυντικών δαπανών σε όλη την μεταπολεμική ιστορία της με αντικείμενο τη διεκδίκηση των νήσων Senkaku.¹⁶⁹ Η Ιαπωνία ο στρατηγικός εταίρος των ΗΠΑ διαδραματίζει καθοριστικό ρόλο στην προώθηση των αμερικανικών συμφερόντων, με εδαφικές διεκδικήσεις στην περιοχή.

Η Κίνα έχει αποφύγει να χρησιμοποιήσει στρατιωτική ισχύ μέχρι τώρα, χωρίς αυτό να σημαίνει ότι στο μέλλον δεν θα τη χρησιμοποιήσει. Οι ΗΠΑ σύμφωνα με τον Joseph Nye, «είναι μια δύναμη σταθερότητας στην περιοχή, η οποία μειώνει την ανάγκη για ενίσχυση των εξοπλισμών και αποτρέπει την άνοδο ηγεμονικών δυνάμεων». Από την άλλη πλευρά γεωστρατηγικά, η Κίνα παρά την μεγάλη οικονομική ανάπτυξη(Δεύτερη δύναμη σήμερα), στην πραγματικότητα στο χάρτη είναι μια πολύ απομονωμένη χώρα. Με τη Σιβηρία στο Βορρά, τα Ιμαλάια και τις ζούγκλες στο νότο και το μεγαλύτερο μέρος του πληθυσμού στο ανατολικό κομμάτι της Κίνας, οι Κινέζοι δεν θα επεκταθούν εύκολα. Ακόμη η Κίνα δεν είναι

¹⁶⁷ Euro2Day, Εξοπλιστικά: παγκόσμιες μπιζνες ύψους 1,4 τρις δολ.,13 Απρ 2015, <http://www.euro2day.gr/news/world/article/1321961/exoplistika-pagkosmies-mpiznes-yposoy-14-tris.html>

¹⁶⁸ Tribune, Η Κίνα μπαίνει στη μάχη, ψήφισε νόμο για να πολεμήσει τους τζιχαντιστές, (28 Δεκ 2015) <http://www.tribune.gr/world/news/article/200196/i-kina-beni-sti-machi-psifise-nomo-gia-na-polemisi-tous-tzichantistes.html>

¹⁶⁹ Πτήση και Διάστημα, Ιαπωνία: ο μεγαλύτερος προϋπολογισμός άμυνας όλων των εποχών, (28-12-15) <https://ptisidiastima.wordpress.com/2015/12/28/japan-highest-defence-spending/>

ισχυρή ναυτική δύναμη και η δημιουργία απαιτεί πολύ χρόνο για την κατασκευή αλλά και τη δημιουργία εκπαιδευμένων και έμπειρων ναυτικών. Επιπλέον η Κίνα στο εσωτερικό της χώρας είναι πολύ φτωχή σε αντίθεση με την παράλια περιοχή που ευημερεί. Αυτό πιθανόν να οδηγήσει σε σύγκρουση, ένταση και αστάθεια στο μέλλον.¹⁷⁰ Έτσι οι ΗΠΑ κατά τη γνώμη μου βλέπουν την Κίνα ως εταίρο για την εξισορρόπηση της συστήματος στη ΝΑ Ασία. Η μεγάλη αύξηση της Κινεζικής οικονομίας αποτελεί μια πλατφόρμα για τις ΗΠΑ, έτσι ώστε να εφαρμόσουν την σταθερότητα μέσω των θεσμών και του διεθνούς δικαίου με έμφαση στα ανθρώπινα δικαιώματα, αντικείμενο που αποτελεί «κόκκινο πανί» για την Κίνα με τον ιδιότυπο κομμουνισμό. Η αλληλεξάρτηση των δύο οικονομιών έχει αυξηθεί σημαντικά, με αποτέλεσμα την αποφυγή ισχυρών προστριβών και συγκρούσεων προς το παρόν. Η ανάπτυξη ισχυρών ενόπλων δυνάμεων, ειδικά ναυτικού και αεροπορίας από την Κίνα θα πάρει αρκετό χρονικό διάστημα, τόσο ώστε να αλλάξουν πάλι οι συσχετισμοί ισχύος στην περιοχή. Η Κίνα αναπτύσσει επίσης τη διαστημική τεχνολογία και πολιτική, αναγνωρίζοντας την μεγάλη αξία της στρατιωτικής χρήσης του διαστήματος. Οι ένοπλες δυνάμεις της ανανεώνονται, εκσυγχρονίζονται και αναδιοργανώνονται με συμμετοχή της υψηλής τεχνολογίας και καινοτομίας. Οι διαστημικές εφαρμογές και η ανάπτυξη του συστήματος συλλογής πληροφοριών και διαχείρισης τους προσδίδει στις ένοπλες δυνάμεις τους παραπλήσιες δυνατότητες με τις αμερικανικές. Φυσικά για να φθάσουν τη στρατιωτική ισχύ των ΗΠΑ και να τη ξεπεράσουν απαιτούνται πολλά ακόμη να γίνουν.

Την σχετική ισορροπία που υπάρχει στην περιοχή, διατάραξε η νέα πυρηνική δοκιμή βόμβας υδρογόνου που πραγματοποίησε η Βόρεια Κορέα.¹⁷¹ Την αμέσως επόμενη στιγμή συνεδρίασε το Συμβούλιο Ασφαλείας του ΟΗΕ, με σκοπό την αντιμετώπιση της κατάστασης και ίσως την επιβολή νέων πολιτικών ή και οικονομικών κυρώσεων στη Βόρεια Κορέα. «Αν επιβεβαιωθεί, αυτή η ενέργεια αποτελεί μια σοβαρή παραβίαση των διεθνών υποχρεώσεων της Βόρειας Κορέας, να μην παραγάγει ή να μην δοκιμάσει πυρηνικά όπλα, όπως αναφέρεται σε πολλά ψηφίσματα του Συμβουλίου Ασφαλείας των Ηνωμένων Εθνών», ανέφερε σε

¹⁷⁰ Τζόρτζ Φρήντμαν, τα επόμενα εκατό χρόνια μια πρόβλεψη για τον 21^ο αιώνα, Αθήνα, Εκδόσεις ενάλιος, 26-27.

¹⁷¹ Η Καθημερινή, Βόρεια Κορέα: Ανακοίνωσε τη πρώτη της δοκιμή βόμβας υδρογόνου, [http://www.kathimerini.gr/844654/article/epikairothta/kosmos/voreia-korea-anakoinwse-thn-prwth-ths-dokimh-vomvas-ydrogonoy-\(6-lav](http://www.kathimerini.gr/844654/article/epikairothta/kosmos/voreia-korea-anakoinwse-thn-prwth-ths-dokimh-vomvas-ydrogonoy-(6-lav) 2016)

δήλωσή της η Φεντερίκα Μογκερίνι, Ύπατη εκπρόσωπος της ΕΕ για θέματα εξωτερικής πολιτικής. Η ίδια επισημαίνει ότι συνιστά επίσης, «απειλή στην ειρήνη και την ασφάλεια ολόκληρης της περιοχής της Βορειοανατολικής Ασίας». Η πυρηνική δοκιμή αποκαλύπτει με σαφήνεια παρά τις έντονες προειδοποιήσεις των ΗΠΑ, ότι αμφισβητούν την ηγεμονία των ΗΠΑ. Αυτό ουσιαστικά δε δημιουργεί προβλήματα στρατιωτικής ισχύος ή ισορροπίας, αλλά περισσότερο προβλήματα γοήτρου στις ΗΠΑ. Πιθανή φθορά του γοήτρου των ΗΠΑ θα αποτελέσει συντελεστή επιτάχυνσης, προς το δρόμο για την ηγεμονική σταθερότητα. Αυτό πιθανό να προκαλέσει περιφερειακές συγκρούσεις στην ΒΑ Ασία. Η πιθανότητα ενός περιφερειακού ηγεμονικού πολέμου στη περιοχή είναι αυξημένη.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Μέσα από την ιχνηλάτιση της στρατηγικής του Ομπάμα, όπως αυτή διαμορφώθηκε από τις εξαγγελίες του στην εθνική στρατηγική ασφάλειας αλλά και την ανάλυση των περιπτώσεων στο 3^ο κεφάλαιο, μπορούμε να παρατηρήσουμε τα εξής:

Η Αμερική έχει μια συνέχεια στην εξωτερική της πολιτική, ανεξάρτητα με ποιός βρίσκεται στην εξουσία. Έτσι, αν και ο αμερικανός πρόεδρος εξήγγειλε άλλα στο τέλος άλλα έπραξε. Η στρατηγική του για το ρόλο της Αμερικής στο παγκόσμιο σύστημα, δεν είναι αυτός του πλανητικού ηγεμόνα, αλλά του ηγέτη σε ένα κονσέρτο μεγάλων δυνάμεων. Το παγκόσμιο σύστημα μετά από μια μεγάλη ανισοκατανομή ισχύος παγκοσμίως, αναταράσσεται με σκοπό την αναδιανομή της ισχύος. Η χρονική στιγμή της ιστορίας που ζούμε, θα διαμορφώσει το μελλοντικό περιβάλλον δράσης, ενός πολυπολικού συστήματος ανά περιφέρειες. Η έννοια του πολυπολικού συστήματος έχει την έννοια της ισοτιμίας της ισχύος μεταξύ των μεγάλων δυνάμεων, πράγμα που δεν ισχύει σήμερα. Η γεωπολιτική, οικονομική και στρατιωτική δυναμικότητα των δυνάμεων που υπάρχουν, κλιμακώνεται με ποικίλους τρόπους. Κατά συνέπεια η στρατηγική κάθε δύναμης κλιμακώνεται αντίστοιχα. Ο ισχυρότερος έχει και περισσότερες επιλογές.

Η Αμερική εφαρμόζει τη στρατηγική της υπομονής και της επιμονής. Δεν υποκαθιστά τη δημιουργία των γεγονότων, αλλά αν χρειαστεί επεμβαίνει στη τροχιά εξέλιξης τους, με σκοπό το εθνικό συμφέρον. Ένας καθαρά ορθολογικός όρος κόστους και οφέλους. Τα κράτη είναι ορθολογικοί δρώντες και αναζητούν τη φθηνότερη λύση με το μεγαλύτερο κέρδος. Ταυτόχρονα η ενδυνάμωση της οικονομίας στο εσωτερικό, θα νομιμοποιήσει τις ΗΠΑ, την απόδοση του ρόλου τους στο κονσέρτο της ηγεμονίας. Επιπρόσθετα, η Αμερική σταθεροποιεί την ηγεμονία της στο δυτικό ημισφαίριο. Το άνοιγμα προς τη Κούβα εξυπηρετεί αυτό το σκοπό.

Ταυτόχρονα προσπαθεί αρχικά να μειώσει την ισχύ της Ρωσίας. Έχει προκαλέσει θα λέγαμε την αντίδραση της Ρωσίας τόσο στην Ουκρανία όσο και στη Συρία. Η πολιτική στη Συρία της αποστασιοποίησης θα λέγαμε, ή αλλιώς της δημιουργίας χώρου για να ελιχθεί η Ρωσική ισχύς, η οποία με πολύ μικρό κόστος

όπως αναλύουν οι αμερικανοί, είναι αποτελεσματικοί στη μάχη κατά του ISIS που οι αμερικανοί δημιούργησαν. Η ενασχόληση της Ρωσίας με τα στρατηγικά συμφέροντα της στην Ευρασιατική ζώνη άμυνας της αλλά και της διαχείρισης των ενεργειακών της αποθεμάτων, φθείρει την ισχύ της. Η αποτροπή της Ρωσίας από την πραγματοποίηση των σχεδίων της για τους αγωγούς της Συρίας και την εκμετάλλευσή τους, αποτελεί σκοπό της στρατηγικής των ΗΠΑ. Όταν θα επέλθει η ισορροπία του συστήματος σε σχέση με την κατανομή της ισχύος, τη γενεσιουργό αιτία της ηγεμονίας, οι ΗΠΑ θα ηγηθούν της πολυπολική ηγεμονίας. Οι οικονομικές κυρώσεις που επιβλήθηκαν στη Ρωσία αντιστρατεύονται τις ελεύθερες αγορές και το δίκτυο των εμπορικών συναλλαγών μεταξύ των κρατών. Σε αυτές συμμετέχουν και οι Ευρωπαίοι, οι οποίοι μετρούν μεγάλες απώλειες στις εμπορικές συναλλαγές τους με τη Ρωσία. Οι ΗΠΑ γνωρίζοντας τη μεγάλη οικονομική ισχύ της Ευρώπης και ειδικά της Γερμανίας, η οποία έχει μεγάλες εμπορικές σχέσεις με τη Ρωσία, προσπαθεί έμμεσα να μειώσει και την ισχύ τη ΕΕ.

Φορέας εφαρμογής της ηγεμονικής σταθεροποίησης θα είναι η οικονομική αλληλεξάρτηση με κανόνες και νόμους που θα θέσουν οι ηγεμόνες. Συγχρόνως οι διεθνείς νόμοι και οι θεσμοί θα προάγουν την ελευθερία και την υποστήριξη των ανθρώπινων δικαιωμάτων, έτσι ώστε η ελπίδα και όχι ο φόβος να νομιμοποιήσει την ηγεμονία. Η κατάργηση του φόβου από το ρεαλισμό των κρατών, φανερώνει μια ύπουλη τακτική. Η έλλειψη του φόβου στα κράτη δημιουργεί μια ευαρέσκεια και έναν εφησυχασμό, με αποτέλεσμα αυτά να μην ανησυχούν για τους γείτονες τους και έτσι να καταργείται το δίλημμα ασφάλειας που νιώθουν με την διάχυση του φόβου. Έτσι αυτά δεν καταφεύγουν στην αυτοβοήθεια, με αποτέλεσμα να μην αυξάνουν την ισχύ τους απαλλάσσοντας τον ηγεμόνα από πρόσθετο κόστος αλλά και μακροήμερευση της ηγεμονίας του.

Η προσπάθεια μιας αντι-ηγεμονικής οικονομικής συμπεριφοράς κατά των ΗΠΑ εκδηλώθηκε με την προσπάθεια των χωρών BRICS. Με ουσιαστικό υποκινητή τη Ρωσία, αποτέλεσε την πρώτη προσπάθεια περιορισμού της οικονομικής ηγεμονίας των ΗΠΑ στον πλανήτη. Ανέπτυξαν ευέλικτες συμμαχίες για την αντιμετώπιση του ηγεμονισμού της Αμερικής. Οι αμερικανοί είχαν κάθε λόγο να υποδαυλίσουν αυτή τη προσπάθεια με πολλούς τρόπους. Το δολάριο, το ΔΝΤ και η παγκόσμια τράπεζα αποτελούν τις ναυαρχίδες της οικονομικής τους ισχύος.

Αυτές αμφισβητήθηκαν με τη κίνηση των χωρών BRICS, με αποτέλεσμα να ξεσπάσει ένας ιδιότυπος ηγεμονικός οικονομικός πόλεμος μεταξύ όλων των δρώντων. Η επιβράδυνση της ανάπτυξης όλων των οικονομιών είναι γεγονός με την αλληλεξάρτηση των οικονομιών να προκαλεί εξελίξεις διεθνώς. Ο οικονομικός ανταγωνισμός γίνεται και σε επίπεδο τραπεζικών συστημάτων, όπως αυτός που κυριαρχεί στις μέρες μας μεταξύ της αμερικανικής FED και της Ευρωπαϊκής ΕΚΤ, οι οποίες αποτελούν τις ομοσπονδιακές τράπεζες των ΗΠΑ και ΕΕ αντίστοιχα. Η νομισματική πολιτική που ακολουθούν έχει συγκρουσιακό ήπιο χαρακτήρα, αλλά επηρεάζει έμμεσα τη Κίνα και τον υπόλοιπο κόσμο.¹⁷²

Το σύστημα ισορροπίας στην ΝΑ Ασία είναι σε μεγάλο βαθμό εξισορροπημένο. Η Κίνα γνωρίζει τις δυνατότητες της και αφουγκράζεται την στρατηγική των ΗΠΑ στην περιοχή. Ο Ομπάμα συνεχίζει την ίδια πολιτική με τους προκατόχους του στη ΝΑ Ασία. Η μεταφορά του ενδιαφέροντος των ΗΠΑ προς τη ΝΑ Ασία αποτελεί πρόδρομο σημαντικών αλλαγών στη περιοχή. Η εξισορρόπηση της Κίνας γίνεται με τη μεταφορά των βαρών στην Ιαπωνία. Οι αμυντικές δαπάνες της Ιαπωνίας αυξήθηκαν σημαντικά το τελευταίο χρονικό διάστημα για να αντιμετωπίσει τη Κίνα.¹⁷³ Γνωστή τακτική των ηγεμονικών δυνάμεων έτσι ώστε να μην επιβαρύνουν με σπατάλη ισχύος τον ηγεμόνα.

Η θεωρία της ηγεμονικής σταθερότητας, με μοναδικό ηγεμόνα τις ΗΠΑ δεν μπορεί να επιβιώσει. Έτσι οι ΗΠΑ με σκοπό να ηγηθούν αργότερα μιας ηγεμονίας τριών ή τεσσάρων μεγάλων δυνάμεων στο διεθνές σύστημα, έχουν προκαλέσει το ανακάτεμα της τράπουλας, με απώτερο στόχο τη μείωση της ισχύος όλων των δρώντων, για να ηγηθούν της νέας ηγεμονίας που θα προκύψει από την ανακατανομή της ισχύος. Μπορούμε να ονομάσουμε αυτήν την τεχνητή απομάκρυνση των ΗΠΑ από τα δρώμενα, απομονωτισμό. Η απουσία των αμερικανών από τη Μέση ανατολή έχει προκαλέσει αρνητικές αντιδράσεις τόσο στο εσωτερικό των ΗΠΑ, όσο και στο εξωτερικό. Ωστόσο, αυτή η τεχνητή μετακίνηση του εκκρεμούς του Watson, προς τα ανεξάρτητα κράτη αυξάνει τις συγκρούσεις των κρατών. Ειδικά στη Μέση ανατολή το πεδίο που οι ΗΠΑ

¹⁷²Η Καθημερινή, Οι κίνδυνοι από το μεγάλο «χάσμα» FED-EKT, (13- Δεκεμβρίου 2015,οικονομική, σελ 11)

¹⁷³The Guardian,Japan increases defence budget amid tensions with China, <http://www.theguardian.com/world/2013/dec/17/japan-increases-defence-budget-tensions-china> (7 Ιαν 2016)

εφαρμόζουν αυτόν τον απομονωτισμό, προκαλεί συνεχώς συγκρούσεις μεταξύ των κρατών.

Στη προσπάθεια των αμερικανών για τη σταθεροποίηση της ηγεμονίας τους, μπορούμε να παρατηρήσουμε ότι εφαρμόζουν παρόμοια μεθοδολογία, με την Υψηλή στρατηγική που εφάρμοσε ο Χίλων ο Λακεδαιμόνιος στη Σπάρτη, για να σταθεροποιήσει και να διατηρήσει την ηγεμονία της Σπάρτης στον Ελλαδικό χώρο. Η Υψηλή στρατηγική του Χίλωνα κινήθηκε σε πέντε άξονες: (α) καλλιέργεια της διεθνούς εικόνας της Σπάρτης ως το νόμιμο ηγεμόνα της Πελοποννήσου και στη συνέχεια όλης της Ελλάδας(διεθνής νομιμοποίηση), (β) διατήρηση ισχυρών ενόπλων δυνάμεων ώστε να υποστηριχθεί η διεθνής νομιμοποίηση, (γ) σφυρηλάτηση μιας μόνιμης διακρατικής συμμαχίας υπό σπαρτιατικό έλεγχο(διπλωματία), (δ) διαμόρφωση διεθνούς περιβάλλοντος μέσω ανατροπής διεθνών καθεστώτων μη φιλικών προς τη Σπάρτη και (ε) τελειοποίηση του κοινωνικοπολιτικού συστήματος στη Σπάρτη(εσωτερική νομιμοποίηση, οικονομία). Παρατηρούμε ότι και οι πέντε άξονες εφαρμόζονται από τους αμερικανούς.¹⁷⁴

¹⁷⁴ Κων/νος Κολιόπουλος, Η Υψηλή στρατηγική της αρχαίας Σπάρτης (750-192π.χ), Βάρη Αττικής, Εκδόσεις Ποιότητα, 2011, 123.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Όπως υποστηρίζει και ο Γάλλος στοχαστής Alexis de Tocqueville, στον 21^ο αιώνα τα μεγάλα διεθνή πολιτικά ζητήματα που απασχολούν τον άνθρωπο παραμένουν ουσιαστικά τα ίδια.¹⁷⁵ Η ηγεμονία των ΗΠΑ αργά ή γρήγορα θα αναδείξει ένα αντι-ηγεμονικό μπλοκ, το οποίο θα προσπαθήσει για την εξισορρόπηση του συστήματος. Οι ΗΠΑ το έχουν αναγνωρίσει αυτό και προσπαθούν με μια στρατηγική να επιφέρουν τη σταθερότητα του νέου συστήματος στο οποίο θα έχουν ηγετικό ρόλο. Ο αποκλεισμός της ιδέας του ρόλου μοναδικού πλανητικού ηγεμόνα, προτρέπει την Αμερική για τον έλεγχο της ανακατανομής της ισχύος, έτσι ώστε να εξυπηρετούνται τα συμφέροντα τους καλύτερα. Η διαχείριση της ισχύος, θα καθορίσει σε μεγάλο βαθμό και τη διαμόρφωση του νέου συστήματος που αναδύεται. Με τη διακυβέρνηση Ομπάμα δόθηκε έμφαση στη φιλελεύθερη, Γκροτιανή έκφραση της εξωτερικής πολιτικής. Η διπλωματία, η δημοκρατία, το δίκαιο και οι διεθνείς θεσμοί, χρησιμοποιούνται ως πρόσταγμα για την ισορροπία δυνάμεων στον κόσμο. Η στρατηγική υπομονή των ΗΠΑ ή καλύτερα η εσκεμμένη απομόνωση τους από τη μέση ανατολή δημιουργεί χώρο για τη Ρωσία. Ταυτόχρονα η εξισορρόπηση ισχύος στη ΝΑ Ασία, απαιτεί την ενδυνάμωση των ΗΠΑ στην περιοχή και μετατοπίζει το ενδιαφέρον της προς τις νέες δυνάμεις που αναδύονται στην περιοχή. Η Κίνα έχει δημιουργήσει τις συνθήκες για να αποκαλύψει τη πραγματική ισχύς της και να επιδιώξει τη περιφερειακή ηγεμονία αρχικά.

Ανέκαθεν ο ηγεμονισμός αποτελούσε το σημαντικότερο πρόβλημα των διεθνών σχέσεων,¹⁷⁶ όπως αυτό αναλύθηκε από το Watson στο βιβλίο του «Η εξέλιξη της Διεθνούς Κοινωνίας». Ένας ηγεμονικός πόλεμος αποτελεί αποτέλεσμα της άνισης κατανομής ισχύος και ένδειξης μιας επερχόμενης αλλαγής του υπάρχοντος συστήματος. Φυσικά, πάντα υπάρχει η «ομίχλη του πολέμου», που αναφέρει ο Clausewitz, η οποία μπορεί να δώσει άλλη τροπή στα τεκταινόμενα.

¹⁷⁵ Σπύρος Μακρής, Πολιτική Ηγεσία και Άσκηση Εξωτερικής Πολιτικής το δημοκρατικό μοντέλο διακυβέρνησης, Αθήνα, Εκδόσεις Παπαζήση, 2007, 97.

¹⁷⁶ Ibid, 19.

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΚΑΙ ΞΕΝΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Adam Watson, Η εξέλιξη της διεθνούς κοινωνίας, μια συγκριτική ιστορική ανάλυση, Βάρη Αττικής, Εκδόσεις ποιότητα, 2010.
- Βασίλειος Μαρκεζίνης, Μια νέα εξωτερική πολιτική για την Ελλάδα, Αθήνα, Εκδόσεις Λιβάνη, 2010.
- Γεώργιος Βοσκόπουλος, Ευρωπαϊκή ένωση και ΗΠΑ εκφάνσεις ισχύος, αλληλόδραση και το ζήτημα της παγκόσμιας ηγεμονίας, Βάρη Αττικής, Εκδόσεις ποιότητα, 2012.
- Γεώργιος Βοσκόπουλος, Ευρωπαϊκή Ένωση και Η.Π.Α, εκφάνσεις ισχύος αλληλόδραση και το ζήτημα της παγκόσμιας ηγεμονίας, Βάρη Αττικής, Εκδόσεις ποιότητα, 2012.
- Γιάννης Λούλης, Ομπάμα: πως γκρεμίστηκαν οι αυταπάτες, Αθήνα, Εκδόσεις Καστανιώτη, 2014.
- Ηλίας Κουσκουβέλης, Εισαγωγή στις διεθνείς σχέσεις, Εκδόσεις ποιότητα, Βάρη Αττικής, 2004.
- Edward Carr, Η εικοσαετής κρίση 1919-1939, Βάρη Αττικής, Εκδόσεις ποιότητα, 2011.
- Martin Wight, Διεθνής θεωρία: τα τρία ρεύματα σκέψης, Βάρη Αττικής, Εκδόσεις ποιότητα, 2011.
- John Mearsheimer, Η τραγωδία της πολιτικής των μεγάλων δυνάμεων, Εκδόσεις Ποιότητα, Βάρη Αττικής, 2006.
- Kenneth Waltz, θεωρία διεθνούς πολιτικής, Εκδόσεις ποιότητα, Βάρη Αττικής, 2011.
- Κωνσταντίνος Αρβανιτόπουλος, *Το θεσμικό πλαίσιο διαμόρφωσης της εξωτερικής πολιτικής των Η.Π.Α.*, (Αθήνα: Ποιότητα, 2009).
- Κων/νος Κολιόπουλος, Η υψηλή στρατηγική της αρχαίας Σπάρτης, Βάρη Αττικής, Εκδόσεις ποιότητα, 2011.
- Κων/νος Κολιόπουλος, Η στρατηγική σκέψη, Βάρη Αττικής, Εκδόσεις ποιότητα, 2008.
- Νικολό Μακιαβέλι, Ο Ηγεμόνας η τέχνη της εξουσίας, Εκδόσεις Παπασωτηρίου, Αθήνα, 2008.
- Νόμος 93-148, House Joint Resolution 542.

- Σπυρίδων Λίτσας, Πόλεμος και Ορθολογισμός θεωρητικές προεκτάσεις και στρατηγικές εφαρμογές, Εκδόσεις ποιότητα, Βάρη Αττικής, 2010.
- Σπύρος Μακρής, Ισχύς και Ελευθερία φιλοσοφικές, πολιτικές και διεθνολογικές προσεγγίσεις, Αθήνα, Εκδόσεις, Σιδέρης, 2008.
- Σπύρος Μακρής, Η αγγλική σχολή των διεθνών σχέσεων, Αθήνα-Κομοτηνή, Εκδόσεις Σάκκουλα, 2008.
- Σπύρος Μακρής, Η θεωρία των διεθνών σχέσεων στην εποχή της παγκοσμιοποίησης κονστρουκτιβισμός vs ρασιοναλισμός, Αθήνα, Εκδόσεις παπαζήση, 2002.
- Σπύρος Μακρής, Πολιτική Ηγεσία και Άσκηση Εξωτερικής Πολιτικής το δημοκρατικό μοντέλο διακυβέρνησης, Αθήνα, Εκδόσεις Παπαζήση, 2007.
- Spiros Makris, Hegemonism American foreign policy and international theory alternative perspectives, Athens, Sakkoulas Publications, 2010, 73-75.
- Hans Morgenthau, Politics among Nations, New York, Alfred Knopf, 1972.
- John Mearsheimer, Η τραγωδία της πολιτικής των μεγάλων δυνάμεων, Βάρη Αττικής, Εκδόσεις Ποιότητα.
- Joseph Nye, Ήπια Ισχύς το μέσο επιτυχίας στην παγκόσμια πολιτική, Αθήνα, Εκδόσεις παπαζήση, 2005.
- Σαράντος Καργάκος, Ιστορία των Αρχαίων Αθηνών, τόμος Β, Αθήνα, Εκδόσεις Gutenberg, 2004.
- Williamson Murray-McGregor Knox-Alvin Bernstein, Η ιστορία της στρατηγικής κυβερνήτες κράτη και πόλεμος, Γέρακας Αττικής, Εκδόσεις Τουρική, 2007.
- R.G.Schwartzenberg, Πολιτική Κοινωνιολογία, τόμος Ι, Αθήνα, Εκδόσεις παρατηρητής, 1984.
- Michael Lee Lanning, *Οι 100 μεγαλύτερες μάχες όλων των εποχών*, (Αθήνα: Ενάλιος, 2004).
- Eric Nordlinger, *Isolationism Reconfigured: American Foreign Policy for a New Century*, Princeton University Press, Princeton, 1995.
- Mr. Brady of Pennsylvania, «The Constitution of the United States of America», presented by, Washington, Government Printing Office, 2007.
- Παναγιώτης Θεοδωρακόπουλος, Το κογκρέσο στη διαμόρφωση της αμερικανικής εξωτερικής πολιτικής, Αθήνα, Εκδόσεις Σιδέρης.

- Παναγιώτης Ήφαιστος, Αμερικανική εξωτερική πολιτική από την ιδεαλιστική αθωότητα στο πετρωμένο του έθνους, Αθήνα, Εκδόσεις Οδυσσέας, 1995.
- Τζόρτζ Φρήντμαν, τα επόμενα εκατό χρόνια μια πρόβλεψη για τον 21^ο αιώνα, Αθήνα, Εκδόσεις ενάλιος.
- Χαράλαμπος Παπασωτηρίου, Αμερικανικό πολιτικό σύστημα και εξωτερική πολιτική:1945-2002, Βάρη Αττικής, Εκδόσεις ποιότητα, 2012.
- Χαράλαμπος Παπασωτηρίου, Η διεθνής πολιτική στον 21ο αιώνα, Βάρη Αττικής, Εκδόσεις ποιότητα, 2008.

ΑΠΘΠΑ- INTERNET SITES

- Νίκος Μουζέλης, «Τα Τρία Σενάρια για το Μέλλον της Ανθρωπότητας», Το Βήμα, 21/10/2001, <http://www.tovima.gr/opinions/article/?aid=137679> ,(10 Νοε 2015) .
- In.gr, Ιστορική συμφωνία για το κλίμα βάζει το θερμοστάτη στους 2 βαθμούς,12 Δεκ 2015, 21:15,(<http://news.in.gr/science-technology/article/?aid=1500045527>)
- White House, National Security Strategy 2010, White House, May 2010, [https://www.whitehouse.gov/sites/default/files/rss_viewer/national_security_strategy.pdf\(20](https://www.whitehouse.gov/sites/default/files/rss_viewer/national_security_strategy.pdf(20) Δεκ 2015)
- White House, National Security Strategy 2015, White House, Feb 2015, https://www.whitehouse.gov/sites/default/files/docs/2015_national_security_strategy.pdf (20 Δεκ 2015)
- Γεώργιος Βοσκόπουλος, Ο αμερικανικός παράγοντας στη διαμόρφωση των Ευρώ-Ρωσικών σχέσεων: τα Ελληνικά διλήμματα, Γεωστρατηγική Νο 14,Μάϊος-Αύγουστος 2008.
- Ria Novosti, Η σύγχρονη Ρωσία, το αμερικανικό νεοσυντηρητικό δόγμα της παγκόσμιας ηγεμονίας που προωθεί τη σύγκρουση ΗΠΑ-Ρωσίας, 28 Φεβ 2015
- William Uzgalis, Stanford Encyclopedia of Philosophy, John Locke, <http://plato.stanford.edu/entries/locke/#LocWor>(14 Νοε 2015)
- Θεοχάρης Γρηγοριάδης, Εξελίξεις Κλειδιά στην Ρωσική Εξωτερική Πολιτική και η Επίδρασή τους στις Διεθνείς Σχέσεις της Ελλάδας ,<http://www.eliamep.gr/old/eliamep/files/Russia.pdf>
- Mark N. Katz, US policy toward Syria: Making the best of a bad situation, Wilson Center, Oktober2013, (https://www.wilsoncenter.org/sites/default/files/us_policy_toward_syria_making_best_of_bad_situation.pdf)
- Mitchell Orenstein, George Romer, Η επίθεση του Πούτιν για το αέριο, Foreign Affairs, Hellenic Edition,19/10/2015,(<http://www.foreignaffairs.gr/articles/70542/mitchell-a-orenstein-kai-george-romer/i-epithesi-toy-poytin-gia-to-aerio?page=show>)
- Henry Kissinger, “A path out of the middle east collapse”, The wall street journal,16 Οtk 2015 (<http://www.wsj.com/articles/a-path-out-of-the-middle-east-collapse-1445037513>)
- Zougla.gr, ΗΠΑ: νέες κυρώσεις στο Ιράν παρά την ιστορική συμφωνία,31 Δεκ 20115,(<http://www.zougla.gr/kosmos/article/ipa-kirosis-sto-iran-para-tin-istoriki-simfonia>)
-
- Βίκτωρ Κουζμίν, «Μια νέα παγκόσμια νομισματική ένωση γεννιέται» Η σύγχρονη

- Ρωσία, http://gr.rbth.com/articles/2012/04/13/mia_nea_pagkosmia_nomisma_tiki_enosi_gennietai_15032.html(Νοέμβριος 10,2015)
- Η σύγχρονη Ρωσία, «Στα σκαριά κοινοβουλευτική συνέλευση των BRICS, http://gr.rbth.com/news/2015/02/27/sta_skaria_koinoboyleytiki_syn_eleyysi_ton_brics_35613 (Νοέμβριος 27,2015)
 - Ρουμπίνα Σπάθη, «Η Κίνα αμφισβητεί την κυριαρχία ΔΝΤ, παγκόσμιας τράπεζας», Καθημερινή, <http://www.kathimerini.gr/808412/article/oikonomia/die8nhs-oikonomia/h-kina-amfisvhtei--thn-kyriarxia-dnt-pagkosmias-trapezas>(22 Μαρτίου 2015)
 - Henry Kissinger, The future of US-Chinese Relationsw, Foreign Affairs, <https://www.foreignaffairs.com/articles/china/2012-03-01/future-us-chinese-relations>.
 - Euro2Day, Εξοπλιστικά: παγκόσμιες μπίζνες ύψους 1,4 τρις δολ.,13 Απρ 2015, <http://www.euro2day.gr/news/world/article/1321961/exoplistika-pagkosmies-mpiznes-ypsoys-14-tris.html>
 - Tribune,Η Κίνα μπαίνει στη μάχη, ψήφισε νόμο για να πολεμήσει τους τζιχαντιστές,(28 Δεκ 2015) <http://www.tribune.gr/world/news/article/200196/i-kina-beni-sti-machi-psifise-nomo-gia-na-polemisi-tous-tzichantistes.html>
 - Πτήση και Διάστημα, Ιαπωνία: ο μεγαλύτερος προϋπολογισμός άμυνας όλων των εποχών, (28-12-15) <https://ptisidiastima.wordpress.com/2015/12/28/japan-highest-defence-spending/>
 - Παναγιώτης Κονδύλης, «Η Σύγκρουση των Πολιτισμών και οι Απόψεις του Samuel Huntington», Το Βήμα, 26 Ιαν 1999
 - Jonathan Fenby, Ο Ειρηνικός Ωκεανός και οι εύθραυστες ισορροπίες, Η Καθημερινή, 22 Νοεμβρίου 2015, σελ 20.
 - Η Καθημερινή, Βόρεια Κορέα: Ανακοίνωσε τη πρώτη της δοκιμή βόμβας υδρογόνου, <http://www.kathimerini.gr/844654/article/epikairothta/kosmos/voreia-korea-anakoinwse-thn-prwth-ths-dokimh-vomvas-ydrogonoy> (6-Ιαν 2016)
 - The Guardian, Japan increases defense budget amid tensions with China, <http://www.theguardian.com/world/2013/dec/17/japan-increases-defence-budget-tensions-china> (7 Ιαν 2016)
 - Η Καθημερινή, Οι κίνδυνοι από το μεγάλο «χάσμα» FED-EKT, (13-Δεκεμβρίου 2015,οικονομική, σελ 11)